

Sellius, Theodorus.

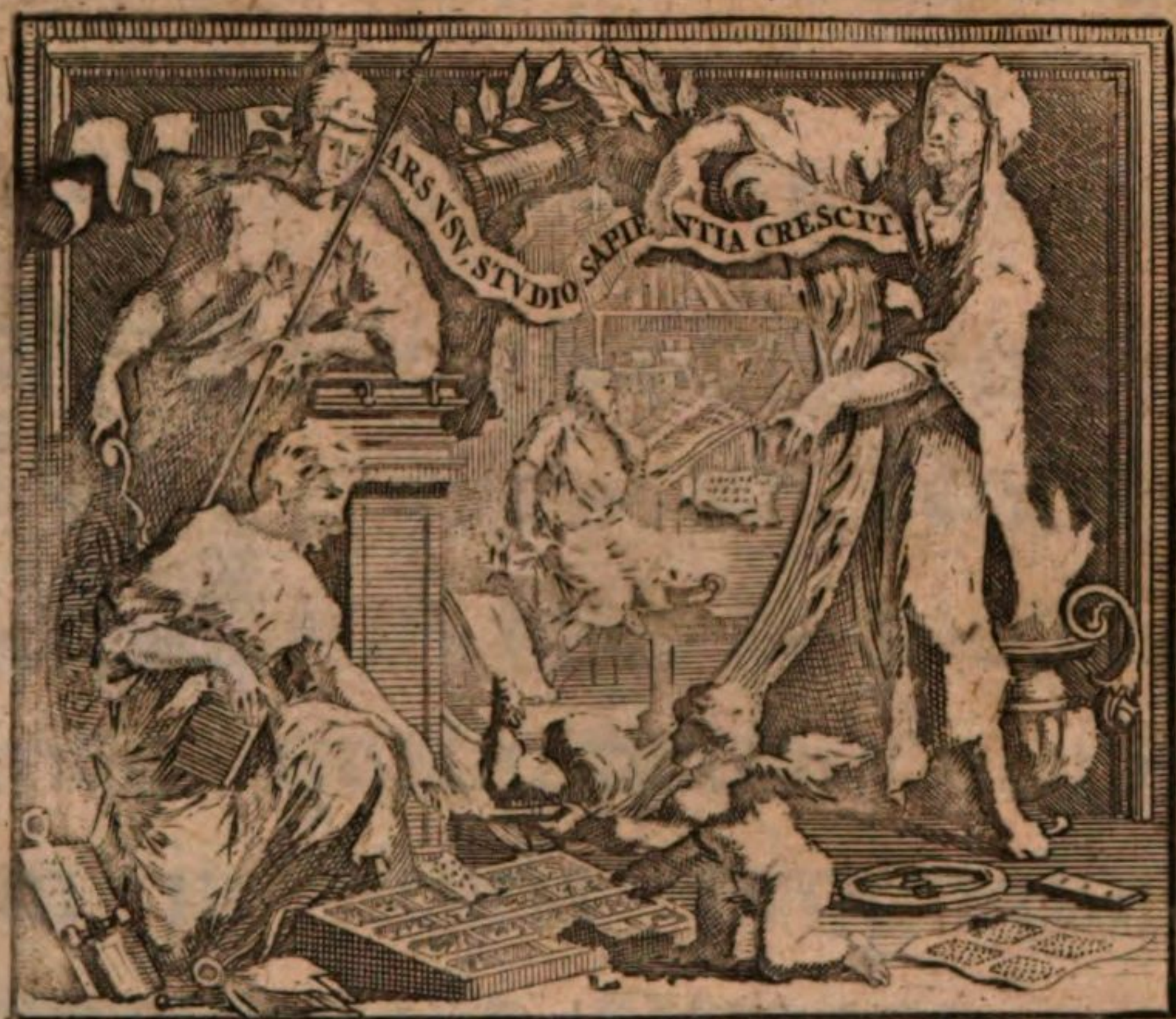
Theod. Sellii Specimen observationum miscellandarum

Lugdunum Batavorum 1718

Jur.opp. 42#Beibd.1

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10571326-0

THEODORI SELLII
VESALIENSIS
SPECIMEN
OBSERVATIONUM
MISCELLANEARUM.

LUGDUNI BATAVORUM,

Apud HENRICUM MULHOVIUM,

M. D. CC. XVIII.

THEODORI STALLII

RETRACTATIO

2 P E C I M E N

OBSEQUIATIONUM

MISCELLANEA

LUCIDUS B. A. A. R. O. R. U. M.

APUD HENRICUM MULHOLIUM

M. D. C. C. X. A. I. I.

AMPLISSIMIS
AC
NOBILISSIMIS
CONSULIBUS,
ALIISQUE
URBIS VESALIENSIS
MAGISTRATIBUS.
S. D.
THEODORUS SELLIUS.

 Ffero Vobis, Viri Amplissimi ac Nobilissimi, leve aliquod Specimen qualiumcunque meorum in literis progressuum. Plurimæ sunt rationes, quæ me ad id Vobis potissimum dedicandum impulerunt. Ne omnes commemorem, ex
* 2 quo

DEDICATIO

quo bonarum artium studiis attendere coëpi, tot tantaque à Vobis in me profecta sunt beneficia, ut ea enumerare, nedum digne satis prædicare nequeam. Proinde mirum cuiuspiam accidere posset, si primitias studiorum, quæ tam benevole atque amanter fovenda censuistis, alii quam Vobis consecrarem. Nec dubito, quin benigno vultu hanc grati mei ac memoris erga vos animi testificationem adspecturi sitis. Quin potius certus sum, vehementer vos lætatu-ros, quod spe atque exspectatione qualiscunque mei pro-

DEDICATIO.

profectus, in qua fuistis, non omnino excideritis. Exiguum quidem id esse fateor, quod innumeris Vestris in me meritis reddo; sed quum vicem illis referre non possim, id tantum publice testatum facere volui, me Vobis plura debere, quam unquam persolvere à me posse confidam. Deum Optimum Maximum precor, ut Vos diu bono publico incolumes fervet, nec nisi sero in coelum revocet. Valet, Viri Amplissimi ac Nobilissimi, mihi que, quod facitis, favere pergite.

Dabam Lugduni Batavorum septimo Calendas Augusti, M. D. CC. XVIII.

CANDIDE LECTOR.

*Es*i nihil sit, quod te magnopere velim, tamen, quum nonnulla saltem consuetudinis habenda sit ratio, pauca hæc accipe. Sedulo operam dedimus, ne passim obvia his Observationibus immisceremus, atque, ubi à sententia Doctissimorum hujus & superioris ætatis Virorum necessario nobis discedendum fuit, modestiæ rationem haberemus. Alios contra tanti non æstimavimus, ut suas illis ineptias exprobrare vel minimum vereremur. In quibus unus est, qui nullis solidæ Eruditionis fundamentis subnixus de rebus, quas non intelligit, ita tamen audacter pronuntiare solet, ac si nihil sit, quod ipse nesciat. Vale, mi Lector, & si tanti videbuntur, conatibus nostris fave.

IN

IN
THEODORI SELLII
SPECIMEN
OBSERVATIONUM
MISCELLANEARUM.

Quid visa, Lector, miraris fronte
libelli,
Immotisque oculis nomina scripta
legis?

En novus antiquo vestitus more sacerdos,
Infula cui sacras impedit alba comas,
Ingreditur magnæ sublimem Palladis æ-
dem,

Munera, primitias, docta dicare Dex.
Si quæ certa docet Phœbi cortina Poë-
tas,

De quorum numero pars ego parva vo-
cer!

Excipiet grato, Selli, tua munera vultu
Pallas, & è Pindo laurea ferta dabit.
Occurretque tibi redeunti Græcia plau-
dens,

Et plaudens Laribus Roma superba suis.
Pro-

Propositi modo perge tenax , nec prima
moretur

Carpere susceptam vestra juvena viam.
Tu Belgas imitare meos , quorum inclita
mundus

Nomina , per famam tradita , rite co-
lit.

At simul occurret tortis armata colubris
Invidia , exesas pallida tota genas.

Et tua sacrilegis lacerabit præmia verbis ,
Quaque potest , virus sparget iniqua
suum.

Ne tamen illius lingua moveare canina ,
Te moneo : vanos res habet ista metus.
Quid moneo , ah ! spernes ultro , & læ-
tabere , testem

Invidiam meritis te meruisse tuis.
Solam Livor edax virtutem arrodere ten-
tat :

Illius morsus effugit unus iners.
Ergo age , vesano te , Zoïle , carpe fu-
rore :

Accendet rabiem Sellius ipse tuam.

FRANCISCUS van OUDENDORP.

THEO-

THEODORI SELLII
SPECIMEN
OBSERVATIONVM
MISCELLANEARVM.

CAPVT I.

Deorum ac hominum lingua diversa. Quid hoc significet. Dio Chrysostomus emendatus. Aelianus notatus.

Homerus & post eum plurimi alii diversam Diis ac hominibus tribuerunt linguam. Dio Chrysostomus Oratione xi. Homerum carpit, ac si voluerit sibi eo figmento notitiam divini sermonis vindicare. Verba ejus hæc sunt: *Ἰνα γὰρ μὴ ἀπορῶμεν ὅπως ζυνῇ τῷ θεῶν, εἴπω ἀγαλέεσσι καὶ ἡμῖν χεδόν, ὥς ἐμπαιγῶν τῷ τῷ θεῶν γλώττης, καὶ ὅτι εἴχῃ ἡ αὐτὴ ἐπὶ τῇ ἡμετέρᾳ, εἰδὲ τὰ αὐτὰ ὀνόματα ἐφ' ἐκάστῳ λέγουσιν ἄπες καὶ ἡμεῖς· ἐνδείκνυσθαι δὲ ταῦτα ὅτι ῥενέει τις, ὃ φησι τις*
A μέν

μέν θεός Χαλκίδα καλεῖν, τὸς δὲ ἄνθρωπος Κύ-
 μινδιν. Καὶ ὅτι τόπος πρὸς τὴν πόλιν, ὃν
 τὸς μὲν ἄνθρωπος Βατίειαν ὀνομάζειν, τὸς δὲ
 θεός Σῆμα Μυείνης (five Μυείνης.) Περὶ δὲ
 τοῦ ποταμοῦ Φράσας ἡμῖν, ὅτι οὐ Σκᾶμανδρος,
 ἀλλὰ Ξάνθος, λέγεται παρὰ τοῖς θεοῖς, αὐτὸς
 ὅπως ἐν τοῖς ἑπεσὶν ὀνομάζεται. Ita legendum,
 non, ut vulgo, Βατλείαν, Μυρρίνης & οὐ
 Ξάνθος ἀλλὰ Σκᾶμανδρος. Ita quoque re-
 ponendum Oratione x, ubi itidem agitur
 de differentia dialecti hominum ac Deo-
 rum. *Dionem*, sed nulla addita ratione,
 vicissim reprehendit *Raphaël Fabrettus*
 in Explicatione Veteris Tabellæ, Synta-
 gmati de *Columna Trajani* subjunctæ p. 331.
Vossius ad Catullum p. 247, probante Il-
 lustri *Cupero* in Monumentis Antiquis p.
 211, existimat, Homerum voluisse indi-
 care, Deos magis concinne, quam homi-
 nes, loqui. Quod si verum est, cur Ili-
 de A. 403. Βεράγεων à Diis vocari scribit,
 quem homines Αἰγαίωνα vocent? Nemo
 enim non sentit, prius vocabulum poste-
 riori multo asperius esse. Tum si vel ma-
 xime nobis vocis cujuscumque sonus concin-
 nior videatur, quis præstet, idem fuisse
 visum temporibus adeo antiquis? Ego ar-
 bitror, Homerum innuisse, eum sermo-
 nem,

nem, quo Dii uterentur, siue concinnio-
rem, siue asperiores, fuisse antiquissi-
mum, vel saltem naturæ rei convenien-
tissimum. Βεράρεων certe nihil aliud nota-
re, quam βεραρὲν δύναμιν auctor est *Hera-
clides Ponticus* in Allegoriis Homeri p.
445. Αἰπεῖα illa Κολώνη, quam memoras
Homerus in Catalogo Navium ψ. 318, nul-
la alia de causa à Diis vocatur Σῆμα Μυ-
εῖνης, quam quod revera esset monumen-
tum ita dictæ Amazonis ibi sepultæ. Avis
illa, quæ ab hominibus Κύμινδης appellata
est, si credimus poëtæ nostri Scholiastæ
ad Il. ξ. 291. nomen Χαλκίδος fortita est,
quod esset χαλκίζουσα πρὸς ἑοῖαν. Inepte
legitur apud *Dionem Chrysostomum*, Deos
avem *Chalcida* vocare *Cymindin*. Fluvium,
qui ab hominibus *Scamander* dicebatur,
Ξανθὰ ποιεῖν τὰ πρὸς ἑοῖαν, & ideo *Xanthum*
nuncupatum, sunt qui affirmant apud *A-
ristotelem* de Historia Animalium III, 12.
Δοκεῖ δὲ, inquit, καὶ ὁ Σκαμάνδρος ποτα-
μὸς Ξανθὰ πρὸς ἑοῖαν ποιεῖν. διὸ καὶ τὸ Ὀμήρον
Φασιν ἀντὶ Σκαμάνδρου, Ξανθὸν πρὸς ἑοῖαν
αὐτόν. *Scamander* etiam amnis flavas red-
dere oves creditur: quomobrem ὁ *Xan-
thum* pro *Scamandro* nuncupatum ab *Ho-
mero* autumant. Ex quo eandem rem nar-

tans *Ælianus* de Animalibus viii. 2f, insuper addit, Scamandrum, quod *Ξανθός* redderet τὰς οἰς, cum prius Scamander nominaretur, Xanthum ab ovium colore fuisse appellatum. Immo vero, qui fluvius, sive ob eam rationem, quam reddunt *Aristoteles* & *Ælianus*, sive ob illam, quæ placuit Scholiastæ *Homeri* ad principium Il. φ dictus est Xanthus, postea Scamandri nomen accepit ἀπὸ Σκαμάνδρου, ut scribit *Stephanus* in voce Σκαμάνδρου. Auctor libelli de *Fluminibus*, qui certe non est Chæronensis ille *Plutarchus*, ita historiam narrat: Σκαμάνδρος ποταμός ἐστι τῆς Τρωάδος. ἐκαλεῖτο δὲ πρῶτον Ξάνθος, μετωνομάσθη δὲ δι' αἰτίαν τοιαύτην. Σκαμάνδρου, Κορύβαντος καὶ Δημοδίκης παῖς, καὶ τῆς Ρέας μυστηρίων τελευμένων αἰφνιδίως θεασάμενος, ἐμμανὴς ἐγένετο, καὶ μεθ' ὀργῆς ὅππῃ Ξάνθον τὸν ποταμὸν ἐνεχθεὶς, ἑαυτὸν εἰς τὸν ἐβάλει, ὃς ἀπὸ αὐτοῦ μετωνομάσθη. Scamander Troadis fluvius est. Vocabatur autem prius Xanthus, sed nomen mutavit ob hanc rationem. Scamander, Corybantis & Demodices filius, cum Rheæ mysteria perageretur, derepente conspectus furere cepit, & cum impetū in fluvium Xanthum delatus, se ipse in eum dedit præcipitem, qui ab

ab eo Scamander dictus est. Sed & Scholiaſtes Homeri ad Il. v. 74. vocabulum Xanthi ~~μεταγενέτερον~~ esse testatur, Scamandri vero ~~μεταγενέτερον~~. Huc refer Orpheum, quando ait de quodam Achate:

Α'λλ' οἷ' ~~οἷ'~~ πάντων ~~μετ' αὐτοῖς~~, εἴκε μιν

^{θύροις}

Εἶδ' ~~οἷ'~~ ἔχοντα δαφνοῖον ἀμαμακέτοιο λέοντος.

Τῷ καὶ μιν ~~μετ' αὐτοῖς~~ λεοντοσέλιον ὀνομιῶναι
Ἡΐδανεν ἡμιθέοισι.

Sed omnium utilissimus est, si quidem repereris colorem habentem fulvum indomiti leonis. Ideoque illum leontosferem appellare antiquis placuit semideis. Non debuit igitur in Homerum insurgere Sophista ille, cujus verba supra adduximus. Potius reprehendisset Epimenidem illum Cretensem, de quo sic Maximus Tyrius Dissertatione xxviii. Α'φίκετό ποτε ἀνὴρ Κρήας Ἀθήναζε ὄνομα Ε'πιμενίδης, κομίζων λόγον, εἰπωσὶ ῥηθέντα, πιτεύεσθαι χαλεπὸν ἡμέρας ἐν Δικταίῃ Διὸς τῷ ἀντρω κείμενον ὑπὸ βαθεῖ ἔτη συχνά, ὅναρ ἔφη ἐντυχεῖν αὐτὸς θεοῖς καὶ θεῶν λόγοις, καὶ ἀληθείᾳ καὶ δικῇ. Cretensis quidam Athenas olim venit, Epimenides nomine,

qui mira quædam nec admodum creditu
facilia adferebat. Nempe, se, cum ali-
quando clara luce in Dictæi Jovis antrum
secessisset, multos ibi annos alto sopore op-
pressum fuisse, Deosque in somnis voces-
que eorum usurpasse, atque ita veritati
litasse & justitiæ. Tale quid narrat Vir-
gilius *Æneid.* vii: 86. de sacerdotibus
Fauni:

— — — huc dona sacerdos
Cum tulit, & cæsarum ovium sub nocte
 silenti
Pellibus incubuit stratis, somnosque
 petivit;
Multa modis simulachra videt pallentia
 miris,
Et varias audit voces, fruiturque Deo-
 rum
Colloquio, atque imis Acherunta affatur
 Avernis.

CAP. II.

Deorum sedes quæ. Apulejus & Vulcanius notati. In Apulejo conjectura. Septentrio altissima orbis plaga. Iustini vulgata lectio defensa. Auster septentrione sublimior.

V Arronis verba sunt apud Festum in voce sinistra: A deorum sede cum in meridiem spectes, ad sinistram sunt partes mundi exorientes, ad dextram occidentes. Non dubium est, quin à deorum sede hoc loco sit, à septentrione. Homerus contra in descriptione Antri Nympharum Odys. N. 109. meridiem diis assignat:

— — δὴ δέ τε οἱ θύραι εἰσίν.

Αἱ μὲν πρὸς Βορέαο καταιβάται ἀνθρώποισιν,
Αἱ δ' αὖ πρὸς Νότῳ εἰσι θεώτεσσι, ὅδε πικρὴν
Ἀνδρες ἐσέρχοντο, ἀλλ' ἀθανάτων ὁδὸς ἐστίν.

Duæ autem ei januæ sunt: Hæ quidem ad Boream permeabiles hominibus: illæ autem rursus ad Notum sunt sacriores, neque illac viri intrant, sed immortalium

via est. Ratio ejus diversitatis hæc est. Crediderunt veteres, deos habitare in altissimis mundi partibus. Auctor de *Mundo* cap. vi. Τὴν μὲν ἐν ἁνωτάτῳ καὶ πρώτῳ ἔδραν αὐτὸς ἔλαχεν, ὑπατός τε καὶ τῷτο ὠνόμασαι, καὶ κατὰ τὴν ποιητὴν ἀκροτάτῃ κορυφῇ τῆς οὐρανοῦ ἐκκαθιδρυμένον εἶρανε. Quæ ita vertit *Apulejus*: *Nec ambigitur, eum præstantem atque sublimem sedem tenere, & poetarum laudibus nomen ejus consulum & regum nuncupationibus prædicari, & in arduis arcibus solium consecratum.* Deos ab utriusque linguæ scriptoribus passim *reges* dici, nemo ignorat. Eos vero & *Consules* fuisse appellatos, prorsus inautum est. Cur itaque ὑπατον non simpliciter interpretatus est *summum*, vel *supremum*, ut fecit *Budæus*? Nam quid *consulum nuncupationes* faciunt ad probandum, deos à poëtis in summo æthere collocari? Errat proinde *Apulejus*, & cum eo *Vulcanius*, qui tantam absurditatem non modo ferre, sed & laudare potuit. Pro & *in arduis arcibus solium consecratum* fortasse rectius legas: & *in arduis arcibus solitum consecrari.* Cæterum eodem capite idem Auctor de *Mundo*: Συνοπημαρτυρεῖ δὲ καὶ ὁ βίβλος ἅπας, τὴν ἁνω χῶραν ἀποδῶς θεῷ. Καὶ

Καὶ γὰρ πάντες οἱ ἄνθρωποι ἀνατείνουμεν τὰς χεῖρας
εἰς τὸ οὐρανὸν βύχας ποιεῖμενοι. Iterum *Apule-*
jus: *Hanc opinionem communis mos & ho-*
minum observationes secutæ, affirmant su-
periora esse Deo tradita. Namque habitus
orantium sic est, ut manibus extensis in
cælum precemur. Hinc jam *sedes deorum*
καὶ ἐξοχὴν notat Olympum sive cælum.
Silius Italicus III. 601.

Nec Stygis ille lacus, viduatæque lumi-
ne regna,
Sed superûm sedes, nostrosque tenebit
honores.

Varro lib. IV. de *Lingna Latina*: *Cæli*
dicuntur loca supera, & ea deorum: ter-
ræ loca infera, & ea hominum. *Hesiodus*
tamen *Θεογ.* 117. terram vocat πάντων ἑδρῶν
ἀσφαλὲς αἰεὶ ἀθανάτων *omnium immortalium*
semper tutam sedem, nimirum, quum
non dum ea cælum genuisset. Ita enim mox:

Γαῖα δὲ τοι πρῶτον μὲν ἐγένετο ἴσον ἑαυτῇ
Οὐρανὸν ἀστερόενθ', ἵνα μιν ὦξεν πάντα καλύπτοι,
Ὅφρ' εἴη μακάρεσσιν θεοῖσιν ἑδος ἀσφαλὲς
αἰεὶ.

Tellus vero primum quidem genuit similem sibi cælum stellis ornatum, ut ipsam totam obteget, utque esset beatis diis sedes tuta semper. In prompta sunt & alia, quæ probent, eam fuisse veterum opinionem, deos habitare in altissimis mundi partibus. Jam vero septentrionem omnibus aliis orbis plagis sublimiorem esse, multi tradiderunt. Omnibus nota est contentio Scythas inter & Ægyptios de generis vetustate. Hi cæli temperamentum esse vetustatis argumentum contendebant. Illi contra ita prædicabant: Quod si omnes quondam terræ submersæ profundo fuerunt; profecto editissimam quamque partem decurrentibus aquis primum detectam; humillimo autem solo eandem aquam diutissime immorata; & quanto prior quæque pars terrarum siccata sit, tanto prius animalia generare cæpisse. Porro, Scythiam adeo editiorem omnibus terris esse, ut cuncta flumina ibi nata in Mæotim, tum deinde in Ponticum & Ægyptium mare decurrant. Sunt hæc verba Justinii lib. II. cap. I. Faber vitiosum esse ait eandem aquam, quum in priore parte periodi dixerit Justinus, decurrentibus aquis. Nempe ignoravit, auctores ad singularem

à plurali numero sæpe transire. Docuit hoc nuper Vir Eruditissimus *Johannes Davisius* ad *Ciceronem* de *Natura Deorum* i. 19, & jam pridem *Henricus Stephanus* in *Dissertatione* de *Sophoclea imitatione Homeri*. Cæterum & *Ful. Firmicus* de *Errore profanarum religionum* p. 445. *Quis locus*, inquit, *in terra est, quem non Christi possederit nomen? qua sol oritur, qua occidit, qua erigitur Septentrio, qua vergit Auster, totum venerandi numinis majestas implevit.* Hinc *Septentrionem excelsum cæli limitem* vocavit *Statius Thebaid.* iii. 502.

*Nonne sub excelsa spirantis limite cæli
Amphiaræï vides, cursus ut nulla serenos
Ales agat? — — —*

Alii tamen *Austrum* *Septentrione* altiorē statuunt. Multus est in ea opinione adstruenda *Aristoteles* de *Cælo* ii. 2. Refutat ibi *Pythagoreos*, atque inter alia hæc habet: *Τῶν δὲ πόλων ὁ μὲν ὑπὲρ ἡμᾶς φαινόμενον, τὸ καίτω μέγιστον ἐστίν· ὁ δὲ ἡμῶν ἀδηνάτον, τὸ ἄνω· δεξιὸν γὰρ ἐκαστος λέγομεν, ὅθεν ἡ δεξιὴ τὴ κατὰ τόπον κινήσεως· ὃ δ' ἐναντὶ δεξιῶν τὴ ἀριστερῆς, ὅθεν αἱ ἀνατολὰί τ' ἀστέρων·*
ὥστε

ὅτε τὸτ' ἂν εἴη δεξιόν· εἴ δὲ αἱ δύσεις, ἀριτε-
 ρόν· εἰ ἐν ἀρχαίαι τε ἀπὸ τῶν δεξιῶν, καὶ ὅπῃ τὰ
 δεξιὰ περιφέρει, ἀνάγκη τὸ ἄνω εἶναι τὴν ἀφανῆ
 πόλον· εἰ γὰρ ἔσται ὁ φανερός, ἐπὶ ἀριτερὰ ἔσται
 ἡ κίνησις· ὅπερ εἰ φαμέν. *Polorum autem is
 quidem, qui apud nos videtur, pars infe-
 ra est. Is vero, qui nobis manifestus non
 est, pars supera. Dextrum enim uniuscu-
 jusque id esse dicimus, unde principium
 motionis ad locum. Cæli vero conversionis
 principium (dicimus) unde oriuntur stel-
 læ. Ut adeo hoc sit dextrum. Ubi vero
 occasus, lævum. Si igitur à dextris inci-
 pit, εἰς circumfertur ad dextra, polum
 eum, qui non videtur, superum esse necesse
 est. Si enim erit is, qui videtur, motus
 erit ad partes sinistras. Quod negamus.
 Homero igitur in descriptione Antri Nym-
 pharum posterior sententia magis veritati
 consentanea visa est. Varro autem Septen-
 trionem Deorum sedem vocavit, quod
 ipse quoque Septentrionem pro altissima
 orbis parte haberet.*

C A P. III.

*Dii pro Jove. Regales Dii. Jupiter
pro æthere. Φύσις ἔσται natura pro
elemento.*

A It *Hesiodus* ἐγγ. 109. Deos primo
condidisse hominum genus aureum :

Χρύσειον μὲν πρότερον γένος μερόπων ἀνθρώπων
Λ'θάνατοι ποίησαν Ο'λύμπια δώματ' ἔχοντες.

Versu vero 127. eosdem narrat secundum
genus argenteum, priori multo deterius,
fabricasse :

Δεύτερον αὖτε γένος πολὺ χειρότερον μετό-
πιθεν

Ἀργύρειον ποίησαν Ο'λύμπια δώματ' ἔχοντες.

Ex sequentibus apparet, hæc non nisi de
uno Jove accipienda esse. Ita enim ver-
su 143.

Ζεὺς δὲ πατὴρ τρίτον ἄλλο γένος μερόπων
ἀνθρώπων

Χάλκειον ποίησε. — — —

Ζε-

Jupiter vero pater tertium aliud genus hominum aeneum fecit. Et versu 156.

Αὐτὰρ ἐπεὶ καὶ τὸ τρίτον γένος κατὰ γαῖαν καλύψεν,

Αὐθις ἔτ' ἄλλο τέταρτον ὅππ' ἔχθονι περλυβοτείρῃ

Ζεὺς Κρονίδης ποίησε δικαιότερον καὶ ἀγρίον.

Sed postquam hoc genus terra operuit, rursum aliud quartum in terra multorum alumna Jupiter Saturnius fecit justius et melius. Recte igitur Moschopolus ad verba: Αἰθάνατοι ποίησαν annotat: Οἱ Ζεὺς μόνος ἐποίησεν, ὡς ὑπὸ τῶν ἄλλων φανερόν γινεῖται. Λέγει δὲ πάντας τοὺς θεούς, τὸ δὲ ἑνὸς ἔργον ὅππ' ἂν πάσης τοῖς ὁμοειδεῖς ἀναφέρων. Jupiter solus fecit, sicut ex aliis fit manifestum. Dicit autem omnes deos, unius opus in omnes ejusdem generis transferens. Pindarus Pyth. Od. xi. in fine Castorem ac Pollucem vocat υἱὸς θεῶν filios deorum, quos alii Διοσκύρως Jovis filios appellant. Lucianus Tom. i. pag. 233. Mercurium introducit Majæ narrantem, præter alia sui officii esse, παραστάναι τῷ Διὶ, καὶ ἀναφέρειν τὰς ἀγγελίας τὰς παρ' αὐτοῦ ἄνω καὶ κάτω ἡμεροδρομεῖν, Jovi assistere, ac perferre illius man-

mandata toto die sursum ac deorsum cursi-
tando. Orpheus tamen apud auctorem Al-
legoriarum in *Hesiodi Theogoniam* p. 305.
Mercurium πάντων ἄγγελον omnium nuntium
vocat. Et *Apollo-dorus Biblioth.* III. 10.
Ζεὺς δὲ, inquit, αὐτὸν (Ἑρμῆν) κήρυκα
ἐαυτῷ καὶ θεῶν ὑπερχθονίων τίθησι. *Jupiter*
Mercurium nuntium suum & deorum infe-
rorum fecit. Auctor *Hymni in Merctu-*
rium simpliciter ἄγγελον ἀθανάτων ἐρμηνιον
nuntium Deorum perutilem appellat. Ipse
denique *Homerus Il.* v. 234. de Gany-
mede:

Ὅς δὴ κάλλιστος γένετο θνητῶν ἀνθρώπων.
Τὸν καὶ ἀνηγείψαντο θεοὶ Διὶ οἶνοχοῦν,
Κάλλεος εἵνεκα οἴοι, ἵν' ἀθανάτοισι μετείῃ.

Qui tum pulcherrimus fuit mortalium ho-
minum: quem etiam rapuerunt dii, Jovi
ut pocillator esset, pulchritudinem ob suam,
ut immortalibus interesset. Quæ verba
ante oculos habens idem *Apollo-dorus III.*
II. ita scribit: Τῷτον μὲν (Γανυμήδην) Ζεὺς
κάλλεος ἀναρπάσας Ζεὺς δὲ αἰετῷ, θεῶν οἶνοχόον
ἐν ἐραυνῷ κατέστησεν. *Hunc autem ob corporis*
formam raptum per aquilam Jupiter deo-
rum pincernam in cælo constituit. Quem
ille

ille Jovi ministrare, hic à potione omnium deorum esse affirmat. *Apulejus* *Metam.* vi. p. 183. soli Jovi proprium videtur statuere. *Tunc*, inquit, *poculum nectaris Jovi quidem suus pocillator ille, rusticus puer, cæteris vero Liber ministrabat.* Minime in dubium revocanda est vox *suus*, quam omnes antiquæ editiones retinent. Plurima quoque habet Scholiastes *Homeri* ad principium *Iliados* Δ, quæ operæ pretium fuerit legisse, quum & rationem reddat, ob quam *Ganymedes* soli Jovi ministret. Græci igitur Jovem nonnunquam intelligunt, etiam si dii memorentur. Sic & apud *Livium* ii. 36. *T. Latinio* (five *Atinio*) de plebe homini in somnis obversata species (unius Jovis) visa est rogitare, *satin' magnam spreti numinis haberet mercedem? majorem instare, ne eat propere, ac nuntiet consulibus.* Sed mox, cum prolatantem ingens vis morbi adorta esset debilitate subita, tum enimvero, ut ait *Livius*, deorum ira admonuit. Quam rem eandem *Dionysius Halicarnassensis* *Ant. Rom.* vii. p. 472. narrans folius Jovis Capitolini, & ejus λόγος mentionem facit. Sic & *Virgilius*, cum induxisset *Mercurium* ad *Ænean* ita loquentem *Æneid.* iv. 268.

Ipse

*Ipse Deum tibi me claro demittit O-
lympo*

*Regnator, cælum & terras qui numine
torquet.*

*Ipse hæc ferre jubet celeres mandata
per auras,*

mox ait de ipso Ænea:

*At vero Æneas adspectu obmutuit a-
mens,*

*Arrectæque horrore comæ, & vox fau-
cibus hæsit.*

*Ardet abire fuga, dulcesque relinquere
terras,*

*Attonitus tanto monitu imperioque Deo-
rum.*

Et rursus versu 331.

*— Ille (Æneas) Jovis monitis immota
tenebat*

*Lumina, & obnixus curam sub corde
premebat.*

*Quæ Jovis monita v. 396. jussa divum ap-
pellat. Jacobus quoque Gronov. acerrimus
ille, dum fuit Græcarum literarum vindex,*

ad *Arrianum* de Expeditione Alexandri Magni IV. 20. Regales Deos, quos memorat *Iustinus* XI. 15. de uno Jove intelligit. Verba *Iustini* hæc sunt: *Alexandro* referre se, quam solam moriens potest, gratiam; precari superum inferumque numina & Regales Deos, uti illi terrarum omnium victori contingat imperium. Sermo est de *Dario*, multis vulneribus confosso. Alii tamen regales deos exponunt regiae majestatis vindices & tutores, haud dubie ex hoc ejusdem *Iustini* loco X. 2. Dum patri insidias parat, deprehensus cum sociis pœnas parricidii Diis paternæ majestatis ultoribus dedit. Ita *Livius* I. 59. Indigna *Servii Tullii* regis memorata cædes, & invec̃ta corpori patris nefando vehiculo filia: invocatique ultores parentum Dii. Item II. 6. Ille est vir, qui nos extorres expulit patria. Ipse en ille nostris decoratus insignibus magnifice incedit. Dii regum ultores adeste. Nihil nos docet *Plutarchus* in *Alexandro* p. 682, quem viri docti verbis *Iustini* subjiciunt. Uti *Iustinus* deos illos regales vocat, ita *Plutarchus* eosdem βασιλῆες nominat. Nec ibi tantum, sed & *Oratione* II. de *Alexandri* *Fortuna* vel *Virtute* p. 338. Quod si vera fue-

fuerit *Gronovii* sententia, ambiguum esse non potest, quid, cum pro *Alexandro* precaretur, in animo habuerit *Darius*. Scribit enim *Herodotus* I. 131. Οἱ δὲ (nimium πέρσαι) νομίζουσι Διὶ μὲν, ὅτι τὰ ὑψηλότατα τῶν ὄρεων ἀναβαίνοντες, θυσίας ἔρδειν, τὸν Κύκλον πάντα τὸν ἔραν δὲ Δία καλέοντες. *Moris* habent, editissimis conscensis montibus, *Jovi* facere sacra, omnem gyrum cæli, *Jovem* appellantes. Intelligit æthera, quem *Orpheus* in *Suffimine* *Ætheris* vocat αἰθέρον τοῖς χεῖρον Κόσμος, optimum elementum mundi, & *Heraclides Ponticus* in *Allegoriis* *Homeri* p. 444. Φύσιν δυνατάτιον, id est, potentissimum elementum. Vulgo vertunt, potentissimam naturam. Φύσις est τοῖς χεῖρον. Iterum *Orpheus* *Argon.* 420.

Πρῶτα μὲν δεχαίς χάετο μελανήφατον ὕμνον,
ὧς ἐπάμειψε Φύσεις, ὡς ἴ' ἔρανός ἐς πέρας ἦλθε.

Primum quidem *vetusti chaüs* *tristem hymnum*, quomodo distribuerit elementa, & quomodo cælum ortum nactus sit: Idem in *Coralio* versu 70.

Εν δὲ βίῳ οἱ δῶκεν ἀπειρεσίῳ Ἀγελείῃ
Φύλα φυλασσέμεναι κρυερίῳ εἰς Φύσιν ἰόντα.

*Facultatemque ipsi indidit immensam præ-
datrix (Minerva) homines servandi, fri-
gidum elementum ingredienti. Possis ta-
men Heraclidis interpretem utcunque ex-
cusare. Cicero enim & ipse de Natura
Deorum I. 9. elementa vocat naturas.
At iste, inquit, nec attingit deum, nec
erat ullus, cum omnes naturæ numini di-
vino, cælum, ignis, terræ, maria, pa-
rerent.*

C A P. IV.

*Dii quare immortales dicti. Nectare &
Ambrosia qui uterentur, immortalita-
tem consequi crediti. Horatii & Cice-
ronis lectio asserta. Dii longævi.*

DEos non appellari longævus, sed
immortales, auctor est Gellius II. 16.
An quia credebantur esse expertes senii?
Auctor Hymni in Apollinem versu 189.

Μῆσαί μὲν θ' ἅμα πᾶσαι ἀμειβόμεναι ὀπί κελῆ
Ὑμνοῦσιν ῥα θεῶν δῶρ' ἀμβροτα, ἠδ' ἀνθρώπων
Τλημοσύνας, ὅσ' ἔχοντες ὑπ' ἀθανάτοισι θεοῖσι,
Ζῶας ἀμφοτέρους καὶ ἀμήχανοι, εἰδὲ δύναν'
Εὐρέμεναι θανάτοιο τ' ἀκῆ καὶ γήραος ἀλκαρ.
Μα-

*Musæ quidem omnes respondentes voce
pulchra laudant utique Deorum dona im-
mortalia, & hominum ærumnas, quantas
habentes ab immortalibus Diis vivunt de-
sperati ac inopes consilii, neque possunt in-
venire mortis medelam & senectutis reme-
dium. Supra v. 151. ἀθανάτους & ἀγήρω
con junxerat;*

*Φαίη κ' ἀθανάτους καὶ ἀγήρω ἔμμεναι ἀνῆς.
Diceret utique immortales & senii nescios
esse aliquis. Silius Italicus 111. 17.*

*Vulgatum (nec cassa fides) ab origine fani
Impositas durare trabes, solasque per
ævum*

*Condentum novisse manus: hinc credere
gaudent*

*Consedisse Deum, seniumque repellere
templis.*

*An verius est, quod arbitratur Pamphylus
ille apud Terentium in Andria A&t. V. Sc. 5.*

*Ego Deorum vitam propterea sempiter-
nam esse arbitror,*

Quod voluptates eorum propriæ sunt.

Propertius II. 12.

*Quod mihi si secum tales concedere no-
tes*

*Illa velit, vitæ longus & annus erit.
Si dabit hæc multas, fiam immortalis
in illis.*

*Nocte una quivis vel Deus esse po-
test.*

Heliodorus lib. III. p. 135. de Theagene
& Chariclia: Τὴν πρὸς θάτερον αὐτῶν συζυ-
γίαν, ἴσα καὶ ἀθάνασίαν ἦσαν, *illorum conjun-
ctum par immortalitatem esse ducebant.*
Nec aliam fortasse ob causam creditum est,
consequi immortalitatem, qui Nectare vel
Ambrosia usi fuissent. *Apollodorus* III. 12.
Ὡς δὲ ἐγέννησε Θέτις ἐκ Πηλέως βρέφος, ἀθά-
νατον θέλβουσαι ποιῆσαι τῷτο, κρύφα Πηλέως εἰς
τὸ πῦρ ἐγκρυβεῖν τὸ νυκτός, ἔφθειρεν δ' ἦν αὐτῷ
θνητὸν πατρῶον· μετ' ἡμέραν δὲ ἔχειεν ἀμβρο-
σία. *Postquam Thetis conceptum è Peleo
partum edidit, eum immortalem factura,
clam Peleo per noctem in igne abscondit,
& quicquid paternæ in eo mortalitatis erat,
excoquebat: per diem vero Ambrosia pue-
rum inungebat.* *Pedo Albinovanus* in
obitum Mæcenatis, v. 119.

Pasci-

*Pascitur Auroræ Titbonus nectare con-
jux,
Atque ita jam tremulo nulla senectâ
nocet.*

Horatius III. Ode 3.

*Hac arte Pollux & vagus Hercules
Innixus, arces attigit igneas.*

*Quos inter Augustus recumbens
Purpureo bibit ore Nectar.*

*Bibit, non bibet, legendum esse hoc lo-
co, apparet vel ex Manilio lib. I.*

— — *Venerisque ab origine proles
Julia descendit cælo, cælumque replevit;
Quod regit Augustus socio per signa To-
nante.*

*Denique Apulejus Metam. VI. p. 183. Il-
lico per Mercurium arripi Psyche, &
in cælum perducit jubet. Porrecto Am-
brosiæ poculo, sume, inquit, Psyche, &
immortalis esto. Aristoteles Metaphys.
III. 4. eam opinionem refellit, hunc, ut
puto, Hesiodi locum ante oculos habens
Georg. 793.*

Οὐ σκεν τιῶν ἐπιόρκων ἀπολείψας ἐπομόσῃ
 Ἀθανάτων, οἱ ἔχουσι χάρις νιφόεντος Ὀλύμπου,
 Κεῖται νήϊτμος τετελεσμένον εἰς ἑαυτόν.
 Οὐδέ ποτ' Ἀμβροσίης καὶ Νέκταρος ἔρχεται ἄσ-
 σον

Βρώσιος, ἀλλά τε κείτῃ ἀνάπνυτος καὶ ἀναυδός
 Στρωτοῖς ἐν λεχέεσσι, κακὸν δ' ὅππῃ κῶμα
 καλύπτει.

*Quisquis illam (nimirum Styga) perjure
 libans pejeraverit immortalium , qui ha-
 bitant verticem nivosi Olympi , jacet spi-
 ritus expers integrum per annum : Neque
 Ambrosiæ & Nectaris fruitur cibo , sed
 jacet non respirans & mutus stratis in le-
 ctis , malus autem veterinus obtegit. Præ-
 terea , an ideo Dii appellantur immortales,
 quod cibo & potu non indigeant ? Home-
 rus Il. E. 341.*

Οὐ γὰρ σῖτον ἔδουσι, καὶ πίνουσ' αἰθοπα οἶνον.
 Τὸν γὰρ ἀναίμονές εἰσι, καὶ ἀθάνατοι καλέονται.

*Neque enim panem edunt , neque bibunt
 nigrum vinum , ideo exsanguis sunt , &
 immortales appellantur. Sed verissime ad
 eum locum Scholiastes : & , inquit , ἀλλὰ
 τὸ μὴ δεῖτον αὐτοὺς ἐσθίειν , μήτε οἶνον πίνειν ,
 θεοὶ*

Θεοὶ ὑπάρχουσιν, ἀλλὰ διὰ τὸ ἀθανάτους εἶναι,
 ὥς τοιούτων τροφῶν ἀπέχονται, *non, quod pa-*
nem non edant, aut vinum non bibant, Di
sunt, sed quia immortales sunt, ab ejus-
modi nutrimentis abstinent. Aristoteles
l. c. πῶς ἂν εἴεν αἰδίοι δέομενοι τροφῆς; quomo-
do essent æterni, qui alimento indigent?
Lucretius alias rationes reddit lib. v.

Quippe etenim jam tum Divum morta-
lia sæcla

Egregias animo facies vigilante videbant,
Et magis in somnis, mirando corporis
auctu.

His igitur sensum tribuebant propterea,
quod

Membra movere videbantur, vocesque
superbas

Mittere pro facie præclara & viribus
amplis.

Æternamque dabant Vitam, quia sem-
per eorum

Suppeditabatur facies, & forma mane-
bat;

Et tamen omnino, quod tantis viribus
auctos

Non temere ulla vi convincere posse pu-
tabant.

Quæritur apud Ciceronem de N. D. I. 37. quomodo Deus æternus sit. Quæro igitur, vester Deus primum ubi habitet: Deinde, quæ causa eum loco moveat, si modo movetur aliquando: postremo, cum hoc proprium sit animantium, ut aliquid appetant, quod sit naturæ accommodatum, Deus quid appetat; ad quam denique rem motu mentis ac rationis utatur: postremo, quomodo beatus sit, quomodo æternus &c. Non existimem prius postremo mutandum in post vero, cum eodem fere modo II. 16. Restat igitur, ut motus astrorum sit voluntarius. Et paulo post: Restat, ut qualis eorum natura sit, consideremus. Sed quamcunque etiam ob causam Dii immortales dicti sint, certe Empedocles apud Aristotelem l. c. longævus quoque illos appellat.

Ε'ξ ὧν πάνθ' ὅσα' ἦν, ὅσα' ἔσθ', ὅσα' ἔσθαι
ὀπίσσω,

Δένδρεά' ἐβλάστησε, καὶ ἀνέρες, ἠδὲ γυναι-
κες,

Θῆρες ἰ' οἰωνοί τε καὶ ὕδατοθρέμμοις ἰχθύς,

Κ' αὖ τε Θεοὶ δολιχάωνες.

Ex quibus omnia, quæ erant, quæ sunt,
quæque in posterum erunt, orta sunt, ar-
bores,

*bore , viri , mulieres , feræ alitesque ,
 & pisces in aqua nutriti , ac Dii longævi .
 Nisi itaque Gellius de solis negaverit La-
 tinis scriptoribus , Deos longævos dici ,
 profecto fallitur . Grandævos memorat
 Plinius Hist. Nat. 11. 7.*

C A P. V.

*Locus Geneseos explicatus & illustratus.
 Orpheus correctus. Cicero vindicatus.
 Philo notatus.*

LEgitur Geneseos cap. xxxi. ἐγὼ εἰμι
 ὁ Θεὸς ὁ ὀφθεὶς σοι ἐν τόπῳ Θεῶ. *Ego
 sum Deus conspectus tibi in loco Dei.*
 Ἐν τόπῳ Θεῶ hoc loco idem est , quod
 ἐν τόπῳ τῷ ἐμῷ. Ita Moschus in Amore
 Fugitivo :

Α' Κύπρις τ' Ἐρώτα τ' ὑιέα μακρὸν ἐβώτρῃ
 Εἴης ἐνι τριόδῳσι πλανώμενον εἶδεν Ἐρώτα ,
 Δραπετίδας ἐμὸς ἐπιν· ὁ μανυτὰς γέρας ἔξῃ.
 Μιοῦός τοι τὸ Φίλαμα τὸ Κύπριδ'.

*Amissum Venus inclamabat saucia natum,
 Ec-*

*Ecquis mi in triviis errantem vidit A-
morem?*

*Ille fugax meus est. dulce index munus
habebit,*

Basilolum Veneris.

Ad quæ verba alludens *Apulejus* *Metam.*
vi. p. 176. Mercurium ita inducit prædi-
cantem : *Si quis à fuga retrahere, vel
occultam demonstrare poterit fugitivam
regis filiam, Veneris ancillam, nomine
Psychem, conveniat retro metas Murtias
Mercurium prædicatorem, accepturus in-
dicinæ nomine ab ipsa Venere septem sa-
via suavia, & unum blandientis adpulsu
linguæ longe mellitum.* *Orpheus* *Argo-
nauticorum initio.*

Νῦν γάρ σοι λυροεργὰ φίλον μέλ^{λον} αἰδόντα
θυμὸς ἐποτρύνει λέξαι, τὰ περ ἔποτε πρὸς-
δειν

Ἐφρασ', ὅταν Βάκχοιο καὶ Ἀπόλλων^{ος} ἀνακ-
τ^{ος}

Κέντρῳ ἐλαυνόμεν^{ον}, φεικώδεα κῆλ' ὀπί-
φασκον.

*Nunc enim tibi, o Lyrista, pergratum
carmen canentem Mens impellit dicere,
quæ*

quæ nunquam antea dixi, quando Bacchi & Apollinis regis stimulo incitatus horrendas sagittas cecini. Idem, seu alius scriptor, de Lapidibus in Achate:

Τόφρα δὲ, κικλήσκων μακάρων ἄρρητον ἕκα-
στον

Οὐ νόμα. τέρπονται γ' ἐπὶν κέτις ἐν τελείῃσι
Μυσικὸν αἰδέησιν ἐπώνυμον ὀργανίωνων.

Tunc vero invoca arcana singula Deorum nomina. Delectantur enim, quando quis in sacrificiis mysticum cecinerit cognomen celestium. Sic vulgo legunt & vertunt. Sed pro ἕκαστον scribendum ἕκαστων, ut jubeat Poëta invocare arcanum singulorum Deorum nomen. Pro ἄρρητον antiqua editio Veneta exhibet ἄρρηκτον, quod itidem tolerari possit. Nemini ignota sunt τὰ τῶν Καβείρων μυστήρια. Ea vero ἄρρηκτες θέμιστας vocat Apollonius Rhodius Argon. I. 917.

Ἔσπεροι δ' Ὀρφεὺς ἐφημοσύνησιν ἔκελσαν
Νῆσον ἐς Ἡλέκτρης Ἀΐλαντίδου, ὄφρα δαέν-
τες

Ἀρρήκτες ἀγανῆσι τελεσφορίῃσι θέμιστας,
Σωότεροι κρυόεσαν ὑπεῖς ἅλα ναυτίλῳιντε.

Et

Et ipse Orpheus Argon. 465. ἄρρηκτα βρο-
τοῖσιν ὄγκια.

Εἴνθα καὶ ὄγκια φεικτὰ Θεῶν, ἄρρηκτα βρο-
τοῖσιν

Ἀσμενοὶ εἰσεπέρησαν ἐμῆς ὑποθημοσύνης
Ἡρώες. μὲν γὰρ σφιν ὀφέλισμον ἀνθρώποισι
τῆς δὲ θυηπολίας ἄμοτον πλωτῆρσιν ἐκείτοισι.

Sed & Livius I. 20. Quia in civitate bel-
licosa plures Romuli quam Numæ similes
reges putabat fore., iturosque ipsos ad bel-
la, ne sacra regiae vicis defererentur,
flaminem Jovi assiduum sacerdotem crea-
vit. Numæ, id est, sui. Idem obser-
vare licet in loco Apuleji paulo ante ad-
ducto. Simile quid notat Servius ad
Virgilii primum Æneidos. Nec quid-
quam mutandum in Cicerone de Natu-
ra Deorum II. 9. ubi inquit: Nam &
lapidum conflictu atque tritu elici ignem
videmus; & recenti fossione terram fuma-
re calentem; atque etiam ex puteis jugi-
bus aquam calidam trahi; & id maxime
hybernis fieri temporibus, quod magna vis
caloris terræ contineatur cavernis, ea-
que hyeme sit densior, ob eamque causam
calorem insitum in terris contineat arctius.

In

In terris est in vel intra se. Cæterum, hæc ideo prolixius differuimus, ut certo constaret, quam inscite se gesserit Philo in loco Geneseos explicando. Verba ejus ex libro de somniis p. 599. hæc sunt: Μὴ παρέλθῃς δὲ τὸ εἰρημένον, ἀλλ' ἀκριβῶς ἐξέτασαν, εἰ δύο εἰσὶ Θεοί. λέγεσαι γὰρ: Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς ὁ ὀφθείς σοι, ὅτι ἐν τόπῳ τῷ ἐμῷ, ἀλλ' ἐν τόπῳ Θεῶ, ὥς ἂν ἑτέρῃ· τί ἐν γὰρ λέγειν; ὁ μὲν ἀληθεῖα Θεός, εἰς ὅτι· οἱ δ' ἐν καταχρήσει γενόμενοι, πλείους· διὸ καὶ ὁ ἱερός λόγος ἐν τῷ παρόντι τὴν μὴ ἀληθεῖαν, ἀλλὰ τὴν ἀρθεῖα μεμνύουκεν, εἰπὼν, Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεός· τὴν δὲ καταχρήσιν, χωρὶς ἀρθεῖα, φάσκων, Ὁ ὀφθείς σοι ἐν τόπῳ ὅτι Θεῶ, ἀλλ' αὐτὸ μόνον, Θεῶ· Καλεῖ δὲ τὸ Θεὸν τὸ πρεσβύτατον αὐτῶν νυνὶ λόγον. Sensus horum verborum hic est:

„Probe considerandum esse, num duo
 „Dii sunt. Dici enim: *Ego sum Deus con-*
 „*spectus tibi in loco, non meo, sed Dei,*
 „quasi alterius. Sed respondendum esse,
 „Verum Deum unum esse, abusive autem
 „ita dictos, plures. Ideo sacram Scri-
 „pturam Verum Deum ab abusive dictis
 „pronomine, *ille*, distinguere. Nunc
 „vero per Deum (nimirum, abusive sic
 „dictum) intelligere antiquissimum ejus
 „sermonem. Immo vero, quod jam dixi,

c

ἐν τόπῳ Θεὸς idem est, ac ἐν τόπῳ τὰ ἑμῶς.
 Ut adeo non debuerit *Clericus Artis Criticæ* p. 11. S. 1. c. 111. postquam & ipse adduxisset *Philonem*, ejus verbis subjungere: *Hinc manifesto videmus, Judæos voce Θεὸς intellexisse etiam Angelos, quippe naturas σεβασμίς, licet non habendas instar summi Dei.*

C A P. VI.

Variæ vocis μυχὺς significationes. Tartari situs. Θεοὶ μύχιοι. Moschopulus suppletus. Hesychius correctus. οἶκημα ἀντὶ πορνεύς.

OMnium rerum intima μυχὺς vocari à Græcis, observat Doctissimus *Perizonius* ad *Æliani* lib. viii. c. 2.

Sic, inquit, Hesiodus Θεογ. 119. Tartara locat ἐν μυχαῖ χθονὸς, in intimo recessu terre. Sic & Orpheus ἐν Τιτάνων θυμιάματι:

Τιτῆνες, γαίης τε καὶ ἑρῶν ἀγλαὰ τέκνα,
 Ἡμετέρων πόρνοι πατέρων, γαίης ὑπέρ-
 νερθεν

Οἴκοις Ταρταείοισι μυχαῖ χθονὸς ἐνναίοντες.

Quæ

Quæ totidem Versibus pæne ad verbum
ita expressit summus ille *Josephus Scaliger*:

*Titani, Cæli & Terræ illustrissima stirpes,
Nostrorum proavi patrum, inter Tar-
tara regna,
Ædibus horrificis terræ intestina co-
lentes.*

Situm Tartari *Homerus* Il. 9. 16. breviter
ita describit:

Τόσον ἔνεσθ' αἰδέω, ὅσον ἑρμῆς ἐς ἄπο
γαίης.

*Tam profunde in inferno, quantum cælum
distat à terra.*

Apollodorus Biblioth. I. cap. 1. Τόπος δὲ ἐστὶ
ἐρεβώδης ἐστὶν ἐν αἰθέρι, τοσούτον ἄπο γῆς ἔχει
ἀστάτημα, ὅσον ἀπ' ἑρμῆς γῆ. Is locus est
apud inferos tenebrosissimus, qui tantum
a terra distat, quantum à cælo terra.
Virgilius Æn. VI, 577.

— — Tum Tartarus ipse
Bis patet in præceps tantum, tenditque
sub auras,
Quantus ad ætherium cæli suspectus O-
lympum.

Plenius Hesiodus Θεογ. 720.

Τόσσον ἔνεσθ' ὑπὸ γῆς, ὅσον ἐρανόσ ἐστ' ἄπὸ
γαίης.

Ἰσὸν γάρ τ' ἄπὸ γῆς ἐς Τάρταρον ἡερόεντα.
Ἐννέα γ' νύκτας τε καὶ ἡμέματα χάλκεα ἄκ-
μων

Οὐρανόθεν κατιῶν, δεκάτῃ ἐς γαῖαν ἵκοιτο.

Ἐννέα δ' αὖ νύκτας τε καὶ ἡμέματα χάλκεα
ἄκμων

Ἐκ γαίης κατιῶν, δεκάτῃ ἐς Τάρταρον ἵκοι.

*Tantum infra sub terram, quantum cæ-
lum distat à terra. Par enim spatium à
terra in Tartarum caliginosum. Novem
enim noctes ac dies ferrea incus, cælitus
delapsa, decimo die ad terram perveniret.
Novem rursus noctes & dies ferrea incus,
ex terra descendens, decimo die ad Tarta-
rum perveniret. Sibylla lib. viii. 360.
μυχὲς γαίης & Τάρταρον conjungit:*

Οἶδα ἐγὼ φάμμων τ' αἰθμῆς, καὶ μέτρα-
θαλάσσης,

Οἶδα μυχὲς γαίης, καὶ Τάρταρον ἡερόεντα.

*Novi ego arenarum numeros, mensum-
que profundī,*

Tellu-

*Tellurisq̃ue sinus, tenebrosaque Tartara
novi.*

Μυχοὶ illi τ̃ γῆς Κατώτατα, *terræ infima*,
vocantur, *Psalmo LXII*, & κατώτερα μέ-
γη τ̃ γῆς, *inferiores partes terræ*, à Pau-
lo ad Ephesios cap. iv. Alio sensu *Euri-
pides* in *Oreste* versu 331, Delphis ait esse
γῆς μεσομφάλους μυχαῖς, *umbilicum ter-
ræ*. Nimirum juxta notissimam fabulam,
quam tamen pridem explosit *Phornutus*
de N. D. 32. Ἐλέχθη δὲ, inquit, καὶ ὁ
τόπος ὀμφαλὸς τ̃ γῆς, οὐχ' ὡς μεσαίτατος ὢν
αὐτῆς, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀναδεδομένης ἐν αὐτῇ ὀμ-
φῆς, ἥτις ἐστὶ θεία φωνή. *Locus ille terræ um-
bilicus vocatus est, non quod terræ medius
sit, sed propter vocem divinam (ὀμφήν) quæ
ibi redditur.* Liquet tamen ex *Euripide*,
quo sensu *Penates* à quibusdam *Dii μύχιοι*
dici potuerint, quod affirmat *Dionysius
Halicarnassensis* Ant. Rom. i. p. 54. Nem-
pe, quod potissimum colerentur in *mediis
ædibus*, ut est apud *Virgilium* *Æn.* II.
512. Eorum mentio extat apud *Alia-
num* de *Animalibus* x. 34. Τιμᾶται δὲ ἡ χε-
λιδὼν θεοῖς μυχίοις, καὶ Ἀφροδίτῃ, μυχία μὲν
τοὶ καὶ ταύτῃ. Ita enim legendum esse, non
μυιχίοις & μυιχία (quomodo esse qui scri-
bant,

bant, auctor est Eruditissimus *Cuperus* in *Harpocrate* p. 121) pridem viderunt ambo illius Interpretes, quos sequitur *Illustris Spanhemius ad Julianum*, p. 68. & ad *Callimachi Hymnum in Cererem* v. 88. Hoc sensu *Archilochus* apud *Hesiodum* *Θεογ.* 991. pro νύχιον videtur substituisse μύχιον. Sed profecto νύχιον ibi est νυκτερινόν, ut bene explicat *Scholias*. Τὰ γὰρ Ἀφροδίτης μυστήρια νυκτερινά. Eo referendus est *Orpheus*, qui ita *Venerem* compellat *Hymno εἰς Ἀφροδίτην*.

Οὐρανία, πολὺῦμνε, Φιλομμειδῆς Ἀφροδίτη,

Ποντογενῆς, γενέτειρα θεὰ, | Φιλοπάννου χέσεμνῃ,

Νυκτεῖα, ζώκτειρα, δολοπλόκε, μήτε ἀνάγκης.

Alius ejusdem Poeta *Scholias* ita quoque eandem vocem interpretatus est hoc versu qui exstat. *ἔργ.* 523. νυχὴ καταλέξετα ἔνδοθεν οἶκον ἡματι χειμερίῳ. Νυχὴ, ἵπ-
 quic, ἡγὼν νυκτερινῇ, ἐπιρρήματικῶς ἀντὶ τῆς
 χεῖ τῆς νύκτα. Καταλέξετα, ἡγὼν (sive ἀντὶ τοῦ) εὐνασθήσεται. Ἐνδοθεν οἶκον, ἀντὶ τῆς ἐντὸς τῆς οἴκου. Ἡματι χειμερίῳ, ἡγὼν χεῖ τῆς ἡμέρας

ἡ χειμερινήν. Ita supplevimus, quæ in
 vulgatis editionibus deesse nobis videban-
 tur. Verum nihil est certius, quam cum
 Doctissimo Grævio loco ἡ νυχίη apud He-
 siodum legendum esse μυχή. Eadem enim
 est παρθένη^Θ μυχή, quam alii παρθένον ἐκ
 θαλάμης vocant. Xenophon de Republica
 Lacedæmonum p. 679. ita meminit παρθέ-
 νων ἐν θαλάμοις. Εἰκείνων γ' ἐν ἡττον μὲν ἀν-
 φωνὴν ἀκέσαις, ἢ τῆς λιθίνων, ἡττον δ' ἀν ὀμ-
 ματα μετατρέψαις, ἢ τῆς χαλκῶν, αἰδημονεσέ-
 ρος δ' ἀν αὐτὰς ἡγήσαιο καὶ αὐτῆς τῆς ἐν θα-
 λάμοις παρθένων. Sane illorum vocem mi-
 nus audias, quam si lapidei, minus oculos
 converteris, quam si essent abenei: Vere-
 cundiores autem illos esse duxeris etiam
 ipsis, quæ in thalamis degunt, virginibus.
 Sed hic legendum esse, non ἐκ τοῖς θαλά-
 μοις παρθένων, verum ἐν ὀφθαλμοῖς, appareet
 ex Longino in libello περὶ ὕψους. Non mi-
 nus tamen verum est, θαλάμον & μυχὸν in-
 terdum unum idemque esse. Hesychius:
 θάλαμος, οἶκος, μυχὸς, νυμφικὸς οἶκος. Ho-
 merus Odysf. γ. 402.

Αὐτὸς δ' αὖτε καθύπερθε μυχαῖ δόμῃ ὑψηλοῖο.

Heliodorus lib. iv. p. 175. Τὰς δὲ θαλά-

μῆς τοῖς Ἀνδρομέδῃς καὶ Περσέως ἔρωσιν ἐποίκιλον· ἐνταῦθα ποτὲ ἡμᾶς, δεκάτῃ παρήκοντος ἔτους, ἐξ ἧς με γαμετὴν Ὑδάσπης ἐγνώρισεν, ἔποτε παίδων ἡμῶν γερονότων, ἡρεμεῖν τὸ μεσημβρινὸν συνέβαινεν, ὕπνῳ θέρειν δὲ καὶ ἀκλίναντο. Interdum tamen μυχὲς plus significat quam θάλαμῳ. Iterum *Homerus* II. 3. 36.

Χήρωσας δὲ γυναῖκα μυχῶ θάλαμοιο νέοιο.

Et *Musæus* de Amoribus *Leandri & Herois* vs. 263.

Ἦγαγε νυμφόκομοιο μυχὲς ὅππῃ παρθενιῶν.

Cæterum in hac voce corruptus etiamnum est *Hesychius*: Μυχοὶ, inquit,, αἱ καταδύσεις, οἱ ἐνδότατοι τόποι. λιμένες, κοιλότητες, ἑσχατα, καὶ τὰ ποιήματα, ἢ τὰ ἐσώτερα μέρη. Cogitavi aliquando pro ποιήματα scribendum esse χρήματα, quod *Xenophanes* apud *Athenæum* x. 2. opes publicas vocaret μυχὲς πόλεως. Sed nunc vix dubito, quin reponendum sit οἰκήματα, quæ sunt *lupanaria*, ut nemo ignorat. Noster Grammaticus solis ea significatio-

ne

ne Atticis vocem illam usurpatam fuisse innuit. Sed errat. Nam ita & *Herodotus* II. 121. Τῶ δὲ θυγατέρα τ' ἐωῦτ' ἐκαστα ἐπ' οἰκήματι, id est, *in fornice*, seu *Lupanari*, ut bene animadvertit *Anglus* *Interpres*, & post eum *Vir Doctissimus Lambertus Bossius* *Observ. Crit.* cap. 2. Ansam conjecturæ meæ dedit *Festus* in voce *Ganeum*. *Ganeum*, inquit, *antiqui locum abditum, ac velut sub terra dixerunt*. *Plautus* *Bacchid.* Act. III. Sc. 3.

Ibi cursu, luctando, hasta, disco, pugillatu, pila,

Saliendo sese exercebant magis, quam scorto, aut saviis:

Ibi suam ætatem extendebant, non in latebrosis locis.

Sciens multa alia, quæ huc referri possent, prætereo. *Clericus Artis Criticæ* P. III. Sect. I. c. XVII. ipsam vocem *μυχοῖς* pro *Lupanari* existimat se reperisse apud *Aristophanem*, qui ita *Concionatrices* incipit:

ὦ λαμπρὸν ἄμμα τὸ προχλάττει λύχνης,
 Κάλλιπ' ὃν εὐσκόποισιν ἐξητημένον,
 Γονάς τε γὰρ σὰς καὶ τύχας δηλώσομεν.
 Τρόχῳ γὰρ ἐλαθεῖς κεραμικῆς ῥύμης ἄπο,
 Μυκτῆρσι λαμπρὰς ἡλίας πμὰς ἔχεις.

Nempe pro μυκτῆρσι legit μυχοῖσι, atque
 interpretatur, *in abditis penetralibus*, ubi
 lux solis non cernitur. Etenim *in ejusmodi*
locis, quales erant fornices meretricum,
lux obtinet honores solis, quia ejus vice
fungitur. Nobis tamen non dubium est,
 quin recte vulgatum defenderit Doctissi-
 mus *Jensius* Lect. Lucian. i. 5. ubi cum
Bizeto μυκτῆρας explicat, πρὸ ἐξοχὴν τὸ λύ-
 χνης, εἰς ἣν τὸ ἐκλύχιον ἐμβάλλομεν, *promi-*
nentem illam lampadis partem, unde elly-
chnium emicat.

C A P. VII.

*Hostia Mystica apud Tibullum quæ. Lares
non semper pro Diis de plebe. Μυστικὴ
ὀνόμαζα.*

IN plerisque antiquis editionibus legi-
tur apud *Tibullum* I. 10.

*At nobis ærata, Lares, depellite tela,
Hostiaque è plena rustica porcus hara.*

Muretus Var. Lect. III. 7. pro *rustica* legi
debere contendit *mystica*, ac *porcum my-
sticum* interpretatur pinguißimum & inte-
gerrimum. *Turnebus* Advers. xxix. 32.
genuinam quidem scripturam acceptam re-
fert *Mureto*, sed *hostiam mysticam* dici
existimat, quod olim in Mysteriis Eleusi-
næ Cereri porci immolarentur. Idem sen-
tit *Scaliger*, quem sequitur *Eggelingius*
in Mysteriis Cereris & Bacchi. Nec lon-
ge abit *Vigerus* ad *Eusebii* Præparatio-
nem Evangelicam p. 62. Contra nititur
Vir Præstantissimus. Nam quid rei erat
Laribus cum Cereris Mysteriis? Rusticis
Diis vovetur hostia rustica. Nihil sim-

plicius, nihil decentius. Nimirum legit:

*At nobis ærata, Lares, depellite tela:
Hostia erit plena rustica porcus hara.*

Sed primo (quod pace illorum dictum velim, qui Viri illius Manes, ut par est, religiose colunt,) verum non est, Lares Rurales sive Agrestes à Poëta intelligi. Invocat Deos suos domesticos, quorum religionem per manus sibi à parentibus traditam conservavit. Satis id constat ex præcedentibus:

*Sed patrii servate Lares, aluistis &
iidem,*

*Cursarem vestros cum tener ante pe-
des.*

*Neu pudeat prisco vos esse è stipite fa-
ctos:*

Sic veteris sedes incoluistis avi.

Alia plane res est in ejusdem libri *Elegia* I. ubi disertis verbis memorantur *Lares agri Custodes*. Sed neque illic, ut hoc obiter moneam, recte adducitur *Festi* locus ad probandum, Lares rurales coronis fuisse ornatos. Si quis neget, Cererem

à *Tibullo* cultam fuisse inter Lares domesticos, velim scire, quæ ejus sententiæ ratio sit. An Lares semper pro Diis de plebe sumuntur, nec quicquam iis commune est cum illis præcipuis, è quorum numero habebatur *Ceres*? *Ovidius* quidem in *Ibin* vs. 79.

*Vos quoque plebs superum, Fauni, Satyrique, Laresque,
Fluminaque & Nymphæ Semideumque
genus.*

Et *Seneca* Epist. cx. *Sepone in præsentia, quæ quibusdam placent: unicuique nostrum Pædagogum dari Deum, non quidem ordinarium, sed hunc inferioris notæ, ex eorum numero, quos Ovidius ait de plebe Deos.* Sed quid? An ideo nunquam auctores alio sensu Larum meminerunt? Ne alia commemorem, qui sunt Lares Urbis Romæ, qui Lares Hostilii, Viales, Marini seu Permarini? An pusilla quædam aut patellaria numina? Nec publici tantum, sed & Domestici Lares nonnunquam fuerunt majorum gentium Dii. Ε'φεσιον Δία memorat *Sophocles* in *Ajace* Flagellifero vs. 494. ubi *Scholiaz*: Ε'φεσι'8 Διὸς, ἀντι

ἀντὶ τῆς συνοίκου. οἱ μὲν γὰρ συνοικεῖντες τῇ Εὐφρόνῃ
Δία προστείνουσιν. *Stephanus* in Ἀρχαίῃ καὶ
Ἀρχαίῃ, inquit, εἶπε Δημοσθένης, ἐν
ἐν τῷ Βιθυνιακῷ.

Νάσαστο δ' Ἀρχαίοισιν Εὐφρόνῃ αἰγιαλοῖσιν.
Οὕτω γὰρ αὐτόθι ἢ Ἀφροδίτῃ Καλεῖται. Adde
Cuperum in Expositione Inscriptionum &
Marmorum Antiquorum p. 278. Nihil
itaque est *Hostia rustica*, in sacrificio præ-
sertim urbano. *Mystica hostia* dici potuit
illa, qualem antiqui mortales Diis suis
offerre solebant. Ea enim potissimum μυ-
στικά dici consueverunt, quæ item sunt
antiquissima. Quis nescit μυστήρια, cele-
berrima illa Cereris sacra, quam *Cicero*
in Verrem iv. 49. nominat antiquissimam,
religiosissimam, principem omnium sacro-
rum, quæ apud omnes gentes nationesque
sunt? Sed & Sacra Bonæ Deæ, quæ ipsi
urbi æqualia esse nemo ignorat, aliquan-
do fuerunt dicta μυστήρια. *Maximus Tyrius*
quoque Dissertatione xxxvi. vocabula,
quibus Dii rem quampiam designare dice-
bantur, μυστικά vocat: Αὕτη, inquit, θεο-
τῆς πρὸς θεῖαν ἀρετὴν ὁμοιότης, ἢ πρὸς μὲν
θεοῖς καλεῖται θεμὶς καὶ δίκη, καὶ ἄλλ' ἅπαντα μυσι-
κά καὶ θεοπρεπῆ ὀνόματα, πρὸς δὲ ἀνθρώποις
φιλία καὶ χάρις, καὶ ἄλλ' ἅπαντα πρὸς θεοὺς καὶ ἀν-
θρώπους

θρωπικὰ ὀνόματα. *Hæc mortalium virtuti
 cum divina est cognatio; quæ à Diis qui-
 dem Fas & Justitia, aut si quæ alia sunt
 mystica magis magisque divina nomina, ap-
 pellatur: apud homines amicitia benevo-
 lentiaque, aut si quæ sint mitiora magis
 & humana nomina, dicitur. De qua re
 paullo aliter Theages Pythagoreus ἐν τῷ
 περὶ ἀρετῶν. Θέμις γὰρ ἐν Φημίξει τῷδε τοῖς
 ἐρανοῖς θεοῖς, δίκη δὲ τῷδε τοῖς χθονίοις, νό-
 μος δὲ τῷδε τοῖς ἀνθρώποις. Themis quidem
 apud Superos, Dice autem apud inferos.
 Lex vero inter homines nuncupatur. Ali-
 ter quoque Polus, itidem Pythagoreus,
 ἐν τῷ περὶ δικαιοσύνης. Εἰν κόσμῳ μὲν ὧν αὐτὰ
 τὰν ὅλαν δέξαν ἀστροταγῆσαι, πρῶνοιά τε,
 καὶ ἁρμονία, καὶ δίκη, γένεσι πινὸς Θεῶν ἔτω ψα-
 φιξαμύων, ἐν πολλῇ δὲ εἰρήνα τε καὶ δυνομία δικαίως
 κέκληται. In mundo quidem totum admini-
 strans imperium, Providentia, Harmo-
 nia, ac Dice vocatur ex Deorum quorun-
 dam decreto: in urbe vero Pax & recta
 Legum constitutio. Vide & Moschopulum
 ad Hesiodi ἔργα non longe ab initio. Jam
 vero Deorum sermonem fuisse antiquio-
 rem habitum lingua hominum, satis, ut
 puto, in superioribus adstruximus. Sed,
 quod propius huc facit, Varro de Re
 Rusti-*

Rustica II. 4. *Ab suillo*, inquit, genere pecoris immolandi initium primum sumtum videtur, cujus vestigia, quod initiis Cere-
ris porci immolantur. Omnino tamen ni-
 hil verius est, quam id tantum voluisse
 Poëtam, se Laribus suis tali facturum ho-
 stia, qualis in Cereris Mysteriis adhiberi
 solebat, id est, porco. Locutionis ejus-
 modi exempla pridem attulit Vir Summus
Johannes Fredericus Gronovius *Observ.*
IV. 9.

C A P. VIII.

Genius Fovialis. Arnobius correctus. Item
Macrobius & Martianus Capella. Δού-
 τεροι ἀθάνατοι.

Volebat *Barthius* ad *Rutilium* I. 328.
 Diis etiam ipsis peculiaria numina &
 genios quosdam adscriptos esse. Inde in
 priscis inscriptionibus *Genium Plutonis* de-
 prehendi. Sic *Fovialem Genium* apud *Ar-*
nobium legi, quem ille mirifica urbanita-
 te *Villicum Jovis* appellet. In quibus,
 si leve μνημονικὸν ἀμάρτημα excipias, nihil
 est, quod merito reprehendi queat. Cle-
 ricus

ricus tamen *Artis Criticæ* p. II. S. II. c. v. debuisse ait Virum Eruditum proferre inscriptionem, in qua *Genius Plutonis* ab ipso distingueretur, quasi numen, quod coli à Plutone oporteret, non quasi *Genius* à Plutone missus; neque enim hoc illi se facile accredere, qui in sequentibus locis usque adeo hallucinatus sit. Esse Inscriptionem in Gruteriana collectione, ubi sit GENIO PLUT. S. & ubi tam *Plutonio* quam *Plutonis* legere possimus. *Genium Foviale* non esse apud *Arnobium* numen, quod Jovi esset Genii loco, sed nomen Laris domestici ideo sic dicti, quod à Jove datus familiæ crederetur. *Arnobium* sub finem libri III. memorare sententias Theologorum Ethnicorum de Penatibus, atque inter alia hæc habere: *Idem* (Nigidius) in libro sexto exponit & decimo, disciplinas Etruscas sequens, genera esse Penatium quatuor, & esse Jovis ex his alios, alios Neptuni, Inferorum tertios, mortalium hominum quartos, inexplicabile nescio quid dicens. Hinc liquere, *Genium Foviale* posse dici *Genium* à Jove progenitum, aut missum. Quos enim alios esse *Genios Jovis*, quam à Jove aut ortos aut venientes? Ita vero per-

pergere *Arnobium* : *Cæsius* & ipse assequens (lege, & ipse eas sequens) *Fortunam* arbitratur & *Cererem*, *Genium Jovialem*, ac *Palem*, sed non illam fœminam, quam vulgaritas accipit, sed masculini nescio quem generis, ministrum *Jovis* ac villicum. Inepta hæc sunt, & prorsus nugatoria. An, si in illa Inscriptione τὸ PLUT exponamus *Plutonio*, aliud quid nobis in mente esse possit, quam si *Plutonis* legamus? Deinde, an *Genium Jovialem* esse domestici *Laris* nomen ex eo liquet, quod *Jovis Penates* memoret *Nigidius*? Enimvero, qui sunt *Penates* mortalium hominum? An & hi à mortalibus hominibus sunt progeniti aut missi, aut orti aut venientes? Omnino *Genius Jovialis* est *Genius Jovis*, uti *incontinentia jovialis* (quam Διὸς ἀνεγκλίαν vocat *Clemens Alexandrinus* in *Protreptico* p. 11.) *Jovis incontinentia*, & *Pellacia Jovialis* *Jovis Pellacia* apud eundem *Arnobium*. Sed & *Macrobius* in *Som. Scip.* 1. 19. *Veneria*, inquit, & *Jovialis stella* per hos numeros lumini utrique sociantur; Sed *Jovialis Soli* per omnes, *Lunæ per plures*, & *Veneria Lunæ* per omnes, *Sol per plures numeros aggregatur*. Hinc licet

cet utraque benefica credatur, Jovis ta-
 men stella cum sole accommodatior est, &
 Veneria (lege Veneris) cum Luna. Item
 Martianus Capella lib. vi. p. 190. Quæ
 quidem ingressa Senatum Deum, licet,
 quot stadia in cælum, quotque ulnas, quot
 denique digitos permensa sit, instantem ab-
 solvere; tamen Joviali cælestiumque maje-
 state contacta, ad illam Abaci renudati
 mensulam, circumspectans cameræ exte-
 ris ornatum, & laqueata sideribus palatia,
 properabat. Instantem absolvere est, ro-
 gantem & quasi urgentem, ut sibi nar-
 raret. Vulgo legitur, sed nullo sensu,
 instanter absolvere. Pro contracta, quod
 est in editis, ex codice Manuscripto, quo
 Vir Summus Hugo Grotius usus est, re-
 posuimus contacta, quod est, attonita.
 Possit & legi contata. Quomodo Apu-
 lejus in Floridis p. 359, Sum ad dicen-
 dum nimia reverentia vestri contatior. Ge-
 nius igitur Jovialis est Genius Jovis. Cu-
 jus sicut diserte meminit Minucius Fe-
 lix in Octavio cap. xxix. ita auctor est
 idem Martianus Capella lib. ii. p. 38, U-
 nicuique superiorum Deorum singulos
 quosque Genios deservire. De quibus ita
 Plutarchus de Oraculorum Defectu pag.

421. Εἰ δὲ τοῖς νενομισμένοις τῶν Θεῶν ὀνόμασι δαίμονας τινὰς καλεῖται, ἢ θαυμάσιον· ὥς ἂν ἕκαστος Θεὸς σωτέτακται, καὶ παρ' ἑδυνάμεως καὶ πρῆς εἴληκεν, ἀπὸ τούτου φιλεῖ καλεῖσθαι. Καὶ γὰρ ἡμῶν ὁ μέν τις ἐπὶ Διὶ, ὁ δὲ Ἀθηναίῳ, ὁ δὲ Ἀπολλώνι, ἢ Διονύσι, ἢ Ἑρμαί. *Quod autem nominibus Deorum receptis quosdam genios appellamus, id mirum videri non debet. Cui enim Deo quivis Geniorum adjunctus est, ἔσθ' ἀ quo vim honoremque adeptus, ab eo nomen habere gaudet. Sicut ἔσθ' nostrum alius Jovius, alius Minervius, alius Dionysius, alius Apollonius, alius Mercurialis dicitur. Minus bene apud Eusebium Præpar. Evang. v. 5. pro παρ' ἑδυνάμεως καὶ πρῆς εἴληκεν legitur, ἢ τ' δυνάμεως μετείληκεν. Δήμητες δαίμονα memorat Strabo lib. x. p. 468. Τὸν ἀρχηγέτην τῶν μυστηρίων, τῆς Δήμητες δαίμονα καλεῖται, Principem Mysteriorum, Genium Cereris appellant. Ἀρήιον δαίμονα Synesius Epist. LVII. χρηστὸς πάντων Ἀνδρόνικος, δαίμων Ἀγῆϊ, ἀπληστὸς συμφορῶν, τ' πόλεως τοῖς λειψάνοις ἐγκείμενος, omnium suppeditator Andronicus, Martius Dæmon, calamitatum insatiabilis, patriæ reliquias infectans. De istis Deorum Geniis capiendus quoque est A-*

pulejus de Deo Socratis p. 45. Sunt quædam divinæ mediæ potestates, inter summum æthera & infimas terras, in isto intersitæ aëris spatium, per quas & desideria nostra & merita ad Deos commeant. Hos græco nomine δαίμονας nuncupant, inter terrícolas cælicolasque vectores, hinc precum inde donorum, qui ultro citroque portant, hinc petitiones, inde suppetias: ceu quidam utriusque interpretes & salutigeri. Et mox: quæ cuncta cælestium voluntate & numine & auctoritate, sed Dæmonum obsequio & opera & ministerio fieri arbitrandum est. Huc refer Festum in voce Ancillæ: Antiqui anculare dicebant, pro ministrare. Ex quo Dii quoque ac Deæ feruntur coli, quibus nomina sunt Anculi & Anculæ. Non intellexit itaque Barthium Clericus, quando proferri postulat inscriptionem, in qua Genius Plutonis ab ipso distingueretur, quasi Numen, quod coli à Plutone oporteret. Inferioris certe dignitatis fuerunt hi Genii, quam ut Majorum Gentium Deos subfuisse illis creditos existimemus. Δαίμονες ἀθανάτους vocat Maximus Tyrius Diss. xxvi. Θεὸς μὲν ἐν αὐτοῖς κατὰ χώραν ἰσχυρόν ἐστι, οἰκονομεῖ τὸ ἐργον καὶ τὴν αἰετὴν ἐργασίαν ἔχει. εἰσὶ δ' αὐτὰς φύ-

σεις ἀθάνατοι, οἱ καλέμυροι ἀθάνατοι δεύτεροι,
 ἐν μεθεύῳ γῆς καὶ ἑρανῶ τεταγμένοι, Θεὸς
 μὲν ἀδυνάτερος, ἄνθρωπος δὲ ἰσχυρότερος. *Deus*
quidem eodem in loco manens, cælum re-
git, omniaque in eo ordinat, ac disponit.
Immortales autem quasdam habet poten-
tias, quas secundos immortales vocant,
in medio terræ cælique constitutas, Deo
quidem minus potentes, sed homine poten-
tiores. *Proclus in Platonis Theologiam*
I. 26. p. 64 Καὶ τὰς δαίμονας, οἱ κατ' ἐσίαν
 δεύτεροι τῶν Θεῶν εἰσι, καὶ πρὸς τοὺς Θεοὺς
 ὑφετήκασιν, Θεοὺς πρὸς αὐτοὺς πολλαχῶς. *Etiam*
ipsos Dæmones, qui secundum essentiam
sunt Diis posteriores, & circa Deos sub-
sistunt, Deos multis in locis appellat. *Mar-*
tianus Capella lib. II. p. 38. *Secundæ bea-*
titatis numina vocat. Intra solis meatum
usque lunarem globum secundæ beatitatis
Numina subparisq̃ue potentiae, per quæ ta-
men vaticinia somniaque ac prodigia com-
ponuntur. *Sæpe ita Græci & Latini se-*
cunda vocant, quæ sunt viliora. *Vide*
Gronovium ad Senecam de Benef. V. 25:
& Grævium ad Hesiodi ἔργα. ὕ. 142.

CAP. IX.

Penates Aeneæ utrum fuerint publici Trojanorum Dii, an ipsius tantum privati, incertum. Θεοὶ μνηστῆροι, Dii Matris. Penates Aeneæ publice à Romanis culti. Penates publici & privati aliquando iidem. Stata Mater.

D Ionysius Halicarnassensis Ant. Rom. I. p. 36, sequutus, ut ait, fide dignissimas Græcorum & Romanorum historias, Æneam refert, jam capta ab hostibus inferiori urbe, in arcem, ubi reposita fuerint cum alia, tum etiam Trojanorum ἱερὰ πατρώα, se contulisse; Inde, subductis prius corporibus, & illis ἱεροῖς πατρώοις, petiisse Idam; sed tandem his conditionibus initam pacem; ut Æneas quidem ac Socii cum suis rebus, quas in fuga asportassent, intra certum tempus agro Trojano excederent; Achivi vero tutam illis terra marique discedendi copiam facerent. Nimirum innuit, Æneæ comites Deos fuisse communes omnium Trojanorum. Quod satis etiam luculen-

ter præ se fert eodem libro, p. 55. Nec aliter statuere videntur, qui præter istos Penates Palladium quoque ab Ænea in Italiam deportatum ferunt. *Ælianus* contra V. H. 111. 22, narrat, Græcos, fortunam Trojæ miseratos, dedisse facultatem ἐκάτω τῷ ἐλθόντων auferendi ἐν ὅ, π. καὶ βέλεϊ, sed τῷ οἰκείων; Æneam autem ex illis πατρῶς Θεὸς elegisse. Quæ ratio fuerit, ob quam concessum sit ei nihil non rerum suarum libere, quo vellet, abducere. Nec dubium est, quin *Xenophon* etiam privatos Deos intelligat, hos ipsos vocans πατρῶς καὶ μητρῶς. Sic enim ille de *Venatione* p. 974. Αἰνείας δὲ σώσας μὲν τοὺς πατρῶς καὶ μητρῶς Θεὸς, σώσας δὲ καὶ αὐτὸν τὸν πατέρα, δόξαν βύσεβείας ἐξηνέγκητο, ὥστε καὶ οἱ πολέμιοι μόνῳ ἐκείνῳ, ὧν ἐκράτησαν ἐν Τροίᾳ, ἔδοσαν μὴ συληθῆναι. *Æneas paternis maternisque Diis una cum patre conservatis, pietatis gloriam tulit: eoque factum, ut etiam hostes illi inter omnes, quibus Troja capta potiti fuerant, hoc concesserint, ut non spoliaretur.* Videmus quidem ab optimis etiam scriptoribus Θεὸς πατρῶς cum Diis πατρίοις confundi. Sed quum μητρῶς quoque illos appellet, certissime privatos in animo habuit, ac tales,

tales , quos *Deos Matris* vocat *Propertius* IV. 1. 132.

*Mox ubi bulla rudi dimissa est aurea
collo ,
Matris & ante Deos libera sumta to-
ga.*

Nam bullas privatis suspendi solitas fuisse
testatur & *Persius* Satira V. 31.

*Cum primum pavido custos mihi purpura
cessit ,
Bullaque succinctis Laribus donata pe-
pendit.*

Sed & ipse *Xenophon* sententiam nostram
confirmat *Hist. Græc.* II. p. 474. ubi Cleo-
critus quidam alloquitur cives suos Athe-
nienfes , cum quibus tum maxime exules
felici prælio certaverant : Πρὸς Θεῶν πα-
τρίων καὶ μητρώων , καὶ συγγενείας , καὶ κηδε-
ρίας , καὶ ἐξαιτίας (πάντων γὰρ τούτων πολλοὶ κοι-
νωνῶμεν ἀλλήλοις) αἰδέμενοι καὶ Θεοὺς καὶ ἀνθρώ-
πους , παύσαδε ἁμαρτάνοντες ἐς τὴν πατρίδα.
*Per Deos Patrios ac Maternos , per co-
gnationem , adfinitatem , sodalitatem , quæ
quidem universa inter nos plerosque com-*

munia sunt, Deos & homines reveriti, tandem in ipsam patriam delinquendi finem facite. Omnes certe hæ rationes privatas potius necessitudines quam publicas innuunt. Denique *Virgilius* quoque privatos agnoscit *Æneæ Penates*. Quum enim de Diis Trojæ Tutelaribus, qui & Penates sunt publici, dicat *Æn.* II. 331.

*Excessere omnes adytis, arisque relictis
Dii, quibus imperium hoc steterat,*

haud dubie, quod ait *Hector* ad *Ænean.* II. 293.

Sacra suosque tibi commendat Troja Penates,

& infra ad ipsos *Anchises*:

Vestrum hoc augurium, vestroque in numine Troja est,

exponi debet de Troja, de qua *Juno* ad *Æolum* I. 71.

*Gens inimica mihi Tyrrhenum navigat
æquor,*

Ilium in Italiam portans,

&

& Helenus ad Æneam III. 462.

*Vade age , & ingentem factis fer ad æ-
thera Trojam.*

Certum interim est, Penates Æneæ fuisse factos publicos Romanorum. Clare id patet ex *Dionysio Halicarnassensi* Antiq. Rom. II. p. 115. Χρόνος δὲ ἔ πολλαὶ διελθόν. τῷ, ὡς μὲν πινές φασιν, ἅμα Ῥωμύλῳ τῷ Ἰα- γενόμηνῳ εἰς τὸ λαβίνιον ἔνεχα θυσίας, ἣν ἔδει τοῖς πατρώοις θεοῖς ὑπὲρ τῆ πόλεως θυῖσαι τὰς βασιλεῖς, & quæ sequuntur. Non multo post cum Romulo, ut ferunt nonnulli, profectus Lavinium sacrorum causa, quæ re- ges oportebat Diis patriis pro salute ur- bis facere, &c. *Asconius Pedianus* in Orationem *Ciceronis* pro M. Scauro: Crimi- ni dabat (Domitius Scauro) sacra publica Populi Romani Deum Pena- tium, quæ Lavinii fierent, opera ejus minus recte casteque fieri. Item *Augu- stinus* de Civitate Dei I. 3. Itane istis Pe- natibus Victis Romam, ne vinceretur, prudentes commendare debuerunt? Et mox: Victos Deos, tanquam Præsides & De- fensores colere, quid est aliud, quam te-

vere numina non bona , sed Dæmonia mala? Neutiquam tamen , quando auctores Penatum Publicorum meminerunt , continuo per eos intelligendi sunt Penates Æneæ. Penates Publici vocabantur omnes illi , quos auctoritas publica , seu Senatusconsultum , consecraverat. Jam vero privatim nemini fas fuit , nisi eo modo adscitos , colere. Iterum Dionysius p. 91. Καὶ ὁ πάντων μάλιστα ἔγωγε τεθαύμαχα , καίπερ μνείων ὅσων εἰς τὴν πόλιν ἐληλυθότων ἔθνων , οἷς πολλὴ ἀνάγκη σέβειν τοὺς πατρίους Θεοὺς τοῖς οἴκοθεν νομίμοις , εἰδένος εἰς ζῆλον ἐλήλυθε ὥς ξενικῶν ὀπιτηδεύμάτων ἢ πόλις δημοσία. Et quod omnium maxime miratus sum , quamvis innumerae nationes in eam urbem convenerint , quibus necesse sit Patrios Deos domestico ritu colere , nulla tamen peregrina sacra recepta sunt publice. Hinc Cicero de Legibus II. 8. Separatim nemo habessit Deos , neve novos ; sed ne advenas quidem , nisi publice adscitos , privatim colunto. Etsi igitur non raro Penates publici privatique conjungantur , dubium tamen non est , quin privati certo respectu iidem fuerint , qui publici. Clarissime hoc innuit idem Cicero pro Domo c. 57. Quocirca te , Capitoline , teque Ju-

no Regina, & te, custos urbis, Minerva, precor ac quaeso: Vosque, qui maxime me repetistis atque revocastis, quorum de sedibus hæc mihi proposita est contentio, patrii penates familiaresque, qui huic urbi & Reipublicæ præsidetis, &c. Huc refer vulgatissimum locum Hieronymi in Esaiam: Nullus erat locus, qui non Idololatriæ sordibus inquinatus fuerit, in tantum, ut post fores domorum Idola ponerent, quos domesticos appellant Lares, & tam publice quam privatim animarum suarum sanguinem iis funderent. Inde nonnunquam legimus, eadem sacra & publice & privatim fuisse facta. Livius V. 13. Duumviri sacris faciundis, lectisternio tunc primum in Urbe Romana facto, per dies octo Apollinem, Latonamque & Dianam, Herculem, Mercurium atque Neptunum, tribus, quam amplissime tum apparari poterat, stratis lectis placavere. Privatim quoque id sacrum celebratum est. Festus: Statæ Matris simulachrum in Foro colebatur, postquam id collustravit, ne lapides igne corrumparentur, qui plurimus ibi fiebat nocturno tempore. Magna pars populi in suos quisque vicos retulerunt ejus Dæ cultum. Per Statam Matrem hoc loco

loco Vestam intelligit unus ex Interpre-
tibus. Ita quoque jam pridem alii, qui-
bus tamen non assentitur *Lipsius* in Syn-
tagmate de *Vesta & Vestalibus* c. I. *Meur-*
sus quidem in *Auctario Philologico* c. 2.
Statam hanc *Matrem* pro Dea Vicorum
habet, sed tamen, quæ proprie fuerit,
non definit. Longe certe hoc præstat,
quam tanta confidentia affirmare, quod
probare nequeas. Nec Romæ tantum,
sed & alibi gentium, quod dixi, locum
habuit. *Cicero* in *Verrem* iv. 49. *Mira*
quædam tota Sicilia privatim ac publice
religio est Cereris Ennensis. Et *Hyginus*
Poët. Astron. ii. 4. *Sacrificium solenne in-*
stituerunt, idque & privatim & publice
faciunt. Quo nescio an non referendus
sit *Maximus Tyrius* *Dissert.* xxxviii. 'Α-
γωγοὶ ἀνθρώποις Θεοὶ, πάντες μὲν πᾶσι, ἄλλοι
δὲ ἄλλοις ἐνομιάζουσιν, καὶ τὴν Φήμην τῆς ὀνο-
μασίαν, καὶ δίδουσαν αὐτοῖς οἱ ἄνθρωποι τιμὰς καὶ
ἀγάλματα, οἱ μὲν τὰ κοινὰ, οἱ δὲ τὰ ἴδια.
Opitulantur Dii mortalibus, omnes qui-
dem omnibus, alii tamen aliis pro diver-
sitate nominum, & honores illis divisere ho-
mines, signaque publica alii, alii privata
dicarunt.

C A P. X.

*Apollo & Neptunus num Æneæ Penates.
 Iis tauro factum. Interpres Apollo-
 dori notatus. Item Didymus. Dii
 alii culti ut prosint, alii ne noceant.
 Scholiastes Homeri correctus.*

Scribit Macrobius Saturn. III. 4. Vir-
 giliū sequi opinionem Nigidii & La-
 beonis, censentium, Penates Troja-
 norum esse Apollinem & Neptunum,
 quando ait Æneid. III. 119.

*Sic fatus, meritos aris mactabat honores,
 Taurum Neptuno, Taurum tibi, pulcher
 Apollo.*

Et Servius: Virgilius sequutus veterum
 opinionem Neptunum tantum & Apollinem
 nominavit. Dicuntur enim hi Dii Penates
 fuisse, quos secum advexit Æneas.
 Opinor ita censuisse eos, quod Diis pe-
 natibus tauro sacrificari soleret, quemad-
 modum constat ex pulcherrimo antiquita-
 tis monumento, quo continentur septem
 die.

dierum acta Senatus anni post Urb. Cond.
DLXXXV. quodque post alios publicavit
Grævius ad *Suetonii* Cæsarem. Sic vero
inter alia habet.

III. NON. APRIL.

G. POPILIVS. LAENAS. C. DECIMVS.
C. HOSTILIVS. LEGATI. MITTVN-
TVR. AD. REGES. SYRIAE. ET. AE-
GYPTI. AD. BELLVM. INTER. IPSOS.
COMPONENDVM. LEGATI. BENE.
MANE. CVM. TVRBA. CLIENTIVM.
ET. PROPINQVORVM. SACRIFICA-
RVNT. AD. CASTORIS. DIS. PENA-
TIBVS. P. R. TAVRO. FECERVNT.
ET. PERLITARVNT. PONT. MAX ..
IN. AEDE. VESTAE.

L. L. V. V.

Videri possit hanc loci Virgiliani exposi-
tionem juvare *Statius* Sylv. iv. 8.

Dii patrii , quos auguriis super æquora
magnis

Littus ad Ausonium devexit Abantia
classis ,

Tu

*Tu ductor populi longe emigrantis Apol-
lo,*

*Cujus adhuc volucrem læva cervice se-
dentem*

Respiciens blande felix Eumelis adorat:

*Tuque Actæa Ceres, cursu cui semper
anhelo*

*Votivam taciti quassamus lampada my-
stæ:*

*Et vos Tyndaridæ, quos non horrenda
Lycurgi*

*Taygeta, umbrosæquæ magis coluere Te-
rapnæ:*

Hos cum plebe sua patrii servate penates.

Sed quamvis videamus, Apollinem hoc loco inter penates collocari, an ideo unus penatium Æneæ seu Trojanorum fuit? Qua, quæso, illi de causâ coluerint Apollinem & Neptunum? An, quia muros sibi ædificarunt, ut multi finxerunt, quos inter est *Apollodorus* Biblioth. 11. 5. Ἀπόλλων καὶ ποσειδῶν τὴν λαομέδοντα ὕβριν πειράσσει θέλοντες, εἰκαζέντες ἀνθρώποις, ὑπεσχετο ὅτι μισθὸν τειχίζειν τὸ πύργαμον· τοῖς δὲ τειχίσασιν τὸ μισθὸν οὐκ ἀπέδιδου. Si stamus interprete, duplicis injuriæ his Diis

a Laomedonte factæ meminerit *Apollodorus*. Ita enim vertit : *Apollo Neptunusque Laomedontis injuriam ulcisci volentes, mortalibus assimilati, ac veluti mercenarii, pergama se ædificaturos paciscuntur: quibus cum opere absoluto constitutam mercedem Laomedon minime solveret &c.* Sed τὴν λαομέδοντος ὕβριν περιέσαι hoc loco non est injuriam Laomedontis ulcisci, sed experiri, auditam fortasse, Laomedontis iniquitatem. Plane sicut *Ovidius Metam.* I. 211. Jovem in isto Deorum concilio introducit orantem:

Contigerat nostras infamia temporis aures.

*Quam cupiens falsam summo delabor Olympo,
Et Deus humana lustris sub imagine terras.*

Nimirum *Lycaonis feritatem περιέσαι δέλων, εἰκασθεὶς ἀνθρώπῳ*, tyranni ejus tecta ingressus est. *Homerus* tamen *Apollinem* in fabricandis *Trojæ mœnibus* *Neptuno* minime adjungit. Ita quippe hic illum alloquitur *Iliade* φ. 441.

Νηπύλῃ , ὥς ἄνοον καρδίῳ ἔχεις. εἰδὲ νῦ τῶν
 περ

Μέμνηαι , ὅσα δὴ πάθομεν κακὰ Ἴλιον ἀμφὶ
 Μῆνοι νῶϊ Θεῶν , ὅτ' ἀγήνορι λαομέδοντι

Πὰρ Διὸς ἐλθόντες θητεύσαμεν εἰς ἐνιαυτὸν

Μισθῷ ὅπῃ ῥήτῳ , ὃ δὲ σημαίνων ἐπέτελλεν·

Ἡ' τοι ἐγὼ τρώεσσι πόλιν καὶ τεῖχος ἔδειμα

Ἐυρύτε καὶ μάλα καλὸν , ἵν' ἀρρήκτ' ὦ πό-
 λισ εἴη.

Φοῖβε , σὺ δ' εἰλίποδας ἑλικας βῆς βυκολέεσ-
 kes,

Ἰδὼς ἐν κνημοῖσι πολυπτύχεσσι ὕληέσσης.

*Stulte, quam insipiens cor habes, nec ve-
 ro horum recordaris, quaecunque jam passi
 sumus mala ad Ilium soli nos Deorum,
 quando superbo Laomedonti à Jove venien-
 tes servivimus in annum mercede pacta,
 hic autem imperans mandabat? ego quidem
 Trojanis civitatem muro circumdedi lato-
 que & valde pulchro, ut inexpugnabilis
 civitas esset. Phæbe, tu autem distorte
 gradientes & lunatis cornibus boves pasce-
 bas Idæ in jugis multos colles habentis sil-
 vosæ. Sunt & alii, qui soli Neptuno id
 opus adscribant, quos longum sit enume-
 rare. Quid ergo est, quod ait Didymus
 E apud*

apud Scholiasten Homeri ad Il. α. 400. videlicet, Jovem Apollini & Neptuno, detecta eorum in se conspiratione, injunxisse τῶν θεῶν λαομέδοντι θητεῖαν? Utique Homerus solos ibi memorat Junonem, Neptunum ac Minervam, qui Jovem ligare voluerint. Nam quod pro Παλλάς Ἀθήνη idem scholiales legi quoque affirmat Φοῖβος Ἀπόλλων, fati refutari potest ex *Heracleide Pontico* in Allegoriis Homeri p. 444. Is enim, dum fabula illa quatuor elementorum enumerationem contineri arbitratur, Jovemque pro igne, Junonem pro aëre, Neptunum pro aqua, & denique Minervam pro terra accipit, nullum Apollini locum relinquit. Equidem, ut ad propositum revertar, non dubito, quin, sicut Apollo Trojanis semper favit, & ob id ab ipsis peculiari veneratione cultus est, ita Neptunum illi coluerint, ut odium ejus ac iram adversus se lenirent. De Romanis scribit *Gellius* v. 12. Deos quosdam, ut prodesse, celebrabant, quosdam, ne obessent, placabant. Et *Minucius Felix* cap. vii. Spectata de libris memorias, jam eos deprehendes initiasse ritus omnium religionum, vel ut remuneraretur divina indulgentia, vel

ut averteretur imminens ira, aut ut jam tumens & sæviens placaretur. Labeo quoque apud Augustinum de Civitate Dei II. 11. numina bona à numinibus malis ista etiam cultus diversitate distinguit, ut malos Deos propitiari cædibus & tristibus supplicationibus asserat, bonos autem obsequiis lætis atque jucundis. Lactantius I. 20. Mala bonis adherent, & in animis hominum potentiora sunt: quæ si vetas consecrari, respondebit tibi eadem illa Græcia, se alios Deos colere, ut profint, alios ne noceant. Vide & Porphyrium *τῷ ἀποχῆς*, quem ad Callimachum p. 607. illustrat Doctissimus Spanhemius. Quis ergo non videt, potuisse à Trojanis coli Neptunum, etiamsi à partibus Græcorum staret? Diserte Anonymus *τῷ ἀπίτων*, cap. IV. Οὔτι τ' Ἀπόλλωνα καὶ τ' Ποσειδῶνα λέγασσι τειχίσαι τὴν Ἰλίων. τὸ δὲ ἔχ' ἔπος ἔχῃ. ἀλλ' ὁ Λαομέδων ἐτείχισε τὴν πόλιν ἔχ' ὁσίως. ἦν δὲ ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἱερόν Ἀπόλλωνος καὶ Ποσειδῶνος ἀγαφρόντως πρῶτον, ὅθεν συλῶν ἀνήλυσκε τὰ χεῖματα εἰς τὴν ἑτεῖχης κατασκευὴν. Apollinem & Neptunum tradunt Ilium mœnibus cinxisse. Res autem non ita se habet. Sed Laomedon urbem præter jus muris circumdedit. Nam in arce templum Apolli-

nis ac Neptuni miro cultu invisebatur, unde is pecuniam suffuratus, in murorum extructionem absumsit. Cur itaque supponit Scholiastes *Homeri* ad *Il.* φ. 445. Apollinem μάλλον ἢ Ποσειδῶν πρῶτον παρὰ Τρώων? Sic enim legendum, non παρ' αὐτῶν. Haud dubie tam Neptunus quam Apollo publici fuerunt Trojanorum Dii. Sed cum *Virgilius* nullos *Æneæ* penates agnoscat, nisi privatos ipsius, velim scire, quibus argumentis nitantur, qui affirmant, *Virgilium* eorum sequi opinionem, qui Apollinem & Neptunum pro Diis penatibus non tantum Trojanorum, sed & *Æneæ*, habent. *Virgilius* ipse *Macrobium* & *Servium* fatis refellit *Æneid.* III. 148.

Nox erat, & terris animalia somnus habebat.

Effigies sacræ Divum, Phrygiique penates,

Quos mecum à Troja, mediisque ex ignibus urbis

Extuleram, visi ante oculos adstare jacentis

In somnis, multo manifesti lumine, quæ se

Plena

*Plena per insertas fundebat Luna fene-
stras.*

*Tum sic affari, & curas his demere di-
ctis:*

*Quod tibi delato Ortygiam dicturus A-
pollo est,*

*Hic canit, & tua nos en ultro ad limi-
na mittit.*

C A P. XI.

*Penatium numerus & nomina ignota. La-
res pro animabus defunctorum. Item
pro Heroibus & Geniis. Δαίμονες θνητοί.
Omen mortis vocari à mortuo. He-
liodori Interpres notatus. Dii à qui-
busdam mortales habiti.*

Varro Etruscique apud *Arnobium* lib.
III. Adversus Gentes, & *Isidorus*
Orig. VIII. II. penatium numerum
& nomina ignorari testantur. *Dionysius*
quoque *Halicarnassensis* lib. I. p. 55. nar-
rat, Dardanum in insula Thraciæ tem-
plum extruxisse his Diis, cum nemine
communicato eorum nomine proprio. Sed

& *Philippus à Turre* de Inscriptione M. Aquilii, cap. 1. ita penates describit: *Hos Deos incertos, ignotos, & vel Animas majorum vel Heroum, aut Genios putavit antiquitas, privatoque cultu & religione inter Lares domesticos coluit.* Verum, quos hic penates intelligat, haud facile dixerim. Si existimat, nullos Deos fuisse dictos penates, præterquam istos, qui ab Ænea in Italiam delati sunt, aut omnes omnino incertos ignotosque esse, profecto errat. Neque illud verum est, antiquos pro penatibus habuisse animas majorum, vel Heroum, aut Genios: & si & alii hos ipsos, Genios populi Romani vocent. Decepit illos vulgata Larum & Penatium confusio. In Laribus habitæ non animæ tantum majorum vel Heroum, sed omnium propemodum illorum, quos sive amore, seu etiam favore prosequerentur. Exempla, cum passim occurrant, congerere nihil attinet. Satis erit notasse *Festum* in voce *Laneæ*, Lares exponere animas redactas in numerum Deorum. Et *Varronem* apud *Augustinum* de *Civitate Dei* VII. 6. auctorem esse, inter *Lunæ gyrum*, & *nimborum ac ventorum cacumina aërias esse animas*, sed eas
 ani-

animo, non oculis, videri, & vocari Heroas & Lares & Genios. Quod ex eodem Varrone repetit quoque Arnobius, ubi de Laribus agit, his verbis: Varro similiter hæsitanſ, nunc eſſe illos (Lares) Manes, & ideo Maniam matrem eſſe cognominatam Larum: nunc aërios ruruſ Deos, & Heroas pronuntiat appellari, nunc Antiquorum ſententiaſ ſequenſ, larvaſ dicit eſſe lares, quaſi quodaſ genioſ defunctorum. De Heroum appellatione conſentiunt Gloſſæ, quæ Lares familiares interpretantur ἡρώαſ κατοικιδίαſ. Fuiſſe vero & Genioſ nuncupatoſ, teſtiſ eſt Cenſorinuſ de Die Natali cap. 3. Eundem eſſe Genium & Larem, multi veteres memoriæ prodiderunt: in queiſ etiam Graniuſ Flaccuſ in libro, quem ad Cæſarem de indigitamentis ſcriptum reliquit. Et Lætantiuſ Divin. Inſtit. 11. 15. Adhærent ſinguliſ hominibuſ, & omneſ oſtiatiſ domoſ occupant, ac ſibi geniorum nomen aſſumunt: ſic enim Latino ſermone δαίμοναſ interpretantur. Nimirum, ut ſcribit Cicero de Univerſitate: Quoſ Græci δαίμοναſ appellant, noſtri, opinor, Lares. Quo pertinet Plutarchi locuſ, Quæſt. Rom. 11. ubi inter alia ex mente τῶν αἰχρὺſι ππον referret, φαῦλα δαιμόνια περινοτεῖν, οἷſ οἱ θεοῖ

δημίους χρώνται κολαταῖς ὅπῃ τοὺς ἀνοσίους καὶ
 ἀδίκους ἀνθρώπους, *oberrare quosdam malos
 genios, quibus loco carnificum Dii utan-
 tur in puniendis flagitiosis & impiis homi-
 nibus, addens, ἕως οἱ λάρητες ἐγιννυώδεις
 πινές εἰσι καὶ ποῖνιμοι δαίμονες. Ita Lares genii
 quidam sunt furiarum naturæ affines, ac
 nocentes. Τὸ ποῖνιμοι verti nocentes, quod
 sic etiam Apulejus in Adlocuta ad Ascle-
 pium p. 91, eam vocem exprimat: Fiet
 Deorum ab hominibus dolenda secessio, so-
 li nocentes angeli remanebunt, qui huma-
 nitati commixti ad omnia audaciæ mala mi-
 seros manu injecta compellent, in bella,
 in rapinas, in fraudes, & in omnia, quæ
 sunt animarum naturæ contraria. Inter-
 pres Synesii Epist. LVII. δαίμονας ποινίμους,
 qui ibi occurrunt, vertit *Dæmonas vindi-
 ces*. Apparet igitur, Lares non solum
 Heroas dictos esse, sed etiam Genios.
 Quod tamen an recte fiat, dubitari potest.
 Quandoquidem, si credimus Vossio ad Catul-
 lum p. 276. *Genius est cujuscunque rei, etiam
 inanimæ, natura. Lares vero nunquam,
 nisi de animatis, aut iis, quæ animam ali-
 quando habuere, accipiuntur. Et certe omni-
 bus omnino rebus ab antiquis Genius tri-
 butus est. Sed quum & Genius, seu Dæ-
 mon**

mon, pro anima jam a corpore separata, usurpetur, & Lares sint animæ defunctotum, nihil vetat, quominus Lares & Genios, hoc sensu eisdem statuamus. Præclare *Apulejus* de Deo Socratis p. 50. *Est & secundo significatu species Dæmonum animus humanus emeritis stipendiis vitæ corpore suo abjurans. Hunc vetere Latina lingua reperio Lemurem dictitatum. Ex hisce ergo Lemuribus, qui posteriorum suorum curam sortitus, placato & quieto numine domum possidet, Lar dicitur familiaris. Ovidius quoque in Ibin pro geniis accepit Lares:*

Vos quoque plebs superûm Fauni, Satyrique, Laresque,

Fluminaque & Nymphæ semideumque genus.

Vide *Senecam* Epist. cx. Sed & *Hesiodus* ἐγγ. 122, aureæ ætatis homines ævo functos δαίμονας fuisse factos scribit:

Αὐτὰρ ἐπεῖκεν τέτο γένος κατὰ γαῖα κάλυψεν,

Τοὶ μὲν δαίμονες εἰσι, Διὸς μεγάλης ἀφ' ὧν
βελὰς,

Εἴθελοι, ἐπιχθόνιοι, φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων.

Verum postquam hoc genus terra abscondit, ii quidem dæmones facti sunt, Jovis magni consilio, boni, in terris versantes, custodes mortalium hominum. Certum est, loqui Poetam non de dæmonibus, sed de hominibus, quos post mortem demum factos esse dæmonas ait, ut recte etiam monuerunt Græci Interpretes. Non quod negem, creditum fuisse, ipsos etiam Dæmonas mori. Vel pueris nota est historia, seu fabella de morte Magni Panis apud Plutarchum de Oraculorum defectu, pag. 419. Ex quo eandem recenset Eusebius Præp. Evang. v. 19. Notatu dignum est, quod in ea occurrit; videlicet, repente ex insula quadam exauditam esse vocem cujuspian, Thamum, seu Thamnum, inclamantis, & illum quidem semel iterumque vocatum siluisse, tertio vero de novo vocanti respondisse. Tum alterum majori, quam antea, voce Magni Panis mortem annunciaffe. Servius enim ad Virgilii XII. Æneidos: Mortis, inquit, est omen, audire se à mortuo vocari, aut

*audire, quod non dicitur, aut videre,
quod non occurrit. Eo respicit Ovidius
Heroid. VII. 99.*

*Est mihi marmorea sacratus in æde Si-
chæus:*

*Appositæ frondes velleraque alba te-
gunt.*

*Hinc ego me sensi noto quater iore citari,
Ipse sono tenui dixit; Elissa, veri.*

*Nulla mora est; venio. venio tibi debita
conjug,*

Sed tamen admissi tarda pudore mei.

Virgilius IV. Æneidos, de eadem re:

*Præterea fuit in tectis de marmore tem-
plum*

*Conjugis antiqui, miro quod honore co-
lebat,*

*Velleribus niveis, & festa fronde revin-
ctum.*

*Hinc exaudiri voces, & verba vocantis
Visa viri, nox cum terras obscura tene-
ret.*

*Suetonius Nerone, cap. 46. De Mausoleo
sponte foribus patefactis exaudita vox est,
no-*

nomine eum cientis. Ita fere apud Heliodorum lib. II. p. 76. Ταῦτα διεξιόντῳ, ἐκ μυχῶν δ' σπηλαίῳ Φωνῆς τις ἦχος ἐξηκέετο, θεάγηνες καλέσσης. Ὁ δὲ οὐδὲν παραχθεὶς, ὑπήκασέ τε, καὶ ἤξω, φιλτάτῃ ψυχῇ, ἔλεγεν. Hæc illo dicente, ex meatibus antri vocis quidam sonus exaudiebatur, Theagenes, vocantis. Ille autem nihil territus audiuit, & veniam, charissima anima, respondit. Μυχοὶ σπηλαίου hoc loco non sunt meatus, sed δ' ἄντρες ἑσχατα, ut paulo inferius vocantur. Homerus Odyss. i. 236.

Ἡμεῖς δὲ δείσαντες ἀπεσύμεθ' εἰς μυχὸν ἄντρου.

Nos autem diruimus in recessus antri. Id est, εἰς τὰ ἐσώτερα μέρη. Fortasse tamen hæc omnia nihil ad narrationem Plutarchi, quum apud eum non memoretur illius mors, qui erat vocatus, sed tantum Magni Panis. Ut ut sit, illud certe constat, fuisse olim, qui δαίμονας θνητῶς statuerent. Contra Apulejus de Deo Socratis, p 48. Sunt, inquit, inter nos & Deos, ut loco regionis, ita ingenio mentis intersiti, habentes communem cum Superis immortalitatem, cum inferis passionem. Et paulo post:

post: *Dæmones sunt genere animalia, ingenio rationabilia, animo passiva, corpore aëria, tempore æterna.* Anaximandri autem apud *Ciceronem* de N. D. 1. 10. opinio est, ipsos etiam *nativos esse Deos, longis intervallis orientes, occidentesque.* Idem *Poëtis* exprobrat *Vellejus* apud eundem 1. 16. *Poëtæ, inquit, & ira inflammatos, & libidine furentes induxerunt Deos; feceruntque, ut eorum bella, pugnas, prælia, vulnera videremus; odia præterea, dissidia, discordias, ortus, interitus, &c.* Et *Stoicis* *Plutarchus*, cum in libello *de Oraculorum defectu* pag. 426, tum vel præcipue *Ἐκ κοινῶν ἐννοιῶν*, adversus *Stoicos*, p. 1075.

C A P. XII.

Vesta de numero Penatium, vel saltem eorum comes. Penatium sedes in Capitolio. Θεοὶ ἑστίοι. Penates culti Lavinii. Stephanus correctus. In Dionysio Halicarnassensi conjectura. Appianus Alexandrinus bis emendatus.

MAcrobius Saturn. III. 4. *Vestam, inquit, de numero Penatium, aut certe comitem eorum esse manifestum est: adeo ut & Consules, Prætores, seu Dictatores, cum adeunt magistratum, Lavinii rem divinam faciant penatibus pariter & Vestæ. Hinc Cicero de Harusp. Resp. cap. VI. Deorum Penatium Vestæque matris ceremonias conjungit. De sacris, inquit, publicis, de ludis maximis, de Deorum Penatium Vestæque matris cerimoniis, de illo ipso sacrificio, quod fit pro salute Populi Romani, quod post Romam conditam hujus unius casti tutoris religionum scelere violatum est, quod tres pontifices statuissent, id semper Populo Romano, semper Senatui, semper ipsis Diis immortalibus satis sanctum,*
satis

satis augustum, satis religiosum esse visum est. Tacitus Annal. xv. 41. Ædes Statoris Jovis vota Romulo, Numæque regia, delubrum Vestæ cum penatibus Populi Romani exusta. Ovidius Metam. xv. in fine.

*Dii, precor, & Æneæ comites, quibus ignis
& ensis*

*Cesserunt, Diique indigetes, genitorque,
Quirine,*

*Urbis, & invicti genitor, Gradive,
Quirini,*

Vestæque cæsareos inter sacrata penates.

Denique Livius v. 54. *Hic (in Capitolio) Vestæ ignes, hic ancilia cælo demissa, hic omnes propitii manentibus vobis Dii. Nimirum Penates, quorum sedem in Capitolio fuisse, ex eodem iii. 17. apparet, ubi P. Valerius Consul: Si vos, inquit, urbis, Quirites, si vestri nulla cura tangit, at vos veremini Deos patrios ab hostibus (qui duce Appio Herdonio Capitolium & arcem occupaverant) captos. Jupiter Optimus Maximus, Juno Regina, Minerva, alii Dii Deæque obsidentur, castra servorum publicos vestros penates tenent. Et paullo post: Non inter patres & plebem certa-*

certamen esse; sed simul patres plebemque, arcem urbis, templa Deorum, penates publicos privatosque hostibus dedi. Idem videtur innuere *Dionysius Halicarnassensis* Ant. Rom. viii. p. 513. in Oratione Coriolani ad matrem *Veturiam* & uxorem *Volumniam*: Ὑμεῖς, ὦ Θεοὶ κτήσιοι, καὶ εἰς πατρώα, καὶ δαίμονες οἱ κατέχοντες τῆτον τὸν τόπον χαίρετε.. Vos *Dii Ctesii*, & *Vesta patroa*, *Geniique* hujus loci *præsides*, valete. Κτήσιοι Θεοὶ hoc loco sunt *penates*, ut constat ex ejusdem *Dionysii* lib. i. p. 54. Recte igitur *Heliodorus* i. p. 66. Θεὸς εἰς vocat ejusmodi Deos, ad quos εἰς quoque pertinebet: Αὐτὸς δὴθεν ὡς τὸ Θέρμετιν ἐπιζητήσων, καὶ τοῖς εἰσίοις θεοῖς κατευξόμενος, ἔπεσθαι τε μηδενὶ συγχωρήσας, ὅτι τὸ δωματίον ἐμμανὲς ἀνέστρεφε. Ipse tanquam *Thermutim* inquisiturus, & *Diis Penatibus* vota nuncupaturus, nulli ut eum sequeretur permittens, ad domunculam furens revertebatur. Onomasticum *Vetus*: *Penates*, ἐφέτιοι θεοί. Quod ad *Macrobiu* attinet, qui summos magistratus *Lavinii* rem divinam facere solitos *penatibus* affirmat, si stamus vulgata *Julii Obsequen-* *tis* lectione, videri posset, non *Lavinii* sed *Lanuvii* apud eum scribendum esse. Sic enim

enim ille cap. LXXXIII. *Cum Lanuvii auspicarentur (Consules) pulli e cavea in sylvam Laurentinam evolarunt , neque inventi sunt.* Et Cicero in extrema Oratione pro L. Murena: *Date hoc ipsius pudori , date patri mortuo , date generi & familiæ , date etiam Lanuvio , municipio honestissimo, quod in hac tota causa frequens mæstumque vidistis.* Nolite à sacris patriis Junonis Sospitæ , cui omnes Consules facere necesse est , domesticum & suum Consulem potissimum avellere. Atqui apud Obsequentem non Lanuvii , sed Lavinii legendum esse , brevi, ut spero, ad ipsum docebit *Franciscus Oudendorpius* , cuius ego amicitiam & eruditionem pro eo, ac debeo , plurimi facio. Locus *Ciceronis* nihil probat, nisi Consules Romanos *Lanuvii* facere solitos Junoni Sospitæ , sed non magis illos , quam omnes alios cives. Scribit enim *Livius* VIII. 14 , *Lanuvinis sacra sua reddita cum eo , ut ædes lucusque Sospitæ Junonis communis Lanuvinis Municipibus cum Populo Romano esset.* Deinde nunquam legimus , Penates cultos fuisse *Lanuvii* , sed *Lavinii*. Præter loca, quæ supra capite IX. ex *Dionysio Halicarnassensi* & *Asconio Pediano* alium in

finem adduximus , clare id patet ex eodem *Dionysio* lib. I. p. 54. ubi historiam illam recenset , quæ , sicuti ait *Valerius Maximus* I. 8 , suo sæculo cognita manavit ad posteros. Videlicet, *Penates Deos* *Aeneam* *Troja* advectos *Lavinii* collocasse: *Inde ab Ascanio* , filio ejus , *Albam* , quam ipse condiderat , tralatos pristinum sacrarium repetisse : & quia id humana manu factum existimari poterat , relatos *Albam* , voluntatem suam altero transitu significasse. Quibus addit *Dionysius* : Τὰς δὲ ἀνδρώπεις τέως μὲν ἀπορεῖν, ὅτι λήσονται τοῖς πρᾶγμασιν , ἔτε δὲ καὶ τῶν πατρῶων Θεῶν κατοικεῖν ἀξιοῦντας, ἔτε ὅτι πλὴν ἐνλειφθεῖσαν οἴκησιν αὐτοῖς ἀναστρέφειν. τελευθῶντας δὲ γνώμην εὐρέσθαι , ἢ ἐμελλεν ἀπολῆσθαι πρὸς ἀμφοτέρωθεν. Τὰ μὲν ἔδη κατὰ χώραν εἶσαι μένειν , ἄνδρας δὲ τὰς ὅτι μεληθησομένης αὐτῶν ἐκ τῆς Ἀλβας εἰς τὸ Λατίνιον αὐτοῖς ἐποιεῖν μεταγαγεῖν. *Dubitatum esse diu* , quidnam facto opus esset , quum neque sine *Diis patriis* habitandum censerent , neque in semel relictas sedes remigrandum. Tandem placuisse sententiam , quæ & religioni *Deorum* & utilitati hominum satisfaceret. Visum enim esse simulachra suo loco sinere , & viros , qui sacrorum curam gererent ,

ex Alba ad Lavinium reducere. Λαβίνιον hic, & alibi sæpissime, vocat eam urbem, quam lib. II. p. 115. λαβίνιον appellat. *Stephanus* quoque: λαβίνιον, inquit, πόλις Ἰταλίας, Αἰνείας κτίσμα. Ἰόβας ἐν πρώτῳ. ὁ δὲ βασιλέως θυγατὶς Λαβινίας. τὸ ἐθνικὸν, λαβινιάτης. λέγοντ' καὶ λαβινιάται. *Labinium, urbs Italiae, Aeneæ opus. Iobas libro 1. A Lavinia regis filia. Gentile, Labiniate. Dicuntur & Labiniatæ.* Quid? Annon idem est, τὸ ἐθνικὸν, λαβινιάτης, & λέγονται καὶ λαβινιάται? *Salmasius* priori loco emendabat λαβινιάτης, secundo λαβινίται. Posterius in textum recepit Doctissimus *Berkelius*. Contra *Holstenius*: Ego, inquit, nihil mutandum censeo primo loco, at secundo legendum, λαβινιάται. Vel vice versa: τὸ ἐθνικὸν, λαβινιάτης. λέγονται καὶ λαβινιάται. Hæc nullo fundamento nituntur. Omnino pro λαβινιάται scribendum λαβινιάται, quomodo omnis difficultas sublata erit. Utriusque scriptiois exempla unus nobis suggerit jam toties laudatus *Dionysius*. Λαβινιατῶν meminuit cum alibi, tum etiam lib. V. p. 326. ubi enumerat socios conspirationis in Populum Romanum. Ἀπὸ τέτων, inquit, τῶν πόλεων ἦσαν ἄνδρες, Ἀρδεατῶν, Ἀεκκηνῶν, Βοϊαλανῶν,

Κόρινθων, Κορυνηταίων, Γαβίων, Λαργατίων, Λαυ-
νίων, Λαβινιατῶν. Ut cætera nunc mit-
tam, pro Λαυνίων *Sylburgius* Venetum Co-
dicem habere testatur Λαυινίων. Sed num-
quid iidem sunt Λαβινιάται? Interpretes si
sequaris, scribendum foret Λαυγίων, seu Λα-
υγίων, Nam vertunt, *Lapis* quidem
Lanuviatarum, *Gelenius* vero *Lanuvinorum*.
Diu est, quod ipse suspicatus fue-
rim, legendum esse Δαυνίων. *Lycophron*
in *Cassandra*, p. 84.

Κτίσθ' δὲ χώραν ἐν τόποις Βορειγόνων
Υ'πὲρ Λατίνης, Δαυνίης τ' ὠκισμῶν
Πύργους τειάκοντ' ἐξαεθμήσας γονὰς
Συὸς κελαινῆς.

Quam lectionem quum agnoscat *Tzetzes*,
nihil temere mutandum censeo. Fortas-
se tamen præstiterit, quum nec *Sylbur-*
gius obnitatur, subscribere Interpretibus.
Frequentissime certe hæ duæ urbes, *La-*
vinium & *Lanuuium*, confusæ occur-
runt. Λαβινιατῶν mentio extat apud eun-
dem *Dionysium* lib. I. pag. 48. Cæte-
rum, occasione *Lanuuii*, obiter emen-
dandus *Appianus Alexandrinus* de Civili-
bus Bellis lib. II. pag. 725. Μέχρ' , in-
quit,

quit, βαρυθυμῶν ὁ Μίλων, ὥς καὶ περὶ αὐτὸν
 ἀπίστε γνομνύει τὸ Πομπηϊε, ἐς τὴν πατρίδα
 Λαβεινιον ἐξήει, *Donec Milo ægre ferens .*
erga se quoque perfidum factum Pompe-
jum, profectus est in patriam Lanuvium,
 non Lavinium. Pro Λαβουίνιον repone Λα-
 νούβιον. Nec hic tantum, sed & lib. V.
 pag. 1091. ubi narrat, Cæsarem ἐ fanis
 mutuo accepisse pecuniam, videlicet ἐκ
 τῆς Καπιτωλίας, καὶ ἀπὸ Ἀντίε, καὶ Λιβανούβιδος.
 Et hic, inquam, reponendum Λαυεβίε.
 Passim hæ urbes conjunctæ reperiuntur.

CAP. XIII.

Deorum Marinorum sedes in imo mari.
Manilius correctus. Item Hyginus, &
Cicero. Μέγαρα θαλάσσης. Omnia Deo-
rum plena.

CReditum fuisse olim, Deos Marinos
 in imo mari habitare, tatis nota vel
 saltem obvia res est. Luculentus ad id
 probandum est locus *Manilii* lib. V, ubi
 agit de Urinatoribus:

*Illis in ponto jucundum est quærere Pon-
tum,*

*Corpora quum mergunt undis ipsumque
sub antris*

*Nerea, & æquoreas conantur visere
Nymphas.*

Ita enim, una vocula leviter mutata, legendum. *Vossius* ad *Catullum* pag. 211, emendabat: *Corporaque immergunt undis*, & totum locum sic exponebat: *Dicit, inquit, Manilius, istos urinatores adeo profunde maria subire, ac si ipsum Pontum & Nerea & Nympharum cubilia vel- lent invisere.* Contra *Gronovius* *Observ.* II. 11, præterquam quod legit, *corpora quin mergunt undis: In ponto quærere pontum est ita, inquit, versari in ponto, quasi hic Pontus non esset, sed abscondere- tur interius, quo mersi natant.* Ei sub- scribit *Grævius* ad *Hesiodi* ἔγχα, 408. Utra tamen verior sententia sit, equidem pro certo affirmare nolim. Utraque ha- bet, quo se tueatur. Pontum pro ponti præside Deo interdum à Poëtis accipi, nullum est dubium. Nec pauca extant lo- ca, quæ alteram interpretationem defen- dant.

dant. Ipse *Manilius*, ut jam notavit *Gronovius*, simili acumine alibi usus est. Non tamen assentior Viro Eruditissimo, ita quoque in Notis ad *Tibullum* II. 3. capienti hæc ejusdem Poetæ verba:

*Ipsius hinc Mundi templum est, victrix-
que solutis*

*Ara nitet sacris, vastos quum Terra
Gigantas*

*In cælum furibunda tulit. Tum Dii
quoque Magnos
Quæsiwere Deos.*

Verissimam esse *Scaligeri* expositionem & *quæsiwere* apparet vel ex *Hygino* Poët. Astron. II. 39. In hac (Ara) primum Dii existimantur sacra & conjurationem fecisse, cum *Titanas* oppugnare conarentur: eam autem *Cyclopas* fecisse. Ab ea consuetudine homines dicuntur instituisse sibi, ut, cum aliquam rem efficere cogitarent, prius sacrificarent, quam agere inceperent. Sed quid? an ipsi Dii unquam *Titanas* conati sunt oppugnare? Immo vero, ut ibidem canit *Manilius*:

— — dubitavit Jupiter ipse,
 Quod potuit non posse timens, quum
 surgere Terram
 Cerneret, & verti naturam crederet
 omnem,
 Montibus atque aliis aggestos crescere mon-
 tes,
 Et tam vicinos fugientia sidera colles,
 &c.

Legendum igitur: Cum Titanes oppugna-
 re (eos) conarentur. Ita idem Hyginus
 Fab. xci. Illi indicant, se eum ad Pria-
 mum adducere, qui vicisset ludis funebri-
 bus Alexandri: pro, adducere ei. Sed
 & Virgilius respexit ad illam veterum opi-
 nionem lib. i. Æneidos:

Interea magno misceri murmure Pon-
 tum,
 Emissamque hyemem sensit Neptunus, &
 imis
 Stagna refusa vadis.

Ubi Servius: Bene in imo voluit esse Ne-
 ptunum, ut jam factam cognosceret tem-
 pestatem, non incipientem vetaret. Me-
 lius

lius *Turnebus* *Advers.* XVI. 32. *Imis stagna refusa vadis* explicat, in imis profundisque undis refusam aquam, & agitatam: quasi in gurgitibus imis, Deorumque domiciliis aqua refusa sit & turbata, & ab imo mare totum eversum. Dii enim, addit, Marini in imis pumibus & speluncis antrisque maris habitare putabantur. Eo etiam alludit *Pedo Albinovanus* in Fragmento de Navigatione Germanici per Oceanum Septentrionalem:

— — aliena quid æquora remis,
Et sacras turbamus aquas, Divumque
 quietas
Turbamus sedes?

Ad quem locum personatus iste *Gorallus* alium adducit ex *Tacito*, cujus verba, prout leguntur in vulgatis editionibus, hæc sunt: *Trans Suionas aliud mare, pigrum, ac prope immotum, quo cingi cludique terrarum orbem hinc fides; quod extremus cadentis jam Solis fulgor in ortus edurat, adeo clarus, ut Sidera hebetet. Sonum insuper emergentis audiri, formasque Deorum, & radios capitis adspici*

persuasio adjicit. Postrema *Tanaquillus Faber* lib. I. Epist. I, sic corrigit: *Sonum insuper emergentis audiri, formas equorum, & radios in capite adspici persuasio adjicit.* Gruterus: *Cum*, inquit, non *visatur in antiquitus editis verbum emergentis*, certe hinc tolli debebat. Nam *intelligunt*, tam prope se occidere Solem, ut *strepitum currus equorumve hinnitum exaudiant aliaque.* Ita & Vir summus *Isacus Casaubonus* ad librum III. *Strabonis* verba *Taciti* accepisse videtur. Ut ut sit, nihil certe facit dubiæ lectionis locus ad id, cujus causa adducitur. Sed cum plurima exempla, quæ nullo negotio coacervari possent, satis evincant, credidisse Veteres, tam Deos quam Deas Marinas in imo recessu maris habitare, quid est, quod ait *Augustinus* de Civitate Dei IV. 10. *Mare Neptuno tribuitur, terra Plutoni.* Et ne ipsi quoque sine conjugibus remanerent, additur Neptuno *Salacia*, Plutoni *Proserpina.* Nam sicut inferiorem cæli partem, id est aërem, inquiunt, *Juno* tenet; ita inferiorem maris *Salacia*, & terræ inferiorem *Proserpina.* Cæterum, & *Cicero* de Natura Deorum II. 6. *Mare Diis pro domicilio assignat: An ve-*

ro,

ro, inquit, si domum magnam pulchramque videris, non possis adduci, ut, etiamsi Dominum non videas, muribus illam & mustelis ædificatam putes: tantum vero ornatum mundi, tantam varietatem pulchritudinemque rerum cœlestium, tantam vim & magnitudinem maris, atque terrarum, si tuum, ac non Deorum immortalium domicilium putes, nonne plane desipere videare? Non illud, quod præcedit, ut possis adduci, haud dubie turbat sententiam, ideoque expungendum censeo. Magnitudo maris hoc loco idem est, quod Græci μέτρον θαλάσσης vocant. Auctor Oraculorum, quæ vulgo Sibyllina audiunt, lib. VIII. 360.

Οἶδα ἐγὼ ψάμμωντ' ἀειθμὸς, καὶ μέτρα
θαλάσσης.

Maximus Tyrius Dissert. I. Ἡρόμην ἂν τὸ Θεόν, ὃ τὸ Κροίσος λέβητα, ὃδὲ θαλάσσης μέτρα, ὃδὲ ἀειθμὸν ψάμμις. Quærerem ex Deo illo, non de Cræsi lebete, neque de maris spatio, aut arenarum numero. Diss. III. Σεμνὸν γὰρ πὶ τὸ πάντα εἰδέναι, καὶ ἀειθμὸν ψάμμων καὶ θαλάσσης μέτρα. Præclarum enim, omnia nosse, & arenarum
nu-

numerum & maris spatium. Diff. xxxix.

Σωκράτῳ δὲ τ' μηδὲ τῷ Ἀπόλλωνι ὁδοῦ ἄμαθ' αἰτίαν, τῷ τὰς ψάμμους εἶδ' ὅτι, κα-
ταμαντῶσα μὲν τὴν θαλάττην, &c. *Socratem*
vero, qui ne ab ipso quidem Apolline igno-
rantiæ accusari potuit, qui & arenæ nu-
merum perspectum habuit, & maris ma-
gnitudinem conjicere potuit, hodieque
calumniis peti, & quasi in judicium de in-
tegro vocari, iniquum est. Quibus locis
respicit ad Oraculum Cræso ab Apolline
redditum, quod ita incipit apud Hero-
dotum I. 47

Οἶδα δ' ἐγὼ ψάμμους τ' αἰθμόν, καὶ μέτρα
θαλάσσης.

Æquoris est spatium & numerus mihi
notus Arenæ.

Alio sensu μέτρα θαλάσσης memorat He-
siodus ἐργ. 648.

Δείξω δὴ τοι μέτρα πολυφλοίσβοιο θαλάσ-
σης.

Nimirum intelligit τὸ ἐπιτήδειον καιρὸν, sive
ῥαχίον πλεῖν, ut recte monuit Vir Summus
In-

Ingenio & Eruditione *Daniel Heinsius*, cum in *Introductione*, tum in *Notis* ad verba μέτρα φυλάσσεσθαι. Aliud est μέτρον ἤβης, quo procul dubio nihil significatur apud *Hesiodum*, nisi ipsa ἥβη. *Tzetzes*: Ἡβῆς μέτρον, ἢ ἥβη περιφραπικῶς. Magnitudo igitur maris apud *Ciceronem* est μέτρον θαλάσσης. Fortasse tamen verius est, μέτρα θαλάσσης omnibus illis locis nihil aliud notare, quam profunditatem maris. *Apulejus* in *Hermetis Trismegisti Adlocuta ad Asclepium*, p. 79. Sic ergo feliciore loco medietatis est positus (homo) ut quæ infra se sunt diligat, ipse a superioribus diligatur, colit terram, elementis velocitate miscetur, acumine mentis in maris profunda descendit. Et p. 84. Terræ vero dimensiones, qualitates, quantitates, maris profunda, ignis vim, & horum omnium effectus naturamque cognoscens miretur, adoret, atque collaudet artem mentemque divinam. Βάθϙ θαλάσσης vocat *Auctor Carminum Sibyllinorum* III. 171.

Οὐτε γὰρ ἡελίς κύκλιον δρόμον, ἔτε σελήνης,

Οὐτε πελώρια ἔργα μεριμνῶσι χτ' ἰγαίης

Οὐτε βάθϙ χαρόποιο θαλάσσης ὠκεανοῖο.

Cæte-

Cæterum non mare tantum , sed totum
Universum Cicero Diis pro domicilio as-
signavit. Ita & *Aratus* in Principio Φαι-
νομένων :

Ἐκ Διὸς ἀρχώμεθα. ἧ εἰδέποτ' ἄνδρες ἑω-
μυ

Ἀρρήτον. μετα' δὲ Διὸς πᾶσαι μὲν ἀγυιαί,
Πᾶσαι δ' ἀνθρώπων ἀγροί. μετὴ δὲ θάλασ-
σα,

Καὶ λιμνές,

*Ab Fove Musarum primordia : semper in
ore*

*Plurimus ille hominum est , qui compita
numine magno*

*Conciliumque virum complet , pelagusque
profundum ,*

Et pelagi portus.

Lucanus ix. 578.

*Estne Dei sedes , nisi terra , & pontus ,
& aër ,*

*Et cælum , & virtus ? superos quid
querimus ultra ?*

*Jupiter est , quodcunque vides , quocun-
que moveris.*

Por-

*Porphyrius de Antro Nympharum : Αὐ-
 θεώπων καὶ Θεῶν ὁ πᾶς μὲν πλήρης κόσμος.*
*Hominum Deorumque totus quidem mun-
 dus plenus est. Quo spectant illa Petronii,
 cap. xvii. Regio nostra tam presentibus
 plena est numinibus, ut facilius possis
 Deum, quam hominem, invenire. Et
 hæc Minucii Felicis, cap. xxiii. Si Di
 creare possent, interire non possent: plures
 totis hominibus Deos haberemus, ut jam
 eos nec cælum contineret, nec aër caperet,
 nec terra gestaret. Sed hanc sententiam
 improbat, quisquis fuit, qui libellum de
 Mundo composuit. Aristotelem non esse,
 credimus Danieli Heinſio ad Maximi Ty-
 rii Diff. I. Ait ille, capite VI. Διὸ καὶ τῶν
 παλαιῶν εἰπεῖν τινες πειρήχθησαν, ὅτι ταῦτα
 ὅτι πάντα Θεῶν πλέα τε, καὶ δι' ὀφθαλμῶν
 ἰνδαλόμενα ἡμῖν, καὶ δι' ἀκοῆς καὶ πάσης αἰσθήσεως,
 τῇ μὲν θεῖα δυνάμει πρέποντα καταβαλόμενοι
 λόγον, καὶ μὲν τῇ γε εἰσία. Quocirca veterum
 nonnulli eousque provecti sunt, ut hæc
 omnia dictarent Deorum esse plena, hau-
 ririque eorum spectra ab hominibus, oculis
 et auribus reliquisque sensibus, sententiæ
 illi quidem fundamenta jacentes divinæ
 fortasse potentiae, non item divinæ naturæ
 congruentia. Pro πάντα Θεῶν πλέα Vulca-
 ni*

nus suo periculo jubet reponere Θεοῦ.
 Nimirum *Aratus*, ad quem solum suppo-
 nit respexisse *Aristotelem*, ut vocat, so-
 lius Jovis meminit. Sed quid? Annon
 hoc idem est? Deinde, quando *Budæus*
 plurali numero vertit, *hauririque eorum*
spectra ab hominibus, vulgata, sed cor-
 rupta, lectione in errorem inductus est.
 Annon tamen Latini quoque scriptores
 de uno Jove interdum plurali numero u-
 tuntur? Supra capite III. id ex *Livio* &
Virgilio docuimus. Nunc addimus lo-
 cum *Silii* lib. XVII. in fine.

Nec vero, cum te memorat de stirpe
Deorum
Prolem Tarpeji mentitur Roma Tonan-
tis.

C A P. XIV.

Manes parentum &c. pro Diis culti. Fragmentum Nepotis vindicatum. Manilius & Apulejus emendati. Preces precari. Catulli lectio defensa. Dii, id est, sidera. Solitaria stella navigantibus salutaris. Tzetzes leviter correctus. Dii pro Neptuno. Dioscuri Neptuno ministrant.

COrnelia, Gracchorum mater, ad filium: *Ubi, inquit, mortua ero, parentabis mihi, & invocabis Deum parentem. In eo tempore ne pudet te eorum Deum preces expetere, quos vivos atque praesentes relictos atque desertos habueris?* Sic vulgo inter Nepotis fragmenta hic locus legitur. *Salmasius in Plinianis, p. 413. emendat: invocabis Deos Manes parentis. Favet ei non tantum Ovidius, sed & Silius Italicus VI. 113.*

— — Testor, mea numina, Manes,

Dignam me pœnæ tum nobilitate paternæ

G

Stra-

*Strage hostis quæsisse necem , ni tristia
letum ,
Ut quondam patri , nobis quoque fata
negassent.*

Et versu 415.

*Hic alto juvenis gemitu , lacrymisque
coortis ,
Magne parens , inquit , quo majus nu-
mine nobis
Tarpeja nec in arce sedet.*

Iterum Ovidius Heroid. 111. 105.

*Perque trium fortes animas , mea numi-
na , fratrum ,
Qui bene pro patria , cum patriaque ,
jacent.*

Et Seneca Troadibus , v. 644.

— — Testor immites Deos ,
Deosque veros , conjugis Manes mei.

Pro eorum Deum preces expetere , Sum-
mus Gronovius in Diatribe Statiana , cap.

44, substituit *paces expetere*. Credo, quod ineptum judicaverit, Deos seu Deas precibus opus habere, ut quid ab aliis Diis impetrent hominibus. Geminus tamen huic loco est apud *Dionysium Antiq. Rom. viii. p. 522*, ubi inter alia *Veturia* ad filium suum *Coriolanum* ait: *Τὴν ἐμὴν ψυχὴν ὑποδέξεῃ ὁ μετέωρος καὶ καθαρός αἰθήρ, ἐν ᾧ τὰς ἐκ Θεῶν φύοντας οἰκεῖν λόγῳ, εὐδαίμονα καὶ μακάριον ἔχοντας βίον. οἷς διαγγέλλουσα τὸ σὸν εὐσεβές, καὶ τὰς σὰς χεῖρας, αἷς αὐτῷ ἐκόσμησας, αἰεὶ πῖνας αἰτήσεταί σοι ὧδ' Θεῶν ἀμοιβὰς καλὰς.* *Animam meam capiet sublimis & purus æther, in quo ajunt diis genitos fortunatam & beatam vitam degere.* Quibus renunciata tua pietate, concessaque sibi gratia, semper tibi præclaram aliquam à Diis retributionem petet. Certum est, innui *Galaxiam*, sive *Circulum Lacteam*, de quo ita *Manilius lib. i.*

*An fortes animæ, dignataque nomina
cælo*

*Corporibus resoluta suis, terræque re-
missa*

*Huc migrant ex orbe, suumque habitan-
tia cælum*

*Æthereos vivunt annos, mundoque
fruuntur?*

Ait, animas corporibus suis resolutas, id est, ἀπολυθείσας ἔ σώματα, & illis (sc. corporibus) terræ, unde sumta erant, redditis vel relictis, migrare in coelum. Legendum ergo, *terræque remissis*. Verum quidem est, *remittere* interdum idem esse, quod *resolvere*, sed tum non *terræ*, sed *terra*, casu sexto, dicendum fuisset. Atque ita fortasse scripsit *Manilius*. Cæterum *Apulejus* quoque sic *Florida* incipit: *Ut ferme religiosi viantium moris est, cum aliquis lucus, aut aliquis locus sanctus in via oblatus est, votum postulare, portum apponere, paulisper assidere: ita mihi ingresso sanctissimam istam civitatem, quamquam oppido festine, præfanda venia, ἔ habenda oratio, ἔ inhibenda properatio est.* Ita editiones antiquiores. *Fulvius: Veniam postulare, votum apponere. Lipsius: donum apponere.* Vir Doctissimus *Everardus Otto* de Diis Vialibus, cap. I. & II. citat: *Veniam postulare, donum apponere.* Mihi persuasum est, *votum postulare* nihil aliud esse, quam *preces expetere*, & pro *portum apponere* legendum, *fortum apponere*. Fertum est genus libi, ut nemo nescit. Sed ponitur

tur etiam pro quavis re Diis oblata ,
ut apud *Persium* Satira I I. 48.

*Et tamen hic extis , & opimo vincere
ferto
Intendit.*

Fertum autem pronunciabatur aliter Her-
ctum, Horctum, Hertum, Ferctum, Forctum
& Fortum, quemadmodum docet Vir Ma-
mus *Claudius Salmasius* ad *Solinum*. pag.
1263. Nisi tamen potius votum postula-
re eo modo dictum sit, quo *Cato* de Re
Rustica, cap. 134, pro simplici precari
posuit preces precari. Verba ejus hæc
sunt: Priusquam porcum fœminam immo-
labis, *Fano struem commoveto sic. Fane*
pater, te hac strue commovenda bonas pre-
ces precor, uti sis volens propitius mihi,
liberisque meis, domo, familiæque meæ.
Fertum Jovi moveto, & mactato sic. Ju-
piter, te hoc fertu obmovendo bonas pre-
ces precor, uti sis volens propitius mihi,
liberisque meis, domo, familiæque meæ
mactus hoc fertu. Denique, *Catullus*
etiam ad *Manlium* vulgatam verborum
Corneliæ lectionem confirmat:

*Ac velut in nigro jactatis turbine nau-
tis*

*Lenius adspirans aura secunda venit,
Jam prece Pollucis jam Castoris implo-
rata;*

Tale fuit nobis Manlius auxilium.

Ubi tamen *Vossius* : *Videndum* , inquit ,
num melior librorum quorundam scriptura:

*Jam prece Polluces jam Castores implo-
rantes.*

Quod si , addit , *istud σολοικοφανès displi-
ceat* , *rectius implorante legas* , *ut nempe
construatur cum prece.* Et persuasit Vi-
ris Eruditissimis , qui ex eo tempore hunc
locum non aliter citant. Mihi id velle
velle videtur Poëta , Manlium sibi , cum
tanta amoris impatientia laboraret , ut jam
amplius pati non posset , dedisse , quo lu-
deret , idque adeo gratum sibi accidisse ,
ut solet in summo naufragii periculo con-
stitutis gratum accidere inopinatum auxi-
lium à Diis Marinis sibi per Dioscuros
procuratum. Tale quid etiam innuit *Ho-
ratus* I. Ode XII.

Di-

*Dicam & Alciden, puerosque Ledæ,
 Hunc equis, illum superare pugnis
 Nobilem, quorum simul alba nautis
 — Stella refulsit,
 Defluit saxis agitated humor,
 Concidunt venti, fugiuntque nubes,
 Et minax, sic Dii voluere, Ponto
 — Unda recumbit.*

Unde enim fit Crucquianus Interpres, ibi
 per Deos hos ipsos Dioscuros intelligi?
 Dixisset saltem, intelligi eorum stellas,
 quæ omnem tempestatem adventu suo cre-
 debantur serenare. *Plinius* lib. II. c. 37.
 auctor est, graves esse, cum solitariæ ve-
 nere, mergentesque navigia, geminas au-
 tem salutare, & prosperi cursus prænun-
 tias. Ita & alii, sed quos omitto. Apud
Lucianum tamen Tom. II. p. 496: ἡκέσα-
 τε, inquit Timolaus, ὅπως δεῦρο κατήγα-
 γε τὸ πλοῖον, οἷα ἔπαθον πλέοντες, ἢ ὡς ὁ ἀ-
 γῆς αὐτὸς ἔσωσεν, Audistis, quo pacto na-
 vem huc appulerit? qualia navigantes per-
 pessi fuerint, aut ut ipsos stella servarit?
 Et paullo post: καὶ πῶς λαμπρὸν ἀτέρεα,
 Διοσκυρέων τ' ἕτερον, ὅππῃ καθίῃ τὰς κερχησίῃς,
 καὶ κατευθύνει τὴν ναῦν ὅππῃ τὰ λαιὰ εἰς τὸ πέλα-

γῶ, ἥδη τὰς κρημνὰς περισφερομένη, scil.
 ἔφασκεν ὁ ναύκληρος. Dicebat præter alia
Nauclerus, stellam etiam quandam splen-
 didam, *Dioscurorum* alterum, in carche-
 sio consedisse, navimque ad sinistram in
 altum iterum direxisse, cum jam in præ-
 ceptis ferretur. Sidera autem à Latinis
 simpliciter *Deos* vocari, docet nunquam
 satis laudatus *Joh. Fred. Gronovius* ad *Se-
 necam* de Benef. V. 25. Ita & *Macrobius*
 capit *Homerum*, quando ait Il. α. 423.

Ζεὺς γὰρ ἐπ' ὠκεανὸν μετ' ἀμύμονας Αἰθιο-
 πῆας
 Χθιζὸς ἔβη μὲν δαΐτα. Θεοὶ δ' ἅμα πάντες ἔ-
 ποντο.

Quod ait, inquit: Θεοὶ δ' ἅμα πάντες ἔποντο,
Sidera intelliguntur, quæ cum eo (Sole)
 ad occasus ortusque quotidiano impetu cœ-
 li feruntur, eodemque aluntur humore.
 Θεὸς enim dicunt sidera ἔσθ' *stellas*, ἀπὸ τῆς
 θέειν, id est, τρέχειν, quod semper in cursu
 sint, ἢ ἀπὸ τῆς θεωρεῖσθαι. Quo spectat lo-
 cus *Plutarchi* de placitis Philosophorum,
 lib. 1. cap. 6. Βλέποντες αἰετὰς τὰς ἀτέρας θεόν-
 τας, αἰτίαις τε τῆς θεωρεῖν ἡμᾶς ἥλιον τε καὶ σελή-
 νην, θεὸς προσηγέευσαν. Cum viderent, stel-
 las

las perpetuo moveri, & in caussa nobis esse, ut Solem & Lunam contemplaremur, Deorum iis nomen fecerunt. Adde his Græcos *Hesiodi* Interpretes, pluribus in locis, & vel maxime Virum Doctissimum *Gottfridum Olearium* ad *Philostratum* de Vita *Apollonii Tyanensis* lib. III. c. 34. *Tzetzes* ab interpunctione laborat, quando ad *ἐργ.* 112. notat: *Ὅτι δὲ τὸ θεὸς ὄνομα πέντε σημαίνει, τὰ τοιχεῖα, τὰς σοφὰς, τὰς βασιλεῖς, τὰς ψυχικὰς δυνάμεις, καὶ τὰ πάθη, καὶ τὴν πρὸς τὸ νόον αὐτῶν, ἣν οἱ Ἕλληες εἰμαρμένην ἐκάλουν, ὡρῶν ὅτιον εἶπον.* Ait, vocabulum *Deus* notare quinque, & sex enumerat. Igitur pro *τὰς σοφὰς, τὰς βασιλεῖς*, legendum, *τὰς σοφὰς βασιλεῖς*, quomodo exhibet alter locus, quem ipse citat, qui- que extat ad principium *τῶν ἐργων*. Atque ita satis probabile videri potuisset, per *Deos* in loco *Horatii* intelligendas esse *Castorum* stellas. Verum, ut dixi, nihil æque certum, quam *Horatium* in animo habuisse *Deos Marinos*, seu potius solum *Neptunum*. Nec enim de *Jove* tantum, sed & *Neptuno*, atque etiam aliis, solent auctores plurali numero loqui. Apud *Heliodorum* lib. V. p. 250. piratæ ajunt, se velle *θεῖον χειρῆρα Ποσειδῶνι*. At-

qui isthæc θύσια μοχ ἡ τῷ θεῷ θυσία vocatur. Nimirum θαλασίων. Quomodo apud *Maximum Tyrium* Dissert. xxxviii. τοῖς θαλασίοις redduntur σῶτρα seu χειρήια. Jam autem Dioscuros Neptuno ministrare, auctor est *Lucianus* Tom. I. p. 236. his verbis: πρεσβύτερα αὐτοῖς (nim. Dioscuris) ὑπηρετεῖν τῷ Ποσειδῶνι, καὶ καθαππύειν θεῖ τὸ πέλαγος, καὶ ἂν περ ναύτας χειμαζόμενους ἴδωσιν, ἐπιχαρίσαντας ὅτι τὸ πλοῖον, σῶζεν τοὺς ἐμπλέοντας. Injunctum est illis, ut Neptuno ministrent, & pelagus obequient, & sicubi nautas tempestate periclitantes aspexerint, navigio insidentes, incolumes navigantes præstent. Ut adeo perquam credibile fiat, quod ait diserte *Hyginus* Poët. Astron. ii. 22, Neptunum potestatem Geminis dedisse, naufragis salutari esse. Num vero etiam apud *Aratum* Διοσημ. 24. per ἀστέρας Ποσειδῶν & hi ipsi Gemini intelligi debeant, in medio relinquo. Cæterum cum his omnibus conferendus *Apulejus* de D. S. p. 45. Sunt quædam divinæ mediæ potestates, inter summum æthera & infimas terras, in isto intersitæ aëris spatium, per quas & desideria nostra & merita ad Deos commeant. Hos Græco nomine δαίμονας nuncupant: inter

terrícolas cœlicolasque vectores, hinc precum, inde donorum, qui ultro citroque portant, hinc petitiones, inde suppetias: ceu quidam utriusque interpretes & saluti-geri. Cui loco per omnia similis est hic Porphyrii περὶ Ἀποχῆς, lib. 11. §. 38. Εὐδὲ τέτοις ἀειθμητέον καὶ τὰς πορθμεύοντας, ὡς φησὶ Πλάτων, καὶ ἀγγέλλοντας τὰ παρ' ἀνθρώπων θεοῖς, καὶ τὰ παρὰ Θεῶν ἀνθρώποις, τὰς μὲν παρ' ἡμῶν εὐχὰς ὡς πρὸς δικαστὰς ἀναφέροντας τὰς θεῖς, τὰς δὲ ἐκείνων παραινέσεις καὶ νουθεσίας μὲν μαντείων ἐκφέροντας ἡμῖν. Et ex parte alius Hieroclis de Providentia & Facto, ubi δαίμονας vocat τῶν συμφερόντων ἀνθρώποις ἐρμηνέας τε καὶ ἀγγέλους. Manet igitur inconcussa tam verborum Corneliæ, quam loci Catulliani vulgata lectio. Quo pertinet hic locus Ciceronis de N. D. 111. 5. unde cognosci potest, ipsos etiam Dioscuros à quibusdam pro Manibus habitos. Verba, etsi longiora, adscripsimus: Quos igitur tu Tyndaridas appellabas, id est, homines homine natos, & quos Homerus, qui recens ab illorum ætate fuit, sepultos esse dicit Lacedæmone; eos tu cantheriis albis, nullis calonibus, obviam Vatiено venisse existimas, & victoriam Populi Romani Vatiено potius, homini rustico, quam

quam M. Catoni, qui tunc erat princeps, nuntiavisse? Nonne magis illud credere, quod probari potest, animos præclarorum hominum, quales isti Tyndaridæ fuerunt, divinos esse, & æternos, quam eos, qui semel cremati essent, equitare, & in acie pugnare potuisse?

C A P. XV.

Dii, id est, simulachra Deorum. Lactantius notatus. Aris impositæ Deorum effigies. Seneca Tragicus vindicatus. Cicero correctus, & fortasse Apulejus.

Ciceronis verba sunt in principio Divinationis: *Ajebant Siculi, sese jam ne Deos quidem in suis urbibus, ad quos confugerent, habere: quod eorum simulachra sanctissima C. Verres ex delubris religiosissimis sustulisset.* Ad quæ Asconius: *Mire, inquit, imitatus est verba Siculorum dolore oxymora, & inania: quasi Deos non habeant, qui simulachra perdiderunt.* Idem dicendum de hoc loco in *Verrem* IV. 47. *Dii ablati, fana vexata, nudatæ urbes reperiuntur.* Nam quod
La-

Lactantius 11. 4. priorem locum ita accipit, ac si ipse *Cicero* Deorum simulachra pro Diis habuisset, profecto ineptissimum est. Contrarium apparet ex lib. 1. de N. D. cap. 27. ubi *Cottam* contra *Vellejum* ita inducit disputantem.: *Quis tam cæcus in contemplandis rebus unquam fuit, ut non videret species istas hominum collatas in Deos aut consilio quodam sapientum, quo facilius animos imperitorum ad Deorum cultum à vitæ pravitate converterent; aut superstitione, ut essent simulachra, quæ venerantes Deos ipsos se adire crederent?* Sed & alii simulachra appellatione Deorum decoraverunt. Infinita alia exempla omitto. *Virgilius* *Æn.* 1.

Hic templum Junoni ingens Sidonia Di-
do

Condebat, donis opulentem, & numine
Divæ.

Ubi Servius: Aut simulachrum aureum fuit, & numen pro simulachro posuit, ut Cicero: Sese jam ne Deos quidem, ad quos confugerent, habere. Idem lib. 11.

*Excessere omnes adytis , arisque relictis
Dii , quibus imperium hoc steterat.*

Dii , id est , simulachra Deorum , quæ
aris aliquando imposita fuisse , aliunde
etiam cognoscimus. Iterum *Virgilius*
II. 512.

*Ædibus in mediis , nudoque sub æthe-
ris axe ,
Ingens ara fuit , juxtaque veterrima
laurus
Incumbens aræ , atque umbra complexa
penates,*

Nec non Juvenalis Satira XIII. 34.

— — — Nescis,
*Quem tua simplicitas risum vulgo mo-
veat , cum
Exigis à quoquam , ne pejeret , & putet
ullis
Esse aliquod numen templis , aræque ru-
benti.*

*Et nummum affert Cuperus observ. I. 12.
in quo simulachrum illius Dei , cui id sa-
crifi-*

crificium fiebat, aræ impositum conspici-
tur. Idemque in Explicatione Imaguncu-
læ Argentæ, quam ipse *Harpocratem*
vocat, septem aras memorat, quibus to-
tidem Deorum figuræ insculptæ fuerint.
Apud *Leonardum* quoque *Augustinum*,
P. II. num. 13. mixta Priapi & Bacchi
forma, itidem aræ imposita, cernitur.
Ut adeo recte se habeant hi *Senecæ* versus
in *Octavia*, vs. 794.

*Quæcunque claro marmore effigies stetit,
Aut ara fulgens ora Poppææ gerens,
Afflicta vulgi manibus, & sævo jacet
Eversa ferro.*

Præterquam enim, quod sine causa re-
ceptam lectionem mutare nobis non licet,
quid est *Effigies gerens ora Poppææ*? An
simile illi, quod apud *Apulejum* *Metam.*
IV. p. 156. occurrit? Ubi *Venus*: *Nimi-*
rum, inquit, *communi numinis piamento*
vicariæ venerationis incertum sustinebo,
& imaginem meam circumferet puella mo-
ritura. Nugæ profecto meræ. Imago *Ve-*
neris à vera *Venere* distinguitur. Quo-
modo *Manilius* lib. V. *imaginem juris*
vocat imaginariam potestatem:

Com-

*Componet teneros etiam qui nutriat
annos,*

*Et dominum dominus prætectæ lege se-
quatur,*

*Quodque agit, id credat stupefactus ima-
gine juris.*

Vide Gronovium Observ. II. 11. Levi cor-
rectione indiget Cicero de N. D. I. 12.
*Quid Democritus, qui cum imagines, ea-
rumque circuitus in Deorum numero re-
fert: cum illam naturam, quæ imagines
fundat, ac mittat: cum scientiam, in-
telligentiamque nostram, nonne in maximo
errore versatur? Vulgo legas, tum ima-
gines, tum illam naturam, tum scientiam,
&c. Etsi autem in Apulejo τὸ moritura
neutiquam damnum, tamen, quum in ex-
cerptis Bertini Codicis ejus loco legatur
morcina, prope est, ut credam, scri-
bendum esse morsima, quod est μορσίμη.
Amat scriptor ille Eruditissimus vocabula
Græca pro Latinis nonnunquam adhibere.
Sic in libello de Mundo, p. 57. Olympi-
acra. Sic Metam. ix, pag. 268. Indidem
mibi prædicat, quæ forent ad usum teletæ
necessario preparanda. Et p. 270. Rur-
sus*

*sus interpellat numinis benefici cura per-
vigilis, & rursus teletæ, rursus sacrorum
commonet. Sic denique in Apologia, p. 279:*

*Quod si aulum inspires, dona & jam car-
mina nostra*

Cedent victa tuo dulciloquo calamo.

Ita enim hunc locum constituit *Salmasius* in *Plinianis*, p. 117. quem sequitur *Cuperus* in *Harpocrate*, p. 144. Nec adeo forsan male, quam suspicatus est *Vossius*, perpetuus ille, sed sæpe nimis iniquus, *Salmasii* insectator, qui margini exemplaris sui adleverat: *Nihil mutandum. Vide locum. Nam nescio, an verum sit, Critiam fuisse Monaulon.*

CAP. XVI.

Mercurius Θεὸς λόγιος. Ἐρμῆς κοινός. Anima partes tres. λογισμός.

DE Proclo scribit *Marinus* in eius vita, cap. x. Ἐπὶ ταῖς Ἀθήναις ἀνήγετο σὺν πομπῇ τινὶ πάντως τῆς λογίων καὶ τῆς φιλοσοφίας ἐφόρων Θεῶν. *Athenas contendebat, comitatus Eloquentiæ & Philosophiæ præsidibus Diis, bonisque Geniis.* Mercurium ad illos λόγους Θεὸς referendum esse, patet ex *Maximo Tyrio*, qui ita *Dissertationem* ix. incipit. Ἀναλαβόντες αὐθις αὐτὰς τὰς τοιαύτας λόγους, ὥσπερ ἀρχὴν μακρᾶς ὁδοῦ, μετ' ἀνάπαυλαν, βαδίζωμεν ὅτι τέλος, ἡγεμόνας ποταλάεσαντες τὴν ὁδὸν Ἐρμῆν καὶ λόγον, καὶ Πειθῶν, καὶ Χάριτας, καὶ τὴν Ἐρώτα αὐτόν. *Resumamus iterum eandem de Amore disputationem, tanquam magni itineris principium, interposita quiete, donec ad finem perveniamus. Quod ut fieri possit, duces viæ nobis assumamus facundia præsidem Mercurium, Suadam, Gratias, ipsumque Amorem.* Ex quo loco apparet, quis sit Θεὸς λόγιος apud *Lucianum*, Tom. I. p. 485. itemque apud *The-*

mistium, in fine Orationis VI. Nempe Mercurius, quem *Suidas* in voce Ἑρμῶν testatur dici λόγος καὶ ἀληθείας ἑφορον, sermonis & veritatis præsidentem. Macrobius Saturn. I. 19. Eundem esse Apollinem & Mercurium vel hinc apparet, quod apud multas gentes stella Mercurii ad Apollinis nomen refertur, & quod Apollo Musis præsidet, Mercurius sermonem, quod est Musarum munus, impertit. Inde *Ælianus* de Animalibus x. 29, Ἑρμῆν πατέρα τῶν λόγων facit. Immo Ἑρμῆς ἐστὶν ὁ λόγος, si credimus quibusdam apud *Plutarchum* in Amatorio, p. 757, Scholiastæ *Homeri* ad Iliad v. 74, & *Suidæ* in Ἑρμῆν, ubi ait: Τετὸν υἱὸν Διὸς λέγουσι, καὶ Μαίας, οἷον ὅτι καὶ τὴ φρονήσεως. ἐκ γὰρ καὶ φρονήσεως ὁ λόγος γεννᾶται. Hunc (Mercurium) Jovis & Majæ filium esse dicunt, quasi dicas Mentis & Prudentiæ. Ex Mente enim & Prudentia nascitur oratio. Sed & *Phornutus* de N. D. cap. 16: Τυχάνει δὲ, inquit, Ἑρμῆς ὁ λόγος, ὃν ἀπέπειλαν πρὸς ἡμᾶς οἱ θεοὶ, μόνον τὸ ἀνθρώπον ἀπὸ τῶν ὅτι γῆς ὄντων λογικὸν ζῶον ποιήσαντες. Est autem Mercurius sermo, quem Dii ad nos miserunt, eumque præ omnibus aliis in terra viventibus soli homini attribuerunt. Ubi tamen & Ratio

potest intelligi, quum ita scribat *Simplicius* in caput *LXXII Epicteti*: Οὐτῶν γὰρ ἐφ' ἡμῖν ὁ τε λόγος, καθ' ὃν εἰστέμεθα, καὶ τὸ ἀλόγων παθῶν, καθ' ἃ τοῖς ἀλόγοις ζώοις κοινωνοῦμεν, ὁ μὲν λόγος, κοινὸς Ἑρμῆς ὅστιν πᾶσι, κατὰ τὴν παροιμίαν. *Nam cum in nostra potestate sit Ratio, a qua natura nostra pendet, & brutæ affectiones, quibus brutis animantibus societate conjungimur, Ratio quidem, ut proverbio dicitur, communis omnibus est Mercurius.* Obiter monendus est Lector, alio alios eam Paræmiam traxisse. *Apostolius Cent. IX. Εἰς κοινὸν, καὶ Ἑρμῆς κοινός*] *Ἐπὶ τῷ εὐρόντων τὴν κέρδος ἀπροσδόκητον, καὶ κοινὸν ποιησαμένων. ἢ ἀπὸ τῶν ἐν ταῖς ὁδοῖς πιθεμένων ἀπαρχῶν, αἵ οἱ ὁδοιπόροι κατεσθίεσι. ἢ ἀπὸ τῶν σωγῶν, οἱ τῷ Ἑρμῇ ἀνέκειντο.* *Mercuriale commune, & Mercurius communis*] *De iis, qui lucrum aliquod præter opinionem nacti sunt, idque in commune partiuntur. Aut de primitiis, quæ in viis ponuntur, quas viatores edunt. Aut ab acervis, qui Mercurio dedicabantur. Eadem Suidas, & ex parte Phornutus.* Sed ut totus *Simplicii* locus clarius intelligatur, sciendum, *Maximum Tyrium* quoque, *Diff. x. & xvii. de Platone testari, eum duas tantum animæ partes agnosce-*

agnoscere, quarum altera λόγος, altera πάθος vocetur. Ita & Metopius Pythagoreus in libro de *Virtute*. Unde discimus, recte censuisse *Maximum Tyrium*, quando opinionem illam negat à Platone ortam, sed ex Italia Athenas venisse. Verum, ex Platonis sententia τὸ παθητικὸν iterum dividitur in θυμικὸν & ἐπιθυμητικὸν. Recte igitur idem *Diss. vi.* Τῇ δ' ἀνθρώπου ψυχῇ ἐνείμει θεὸς δυνάμεις τρεῖς καὶ χώρας καὶ φύσεις, ὥσπερ πῖνα ἀθροίζων ξυνοίκησιν πόλεως, *Triplitem animæ humanæ facultatem Deus tribuit, triplicemque sedem & naturam: non aliter quam si in una urbe diversos congregasset homines.* Et *Apulejus lib. i. de Doctrina Platonica, p. 9.* At enim cum tres partes animæ dicat esse: *Rationabilitatem, mentis optimam portionem, ait capitis arcem tenere, &c.* Sed de his alibi latius. Quando ergo *Simplicius* animam dividit εἰς λόγον, & πάθος, procul dubio τὰ πάθη iterum divisa voluit εἰς θυμὸν & ἐπιθυμίαν, quæ tria *Apulejus* vocat *Rationabilitatem, Irascentiam, Cupidinem* atque *Appetitus*. Alii aliter expresse-
runt. Nemo tamen λόγον vel λογισμὸν, quod idem est, verterit *sensum animi*, ut fecit *Budæus*. Qui, quando *Auctor de Mundo cap. vi, τὸ πᾶν*

των ἡγεμόνα καὶ γένετορα ἄλλως ἀόρατον vocat ,
 πλὴν λογισμῷ , ita ut dixi , interpretatur.
 Debuisset utique , vel mente vel intellectu ,
 aut simili modo. Ovidius Metam. xv. 63.
 de Pythagora :

— *Isque , licet cæli regione remotos ,
 Mente Deos adiit , & , quæ Natura
 negabat
 Visibus humanis , oculis ea pectoris han-
 sit.*

*Apulejus de Deo Socratis , p. 41. Deos
 cœlites partim visu usurpamus , alios in-
 tellectu vestigamus. Et paulo post : Est
 aliud Deorum genus , quod natura visibus
 nostris denegavit ; nec non tamen intellectu
 eos rimabundi contemplamur , acie mentis
 acrius contemplantes. Sed eo potius ,
 unde digressi sumus , revertamur. Mer-
 curius itaque tam rationem , quam oratio-
 nem notat. Ad quod posterius referen-
 dus est Heliodorus lib. v. p. 228. Καὶ μοι
 δοκεῖς καὶ τῷ δαίμονί τε κάλλιστα συνιέναι , τῷ Ἐγμῶν
 τῷ Διονύσῳ συγκαθιδρύων , καὶ λόγων ἡδυσμα τῷ
 πότῳ συναναχέων. Et mihi quidem videris
 numinis vim & naturam optime intellige-
 re , qui Mercurium juxta Bacchum collo-
 ces,*

OBSERVATIONVM. CAP. XVI. 119

ces, & sermonum oblectationem potationi misceas. In quam sententiam lib. 11. p. 100. dixerat: 'Ο Διόνυσος, οἶδα ὦ πάτερ, ὥς χαίρει μύθοις, καὶ κωμῳδίας φιλεῖ. Scis pater, quam Bacchus gaudeat confabulationibus & carminibus convivalibus. Ita Phocylides apud Athenæum:

*Χρὴ δ' ἐν συμποσίῳ κυλίκων περιστομυάων
Ἦδεα κοτίλλοντα καθήμενον οἰοπότ' ἄζειν.*

Oportet in convivio, calicibus circumstantibus, suaviter garrientem sedere ac vinum potare.

CAP. XVII.

Δαίμονες γενέθλιοι diversi à Diis γενεθλίοις. Θεοὶ πατῆρες. Item γενάρχαι. Diigenitales.

 Αἴμονας γενεθλίας à Græcis vocari Genios, liquet ex Pindaro Olymp. Od. xiii. circa finem:

*— εἰ δὲ δαίμων γενέθλιος ἔρποι,
Δι' τῷτ', Ἐνυαλίῳτ' ἐκδώσομεν πρᾶσσειν.*

Quæ ita *Scholias* interpretatur: Εἰ δὲ τὸ
 συγκληρωθὲν δαιμόνιον καὶ ἡ τύχη ὅτι τὸ πλεῖστον
 ὡροῖοι νικητὰς αὐτοὺς μηνύον, ἀναθήσομαι τὸ τοιῶ-
 τον εὐεργέτημα τῷ Διὶ καὶ τῷ Ἀρείῳ. Ita *Por-*
phyrius de Antro Nympharum, *extr.* Mi-
 nervam appellat γενέθλιον Ulyssis δαίμονα.
 Præterquam enim, quod *Sophocles* in Aja-
 ce Flagellifero, itemque *Plutarchus* de
 Socratis Genio, p. 580, Minervam satis
 manifeste pro Genio Ulyssis habeant, ipse
Porphyrius δαίμονας γενεθλίους vocat τὰς τῶν
 ὑδάτων παρετώσας δυνάμεις. Nimirum illas,
 ut se ipse explicat, quæ statim à nativita-
 te fortitæ sunt curam animarum εἰς γένε-
 σιν κατισσῶν. Quo sensu à *Lysia* Δαίμων ὁ
 πρὸ ἡμετέραν μοῖραν εἰληχῶς memoratur *O-*
rat. xxxi. in fine, & à *Marino* in vita
Procli, capite ultimo, ὁ εἰληχῶς τῷ τῷ Πρέ-
 κλει ψυχὴν ἀγαθὸς δαίμων. Sic *Dionysius Ha-*
carnassensis Ant. Rom. II. p. 124. indu-
 cit Romulum ita compellantem Julium
Proculum: Ἀγγελε Ῥωμαίοις Ἰὺλιε τὰ παρ'
 ἐμῶν, ὅτι με ὁ λαχὼν, ὅτε ἐγενάμην, δαίμων εἰς
 θεὸς ἄγεται, τῷ θνητὸν ἐκπληρώσαντα αἰῶνα.
Nuntia meo nomine Romanis, Juli, in
Deorum cætum me duci à meo Genio, qui
mihī nascenti contigit. Jam enim morta-
le ævum explevi. Ab his δαίμοσι γενεθλίοις
 pla-

plane diversi sunt Θεοὶ γενέθλιοι, quos cum βασιλείοις conjungit *Plutarchus* in *Alexandro*, p. 682. Θεοὶ γενέθλιοι, inquit Darius, καὶ βασίλαιοι, μάλιστα μὲν ἐμοὶ διδοίητε τὴν Περσῶν τύχην εἰς ὀρθὸν αὐθις σταθεῖσαν, ἐφ' οἷς ἐδέξαμην ἀγαθοῖς, ἀπολιπεῖν, ἵνα κρατήσας ἀμείψωμαι τὰς Ἀλεξάνδρου χεῖρας, ὧν εἰς τὰ φίλτατα παίσας ἔτυχον. Quæ ita vertuntur. *Dii patrii & regnorum præsides, primum mihi concedite, ut fortunam Persarum in gradum restitutam, quo eam accepi splendore, relinquam, quo Alexandro gratiam referam eorum, quæ in meo adverso casu charissimis meis præstitit pignoribus.* De Diis βασιλείοις supra nonnihil diximus. Γενεθλίους vero eosdem esse cum πατρώοις, omnium clarissime docemur ex *Pindaro* *Pyth. Od. iv.* ubi Jupiter γενέθλιος esse dicitur tam *Jasoni*, quam *Peliæ*. Nimirum per *Cretheum* & *Salmo-neum*, qui ambo patrem habuerunt *Æolum*, nepotem *Jovis*, ut constat ex fabulis. *Sophocles* in *Aj. Fl. 387.* πατρῶνων πατέρα vocat. Πατῶς autem Θεὸς auctores generis esse, apparet ex etymo. Est quippe, ut recte observat *Is. Vossius* ad *Catullum*, p. 5. πατῶν à πάτῳ. Minus bene *Salmasius* ad *Jus Atticum* & *Ro-*

manum, cap. iv. derivat eos à πάτρη, una
 τῶν κοινωνιῶν συγγενικῶν, quæ olim fuerunt
 Athenis. Omnino, sicut à μήτρεω de-
 scendit μητράς, ita, ut dixi, πατράς à
 πάτρεω. Græci vero, quod & *Vossius* mo-
 net, genarchas seu generis auctores πα-
 τρώας vocabant. Unde nullum est du-
 bium, quin ideo γενάρχας cum Diis πα-
 τρώοις *Heliodorus* lib. x. p. 492. conjunxe-
 rit: Πατρώοι καὶ γενάρχαι θεοὶ τε καὶ ἥρωες, ἡμῶν
 μὲν θυγατέρες, σοὶ δὲ νύμφη, ὥς ἔοικεν, ἐξευ-
 γήκασιν. *Paterni Dii generisque nostri au-*
ctores, & Heroës, nobis quidem filiam,
tibi vero sponsam, ut videtur, invenerunt.
Memorat & Δία γενέθλιον Plutarchus in A-
matorio, p. 766. Οὔτε γὰρ ξένων καὶ ἱκετῶν
ἀδικίας ὁ ξένος, ἔτε γονέων ἀρχὴς ὁ γενέθλιος
ἔτι δῖον καὶ μέτεσι ταχὺ, ὥς ἐρασταῖς ἀγνωμο-
νηθεῖσιν ὁ Ἑρως ὁξὺς ὑπακέρει. Neque hospi-
tum supplicumque injurias tam celeriter
Jupiter Hospitalis, neque parentum im-
precationes Genitalis persequitur, atque
ulciscitur, quam amatores circumscriptos
Cupido exaudit. Optime vero omnium
apparet ex Maximo Tyrio, Diff. x. diver-
fos esse θεὸς & δαίμονας γενεθλίους. Οὗτος,
inquit, θεῶν γαμηλίων τε καὶ ὁμογνίων καὶ γε-
νεθλίων θεσμός, ὅτι πάση ζώων φύσει τεταγ-
μένός ἐστι.

μὲν &c. Hæc est lex, quam Nuptiales,
 quam Gentilicii, quam Natalicii constitue-
 re Divi, toti animalium naturæ commu-
 nis. Cui loco alium adde ex Diff. xxv.
 ubi, sicut & Auctor de Mundo, cap. vii.
 universi opificem γενέθλιον vocat. Quum
 itaque minime iidem sint Θεοὶ & δαίμονες
 γενέθλιοι, & δαίμονες γενέθλιοι sint Genii, non
 verum est, Genios esse Θεοὺς γενεθλίους, quod
 affirmat Scaliger ad hunc Festi locum: Ge-
 niales Deos dixerunt aquam, terram,
 ignem, aërem: Ea enim sunt semina re-
 rum, quæ Græcorum alii τοιχεῖα, alii σπέρ-
 ματα vocant. Duodecim quoque signa,
 Lunam & Solem inter hos Deos computa-
 bant. Geniales autem dicti à gerendo,
 quia plurimum posse putabantur, quos po-
 stea Gerulos appellarunt. Ubi Vir ille
 „Magnus: In fine, inquit, corruptissima
 „ita restituo: Geniales dicti à genendo,
 „qua plurimum posse putabantur, quos
 „postea Genios appellarunt. id est, qua re
 „plurimum pollent, hoc est, genitura.
 „Sunt enim Θεοὶ γενέθλιοι. Immo vero, sunt
 δαίμονες γενέθλιοι. Sed præterea, an quia
 quatuor illa, ut vocant, elementa sunt
 semina rerum, eam ob causam Dii Ge-
 niales appellantur? Debuerunt potius Ge-
 nita-

nitales dici, cum *Venerem Genitalem* nominet *Lucretius* II. 428, quam *Apulejus* *Metam.* IV. p. 156. *originem elementorum initialem* vocat. Atque ita jam olim quidam legendum esse monuerunt, quibus nuper assensum suum præbuit Vir Summus *Richardus Bentlejus* ad *Horatii Carmen Sæculare*. Ubi inter alia *Deos Genitales* interpretatur *Deos genitos & naturales*, non adoptivos & adscititios; qui statim nati sunt cœlestes & immortales, non qui mortalitate exuta cœlo postea donati sint. Et sic fere *Adrianus Turnebus*, itidem Vir Summus, *Advers.* IX. 26. & XX. 24. Nec aliter se res habet in *Lucretio*, qui Poëtice *Venerem* vocat *Genitalem*, cum simpliciter *Venerem* dixisse sufficeret. Verba sunt:

Tactus enim, tactus, prò divûm numina sancta!

*Corporis est sensus, vel cum res extera sese
Insinuat, vel cum lædit, quæ in corpore
nata est,*

Aut juvat egrediens genitalis per Veneris res.

Nondum certe inveni, qui eandem rem
aliter

aliter exprimeret. Cui non notum est, ἔργα
 Α' φροδίτης, Α' φροδίτια, δῶρα Α' φροδίτης, τὰ
 Κυθήρης, &c. dici τῶ συνστάαν? Atque hæ
 sunt haud dubie *res Veneris Genitalis* a-
 pud *Lucretium*.

C A P. XVIII.

*Variae significationes vocis ἔργον. Tryphio-
 dorus, & Scholiastes Apollonii Rhodii
 emendati. Item Theocritus. Φάμος A-
 mor. Βεῖμα terra. Θεοὶ ἔργοι non pri-
 vati tantum, sed & publici.*

Varias esse vocis ἔργον significationes,
 nemo ignorat. Maxime vulgari no-
 tione venit apud *Tryphiodorum* in
Ilii excidio, pag. 176.

Εἴθε δὲ πευκλήεντος ἀνασχόμενοι πυρὸς ὄρμην !
 Ἔρκεά τε πρήσαντες εὐσταθέων κλισιάων
 Νηυσὶν ἀνεπλώεσκον ἄπο ῥοιτειάδ' ἀκτῆς.

*Ibi vero sustollentes ardentis ignis impe-
 tum, & septa incendentes firmorum castro-
 rum, navibus renavigabant de Rhæteo lit-
 tore. Vulgo legitur ἀποῤῥοιτιάδ', sed
 male.*

male. *Apollonius Rhodius Argon. I. 929.*

— Τὸ δ' ἐννύχιοι ροιτειάδος ἐνδοθεν ἀκτῆς
Μέτρεον, ἰθαίῳ ἔπι δεξιὰ γαῖαν ἔχοντες.

Ubi Scholia: Ροιτειάδ[Ⓢ], ἄπο Ροιτείας ἡ
Πρωτέως θυγατρὸς. Ροίτειον δὲ καὶ Σίγειον,
ἀκροτήριον ἡ Ἰλίσ. *Sed quid? An ροίτειον &*
σίγειον est unum ἀκροτήριον? Servius ad
Virgilii II Æneidos: Duo sunt Trojæ
promontoria, Rhæteum & Sigæum. Vel
igitur legendum ἀκροτήρια, vel scriben-
dum, Ροίτειον δὲ, ὡς καὶ Σίγειον, ἀκροτήριον
ἡ Ἰλίσ. Sumitur etiam ἔρκ[Ⓢ] pro muni-
mento, quo quis nititur. Homerus Il. α.
284, de Achille:

— — ὅς μέγα πᾶσιν
Ἔρκος Ἀχαιοῖσιν πέλε[Ⓢ] πολέμοιο κακοῖο.

Il. γ. 229. de Ajace:

Οὗτος δ' Αἴας ἔστ' πελώρι[Ⓢ], ἔρκος Ἀχαιῶν.

Il. η. 211, de eodem.

Τοῖ[Ⓢ] ἄρ' Αἴας ὤρετο πελώρι[Ⓢ], ἔρκος Ἀχαιῶν.

De

De peditibus Il. δ. 299.

Πεζὺς δ' ἐξόπιθεν γῆσεν, πολέας τε, καὶ ἐσθλὰς,
Ἔρκος ἔμδμ πολέμοιο.

Ovidius Metam. XIII. 281. τὸ ἔρκος interpretatur *murum* :

Me miserum, quanto cogor meminisse dolore

Temporis illius, quo, Grajūm murus.

Achilles

Procubuit!

Ita Apulejus *murum dentium* vertit ἔρκος ὀδόντων, quod memorat *Homerus* Il. δ. 350.

Ἀτρεΐδῃ, ποῖόν σε ἔπος φύγει ἔρκος ὀδόντων;

Et Odyss. γ. 230.

Τηλέμαχε, ποῖόν σε ἔπος φύγει ἔρκος ὀδόντων;

Locus *Apuleji* extat in *Apologia*, p. 277.

Omnem hominis actum sermo præit: qui,

ut ait Poëta præcipuus, è dentium muro

proficiscitur. Idem in Floridis, p. 352.

Prima apud eum meditatio, sapienti fu-

turo,

turo, linguam omnem coërcere, verbaque, quæ volantia Poëtæ appellant, intramurum candentium dentium premere. Alibi dentium vallum vocat, sicut & Gellius 1. 15. Non recte Pollux lib. II. cap. 14. §. 20, affirmat, *Homerum* ἔρκος ὀδόντων vocare τὰ χεῖλη. Ita tamen & *Hesychius* in Ἐρκος, & Scholiastes *Homeri* ad Il. δ. 350. Ipse *Pollux* non ita longe post testatur τὸ τῶς ὀδόντων σύμπαντα τοῖχον appellari Φεργμόν. Quod est verissimum. Atqui Φεργμός & ἔρκος nonne frequentissime pro eodem sumuntur? Cæterum, per illud ἔρκος ὀδόντων animam egredi ajebant Veteres. *Homerus* Il. ι. 408.

Ἀνδρὸς δὲ ψυχὴ πάλιν ἐλθεῖν ὅτε λείπῃ,
 Οὐθ' ἐλεῖν, ἐπεὶ ἄρκεν ἀμείψεσθαι ἔρκος ὀδόντων.

Quorum verborum sensus est, μηδένα ἀποθανόντα δύνασθαι, πῶς ἀναβιῶναι, ut loquitur *Palæphatus* περὶ Ἀπίτων, cap. 41. Id est, neminem mortuum posse reviviscere. Eo etiam respicit *Ælianus* apud *Suidam* in Ἐρκος, ubi dicitur, ἄδηλα εἶναι τὰ ἀνθρώπινα, ἕως ἂν ἐκάστω ἡ ψυχὴ εἴσω τῶς ὀδόντων ἔρκος ᾗ, obscura esse humana, quamdiu singulis anima intra septum dentium fuerit. *Hesychius*

ſychius in Λακκάδα πέτρῳ : αἱ ψυχαὶ, inquit, τῶν τελευτώντων ἀπὸ τοῦ σώματος ἀνέρχονται. *Animæ mortuorum per os egrediuntur.* Docent id etiam elegantes versiculi apud *Macrobiū* Saturn. II. 2. & *Gellium* XIX II. sed quos alio loco emendatiores proponemus. Græcum Platonis δίστιχον sic habet :

Τὴν ψυχὴν, Ἀγάθωνά φιλῶν, ὅππῃ χεῖ-
λεσιν ἔσχον :

Ἦλθε γὰρ ἡ τλήμων, ὥς ἀβησομυθή.

Cui simile fere Meleagri extat *Anthol.* VII. 15.

Ὀλβιον, εἴθ' ὑπὸ ἐμοῖς χεῖλέσιν χεῖλεα
θεῖσα,

Ἀπνεύσῃ ψυχὰν τὰν ὃν ἐμοὶ περὶπτοί.

Porro, omnia loca, siue publica, siue privata, modo sacra essent, & mura septa, ἔγκη dicta sunt. Quod ut probaret *Salmasius* ad Inscriptionem Herodis Attici, præter *Pollucem*, hanc Epigrammatis cuiusdam *Theocritei* partem adducit :

Ἐγὼ δ' οὖν ἱερὸν δεῖδρόμῳ· αἴναον δὲ
 Ρεῖθεον Σπὸ' σπιλάδων πάντοσε τηλεθάφ'
 Δάφναις καὶ μύρτοις καὶ δῶδ' κυπαρίσσῳ..

Ita enim, inquit, legimus ex vetustissimo codice. Vulgo scriptum est, Σακὸς δ' οὖν ἱερὸς δεῖδρόμῳ. Fieri potest, ut ea emendatio vera sit, præfertim, quum codice vetustissimo nitatur. Nihil tamen Auctoris sententiæ decedet, si retineamus, Σακὸς δ' οὖν ἱερὸς δεῖδρόμῳ. Longe certius est, superiori versu pro Φάλητι legendum esse Φάνητι. Sermo est de statua Priapi.

Φάλητι, inquit,
 Παιδογόνῳ δύνατον Κύριδ' ἔργα τελεῖν.

Ita vero Orpheus ὃν Πρωτογόνον θυμιάματι:

Λαμπαρόν αἶγλιν Φαὸς αἶγλιν, ἀφ' οὗ σε Φάνη-
 τα κικλήσκω,
 Ἡ δὲ πείηπον ἀνακτα.

*Adde Reinesium Classe I. Inscr. 219. Ali-
 bi quoque idem Orpheus Φάνητος meminit.
 Sic in principio Argonauticorum:*

Ἀρχαίς μὲν πρῶτα Χάρις ἀμέγαλτον ἀνάγκη,
Καὶ Κρόνον, ὅς ἐλόχευσεν ἀπειρεσίοισιν ὕφ'
ὀλκοῖς

Ἀϊθέρα, καὶ διφυῇ δειωπέα κυδρὸν Ἑρώτα,
Νυκτὸς ἀειγνήτης πατέρα κλυτὸν. ὃν ῥα Φά-
νητα

Ὅπλοτεροι καλέεσι βροτοὶ, πρῶτον γὰρ
ἐφάνθη,

Βειμῶς τ' εὐδυνάτοιο γονας, ἥδ' ἔργ' αἰδήλα
Γιγάντων, &c. Nimirum ἐπίφασκον.

Unde apparet, per Φάνητα intelligendum
esse Amorem. Βειμῶ vero, ut hoc obiter
addam, est ἡ γῆ. Tzetzes ad Hesiodum,
p. 48: Βειμῶ καὶ Ὀβειμῶ κρείως ἡ Περγεφόνη,
ἥ γέν ἡ γῆ, καὶ ὁ θάνατος καλεῖται. Sed de
hoc alias plura. Varro denique lib. vi,
de Lingua Latina, auctor est, *omne tem-
plum debere circum septum, nec plus quam
unum introitum habere.* Ad quod po-
sterius quod attinet, nullus dubito,
quin ea de causa *retia* quoque vocata
sint ἔρη. Pollux lib. V. cap. 4. Πάν-
τα μὲν ἐν ταῖς θηρευτικαῖς πλέγμασι, δίκτυα
καλοῦντ' αὖ. Φερεκράτης δ' αὐτὰ καὶ ἔρη εἶπεν.
Eum vide & lib. x, cap. 30. Hesychius:
Ἑρκασι, δικτύοις. Σοφοκλῆς Ἀθάμαντι δευτέρῳ.

Item: Ἔρκος, ἡ γυνή φραγμός, ὡς τὸ, Αἵμα-
 σιας λέξοντ' ἀλωῆς ἐμμεναί ἐρκος, καὶ λίνον,
 Ἐρκει ἐνὶ πλήξωρι. Sic recte posteriora con-
 stituit Doctissimus *Bossius* *Observ. Crit.*
cap. xxxviii. Ita quoque capiendus *He-*
rodotus vii. 85, ubi de gente quadam
 narrat, eam hujusmodi pugna solere uti:
 Ἐπεὶ δ' ἂν τύχη, ἥν τε ἵππους, ἥν τε ἀνθρώπους,
 ἐπ' ἐαυτὸν ἔλκε. οἱ δὲ ἐν ἔρκερι ἐμπαλασσό-
 μνοι ἀφθείρονται. *Cum hoste congredientes*
injiciunt restes in summo habentes laqueos,
qui quum aut equum aut hominem adepti
sunt, eum ad se trahunt. Ita illi retibus
illaqueati conficiuntur. Vulgo legas ἄρκε-
 σι, quod merito mutavit Vir Summus,
Jacobus Gronovius. Atque hæc quidem
 potissimæ sunt vocis ἔρκος significationes.
 Ἐρκοι θεοὶ ad secundam earum, quas me-
 moravimus, referendi videntur. Ut sint
 nimirum, quibus, ceu munimento, niti
 quis posset. *Hesychius* certe Δία ἔρκιον ex-
 ponit ἀσφάλιον. Nam quod *Festus* innuit,
 ita dictos, qui intra conspectum domus cu-
 jusque colebantur, ratione caret. Verum
 quidem est, privatos Deos ita nonnun-
 quam fuisse appellatos. Cui ignota est
 Her.

Hercei Jovis ara , ad quam Priamum à
 Pyrrho occisum esse , plerique tradunt ?
 Solus , quod sciam , *Lycophron* id fa-
 ctum scribit ad aram Jovis Agamemnonis.
 Privatum quoque Δία ἑρκιον memorat *He-
 rodotus* vi. 68. ubi Demaratus ad matrem :
 Ωῦ μῆτερ , inquit , θεῶν σε τῶς τε ἄλλων κα-
 ταπρόμῃτος ἱκετεύω , καὶ τῷ Ἑρκίῳ Διὸς τοῦδε.
*Per ego te , Mater , cum alios Deos ,
 tum Jovem hunc Herceum tangens precor.*
 Paulo superius scripserat : Ταῦτα δὲ εἰπας ,
 καὶ κατακαλυψάμενος , ἦγε ἐκ τῷ θεήτερος εἰς τὰ
 ἐωῦτῳ οἰκία . αὐτίκα δὲ κατασκευασάμενος ἔθυσεν
 τῷ Διὶ βῶν . *Hæc loquutus , velato capite
 è theatro domum abiit , confestimque præ-
 paratum bovem Jovi immolavit.* Deni-
 que , *Hesychius* etiam Δία ἑρκιον interpre-
 tatur τῷ καὶ τῷ οἰκίαν . Fuerunt tamen &
 publici θεοὶ ἑρκιοί , seu Joves Hercei . *Phi-
 lochorus* apud *Dionysium Halicarnassen-
 sem* in *Dinarcho* p. 113. Κύων εἰς τὸ τῷ Πο-
 λιάδῳ νεῶν εἰσελθεῖσα , καὶ δεῖσα εἰς τὸ πανδρό-
 σιον , ὅπῃ τὸ βωμὸν ἀναβᾶσα τῷ Ἑρκίῳ Διὸς , τῷ
 ὑπὸ τῇ ἐλαίᾳ , κατέκειτο . Sed omnium
 optime id apparet ex illis , qui narrant ,
 civem esse non potuisse , qui Jovem Her-
 ceum non haberet . Vide *Harpocratio-
 nem* , & ejus compilatorem *Suidam* . Vir

Doctissimus ad *Pollucis* lib. vi. c. ix. existimat, mysticis quibusdam sacris fieri solitum fuisse Apollini πατρώω & Jovi ἐρκεῖω, illorumque enarratione quemvis se civem probasse. *Alias certe*, inquit, *ἔ* ipsi μέτοικοι facile dixissent, se Apollinem habere πατρώον ἔ Jovem Herceum. Sed, quod pace ipsius dixisse liceat, annon μέτοικοι, illi saltem, qui nonnihil temporis in urbe habitavissent, potuerint sibi civium quorundam, certe juniorum, conciliare animos, atque ita ex iis cognoscere mysticorum, si quæ fuerint, sacrorum rationem? Deinde, si omnes cives mysticis illis initiatos fuisse oportet, cui, quæso, usui fuerunt Ὀργεῶνες? De iis ita *Suidas*: Ὀργεῶνες, οἱ τοῖς ἰδίαις ἀφιδρυμένοις θεοῖς ὀργάζοντες Ὀργάζειν δὲ ἐπὶ τὰ τῶν θεῶν ὄργανα τελεῖν, τετέστι, μυστήρια καὶ νομίμα. *Præterea*, quidam apud *Heliodorum* lib. i. p. 23, ait: Εἰς τὰς φεράπρας, καὶ γεννητὰς εἰσαγαγόν, εἰς ἐφήβους ἐγγράψας, πολίτην ὑμέτερον καὶ τοῖς νόμοις ἀποφύνας &c. Sic, teste *Commelino*, quatuor MSS. & ita legendum, non γεννητόρας. Ex quo loco discimus, quid factum opus fuerit, ut quis pro cive agnosceretur. Errant proinde, qui solos privatos agnoscunt θεοὺς ἐρκίους. Sed hæc hæc haftenus.

CAP. XIX.

Apollo φάων dictus. Item Sol. Stella Fovis φαέθων. Auctor de Mundo emendatus. Eratosthenes notatus & correctus. Petronius explicatus.

Superiori capite monuimus, per φάωντα ab Orpheo intelligi vetustissimum illum Amorem, qui ab aliis aliunde, ab Oppiano ex ipso Chao emeruisse fingitur, Α'λιευτ. IV. 23.

Εἴτ' ἔν' ἐν μακάρεσσι παλαίτατος ἔσσι γενέθλη,

Ε'κ χάρος δ' ἀνέτειλας ἀμειδέος.

Sive itaque inter Deos antiquissimus es ortu, ex Chao autem emeristi informi &c. Apollinem quoque ὑπὸ τῷ φαίειν φάωντα fuisse appellatum, auctor est Macrobius Saturn. I. 17. Qui & sequenti capite adducit Orphei versus, unde appareat, Solem etiam sic esse dictum. Phæneta, inquit, dixit (Orpheus) Solem ὑπὸ τῷ φωτὸς καὶ φανερεῖ, id est, à lumine atque illuminatione.

natione. Φαέθων ab Homero vocatur Il. λ. 734, & à Sophocle in Electra, ψf. 824, quos citat Suidas in Φαέθων. Lucianus autem Tom. i. p. 647, Phaëthonta fingit Regem πῶν ἐν τῷ ἡλίῳ κατοικούντων. Auctor tamen de Mundo, cap. 2, stellam Jovis Φαέθοντα vocat, & à Sole distinguit. Συνεχῆ δὲ, inquit, ἔχει ἀεὶ ταύτῃ πῶς θεοῖν, ὃ δὲ φαίνοντος ἅμα καὶ Κρόνος καλέμεν κύκλος. ἐφεξῆς δὲ, ὃ δὲ Φαέθοντος, Διὸς λεγόμεν. εἰθ' ὃ Πυρόεις ὃ Ἡρακλῆς τε καὶ Ἀρεῖ πρῶτα γεβυόμενος. ἐξῆς δὲ ὃ Σπίλβων, ὃν ἱερὸν Ἔρμῃ καλεῖσιν ἔνιοι, πινὲς δὲ Ἀπόλλων. μεθ' ὃν ὃ δὲ Φωσφόρος, ὃν Ἀφροδίτης, οἱ δὲ Ἡρας πρῶτα γεβυόμεν. εἶτα ὃ Ἡλίας, καὶ τελευταῖος ὃ δὲ Σελήνης μέχρι τῆς γῆς οὐρίζεται. Huic autem globo contiguam habet semper posituram, Phænotis simul & Saturni circus dictus. Cui proximus est Phaëthontis, qui ἔστι Jovis appellatur. Post hunc sequitur Pyrois: Herculis idem Martisque appellatus. Ab hoc rursus est Stilbon: qui sacer Mercurio esse creditur: à nonnullis etiam Apollini. Secundum quem Luciferi orbis est, quem Veneris nonnulli orbem, quidam Junonis vocant. Ab eo est orbis Solis, ἔστι denique Lunæ, nobis citimus, ad terram usque fines suos proferens. Totum locum adscripsi-

scripsimus, ut eadem opera nonnihil illustraremus. Primo, pro ὃν Ἀφροδίτης, οἱ δὲ Ἡεας πρῶτος γράβειν, videtur scribendum, ὃν οἱ Ἀφροδίτης, οἱ δὲ &c. Secundo, quod ait, Saturni stellam φαίνοντα vocari, affirmat quoque *Jul. Firmicus à Vulcano* citatus. Qui vero, quando Ægyptiis istiusmodi appellationes tribuit, consentientem sibi non habet *Salmasium* de Annis Climactericis, p. 802, ubi Babyloniiis adscribit. *Hesychius* τὸ Διὸς ἀστέρα, qui est φαέθων, τὸ δὲ χαλδαίοις ait vocari μολοβόβαρ. Ut ut sit, cum Auctore de *Mundo* per omnia fere convenit *Ciceroni* de *Natura Deorum* II. 20. Ea, inquit, quæ Saturni stella dicitur, φαίνων à Græcis nominatur. Infra hanc propius à terra Jovis stella fertur, quæ φαέθων dicitur: Huic proximum inferiorem orbem tenet πυρόεις, quæ stella Martis appellatur. Infra hanc stella Mercurii est. Ea εἰλῶν appellatur à Græcis. Infima est quinque errantium, terræque proxima, stella Veneris, quæ φωσφόρος Græce, Lucifer Latine dicitur, cum antegreditur Solem, cum subsequitur autem, Hesperus. Item *Martianus Capella* lib. VIII. p. 287. Saturnum Phænona vocant, Jovemque Phaëthonta:

thonta: Pyroänta Martem: Venerem
 Phosphoron: Mercurium Stilbonta nomi-
 narunt. Vide & Plutarchum de Placitis
 Philosophorum, lib. iv. cap. 15, Censori-
 num de Die Natali, cap. 13, & Psellum
 in Compendio Astronomix, p. 93. illius
 editionis, quam procuravit eximius ille
 Xylander. Quid ergo est, quod legitur
 apud Eratosthenem in Catasterismis, c. 43?
 Verba hæc sunt: Περί τῶν πέντε ἀστέρων τῶν
 καλεσθῆναι πλανητῶν, ἀφ' ὧν τὸ κίνησιν ἔχειν ἰδίαν
 αὐτοῖς, λέγονται θεῶν εἶναι πέντε. Πρῶτον
 μὲν Διὸς φαίνοντα μέγαν. ὁ δεύτερος ἐκλήθη μὲν
 Φαέθων οὐ μέγας. οὗτος ὠνομάσθη ἀπὸ τοῦ ἡλίου.
 ὁ δὲ τρίτος Ἀρεως, πυροειδὴς δὲ καλεῖται, οὐ
 μέγας, τὸ χεῶμα. ὁμοῖος δὲ ἐστὶ τῷ ἀετῷ. ὁ δὲ
 τέταρτος Φωσφόρος Ἀφροδίτης, λευκὸς τῷ
 χεῶματι. πάντων δὲ μέγιστος ἐστὶ τέτων τῶν
 ἀστέρων, ὃν καὶ ἑωσφόρον καὶ Φωσφόρον καλεῖται.
 πέμπτος δὲ Ἑρμῆς σίλβων, λαμπρὸς καὶ μικρὸς.
 Quis idoneus auctor, præter hunc, stellam
 Jovis inter planetas, & ordine primam, &
 φαίνοντα appellatam tradidit? Quis stellam
 Martis πυροειδῆ vocatam? Ne dicam, mi-
 nus mihi placere isthanc loquendi infan-
 tiam: ὁ δὲ τέταρτος Φωσφόρος Ἀφροδίτης, λευ-
 κὸς τῷ χεῶματι, ὃν καὶ ἑωσφόρον καὶ Φωσφόρον κα-
 λεῖται. Quartus autem Phosphorus Vene-
 ris,

ris, candidus colore, quem & Hesperum & Phosphorum vocant. Numquid satis fuisset, ὃν καὶ ἑωσφόρον καλεῖται? Scio quidem Hesychium τὸ φαέθων exponere φαίνων, sed id nihil ad hanc rem. Pro πυροειδὴς lege πυρόεις, ut alii eam stellam vocant. Quam quando aquilæ assimilat, fateor me eum non intelligere. Si Festo credimus, Aquilus color est subfuscus & niger, à quo aquila dicta esse videtur. Pyroënta vero alii ignei coloris, alii flammæ similem, alii sanguinolentum &c. perhibent. Ut ut sit, ex his omnibus constituendam arbitror veram Petronii lectionem in Satyrico, cap. 122.

*Armorum strepitu cælum furit, & tuba Martem
Sideribus tribus acta ciet.*

Ut nimirum per tria illa Sidera intelligamus φαίνοντα, φαέθοντα & πυρόεντα.

C A P. XX.

*Pedo Albinovanus illustratus. Rutilius
vindicatus. Virtus Herculis. Orpheus
tentatus. Videre, id est, audire.*

P*Edo Albinovanus Elegia in Obitum
Mæcenatis, vers. 57.*

*Bacche, coloratos postquam devicimus
Indos,
Potasti galea dulce levante merum.*

Per *Bacchum* hoc loco *Antonium* intelli-
git *Clericus*. Ipse tamen, ut puto, non
ignorat, sæpissime *Bacchum* cum *Hercu-*
le conjungi. Legit certe hunc locum *Ho-*
ratii 111. od. 3.

*Hac arte Pollux, & vagus Hercules
Innixus, arces attigit igneas,
Quos inter Augustus recumbens
Purpureo bibit ore Nectar.
Hac te merentem, Bacche, tuæ
Vexere tigres, indocili jugum
Collo trahentes.*

Legit & hunc *Rutilii* l. 73.

*Inventrix oleæ colitur, vinique repertor,
Et qui primus humo pressit aratra puer.
Aras Pæoniam meruit medicina per ar-
tem,
Factus & Alcides nobilitate Deus.*

Jam supra ostendimus, in loco *Horatii* pro *bibit* minime legendum esse *bibet*. Nunc obiter monemus, illud *nobilitate* apud *Rutilium* neutiquam mutandum in *nobilis arte*, quod idem *Clericus* in *Arte Critica* P. III. S. I. c. VI. faciebat. Quæ enim, quæso, arte *Hercules Deus* factus est? *Horatius* quidem *arte innixum Herculem igneas arces attigisse* scribit, sed eam diserte memorat, sicut & superiori versu *Rutilius* non *artem* simpliciter, sed *Pæoniam*. Si itaque per *Bacchum* apud *Pæonem* intelligendus est *Antonius*, quis erit ille *Hercules*, quem paullo post idem Poëta sic alloquitur?

*Impiger Alcide, multo defuncte labore,
Sic memorant curas te posuisse tuas. &c.*

Multo ineptius est, ne de metro jam loquar, quod postremus *Rutilii* editor pro nobilitate malle ait ferocitate. Nimirum, quoniam Cicero ferocitatem & audaciam conjungit. Haud dubie nobilitate est virtute, seu δὲ δειπνῶ, ut de hoc ipso Hercule loquitur *Dionysius Hal.* i. p. 32. *Phædrus* IV. xi.

Cælo receptus propter virtutem Hercules.

Crucquianus *Horatii* Interpres ad *Od.* iv. 5. Sic à Romanis promittit Augustum Diis penatibus sociandum, quemadmodum à Græcis Herculem, Castorem & Pollucem, quos aut animi civica familiaritas commendavit, aut labor diligi fecit & virtus. Hoc sensu *Orpheus* in *Proœmiode* *Lapidibus* δειπνῶ vocat ἡρώων μητέρας.

Μητέρας δ' ἡρώων δειπνῶ ἀπάτερθε κλύοντες
Προπροπάδην φύγουν.

Ex quo versu *Tzetzes* ad *Hesiodi* ἔργα, i. 8, probare nititur, ἡρώας κληθῆναι ἀπὸ δὲ δειπνῆς, sed admodum inscite. Editio *Heinsii* pro ἀπάτερθε exhibet ἀπένερθε. *Alia* vetustiores ἀπάνερθε. Unde faciendum ἀπά-

ἀπ' αὐτοῦ, eodem sensu. Nemo illum me-
lius expresserit Ouidio ex Ponto II. 3.

*Nec facile invenias multis è millibus
unum,*

Virtutem pretium qui putet esse sui.

Quemadmodum vero Orpheus Virtutem
Heroum matrem vocat, ita Cebes, in Ta-
bula, Beatitudinem, ut Virtutum aliarum,
ita & ἀνδρείας μητέρα. Non autem alia
Virtus æque laudari solet in Hercule,
quam σωματική. Hinc Maximus Tyrius
Diff. XXVII: Ὡς γὰρ inquit, εἶχον φύσεως
ὅτε οὐδὲ γῆν ἦσαν, οὐκ ἐδέλθοι ταύτης πάντα
πασιν ἀπαλλάττεσθαι. ἀλλὰ καὶ Ἀσκληπιὸς ἰάται
νῦν, καὶ ὁ Ἡρακλῆς ἰχυεῖζεται. Id enim cui
singuli, cum adhuc in terris versarentur,
maxime addicti fuerunt, ne hic quidem
plane omittunt. Etiam nunc medicinam
exercet Ἄσκληπιος & robur Hercules.
Verum igitur Bacchum & Herculem Peto
intellexit. Decepit Clericum illud devi-
cimus. Sed annon alii quoque Auctores
subinde loquuntur ex persona hominum
rei gestæ æqualium? Exemplum passim ob-
via sunt. Atque ita capiendam arbitror
legem illam, in qua se adeo torquet Sal-
ma-

masius ad Jus Atticum & Romanum, cap. xv. Sed ibi tamen *vidimus* exponi etiam potest *audivimus*. Lucilius in Fragmentis, quæ supersunt ex lib. xxvii Satyrarum.

Insanum vocant, quem maltam ac feminam dici vident.

Vident, id est, audiunt. Servius ad hunc Virgilii versum:

Vidistis si quam hic errantem forte sororum.

Vidistis, inquit, etiam ad vocem pertinet.

F I N I S.

IN

I N D E X

CAPITUM.

CAP. I. Deorum ac hominum lingua diversa. Quid hoc significet. Dio Chrysostomus emendatus. Ælianus notatus.

— II. Deorum sedes quæ. Apulejus & Vulcanius notati. In Apulejo conjectura. Septentrio altissima orbis plaga. Justinus vulgata lectio defensa. Auster septentrione sublimior.

— III. Dii pro Jove. Regales Dii. Jupiter pro æthere. Φύσις & natura pro elemento.

— IV. Dii quare immortales dicti. Nectare & Ambrosia qui uterentur, immortalitatem consequi crediti. Horatii & Ciceronis lectio asserta. Dii longævi.

— V. Locus Geneseos explicatus & illustratus. Orpheus correctus. Cicero vindicatus. Philo notatus.

— VI. Variæ vocis μῦθος significatio-
nes. Tartari situs. Θεοὶ μῦθοι. Mo-
scho

INDEX CAPITUM.

Schopulus suppletus. Hesychius correctus.

οἶκον ἀντὶ πορνείας.

— VII. *Hostia Mystica apud Tibulum quæ. Lares non semper pro Diis de plebe. Μυστικὰ ὀνόματα.*

— VIII. *Genius Jovialis. Arnobius correctus. Item Macrobius & Martianus Capella. Δεῦτεροι ἀθάνατοι.*

— IX. *Penates Æneæ utrum fuerint publici Trojanorum Dii, an ipsius tantum privati, incertum. Θεοὶ μνηστῆροι, Dii Matris. Penates Æneæ publice à Romanis culti. Penates publici & privati aliquando iidem. Stata Mater.*

— X. *Apollo & Neptunus num Æneæ Penates. Iis tauro factum. Interpres Apollodori notatus. Item Didymus. Dii alii culti ut prosint, alii ne noceant. Scholiastes Homeri correctus.*

— XI. *Penatium numerus & nomina ignota. Lares pro animabus defunctorum. Item pro Heroibus & Geniis. Δαίμονες θνῆστοί. Omen mortis vocari à mortuo. Heliodori Interpres notatus. Dii à quibusdam mortales habiti.*

— XII. *Vesta de numero Penatium, vel*

INDEX CAPITUM.

vel saltem eorum comes. Penatium sedes
in Capitolio. Θεοὶ ἑπτοί. Penates culti
Lavinii. Stephanus correctus. In Dio-
nysio Halicarnassensi conjectura. Ap-
pianus Alexandrinus bis emendatus.

— XIII. Deorum Marinorum sedes
in imo mari. Manilius correctus. Item
Hyginus, & Cicero. Μέγαρα θαλάσσης.
Omnia Deorum plena.

— XIV. Manes parentum &c. pro
Diis culti. Fragmentum Nepotis vindi-
catum. Manilius & Apulejus emenda-
ti. Preces precari. Catulli lectio de-
fensa. Dii, id est, sidera. Solitaria stel-
la navigantibus salutaris. Tzetzes le-
viter correctus. Dii pro Neptuno. Dio-
scuri Neptuno ministrant.

— XV. Dii, id est, simulachra Deo-
rum. Lactantius notatus. Aris im-
positæ Deorum effigies. Seneca Tragicus
vindictus. Cicero correctus, & for-
tassee Apulejus.

— XVI. Mercurius Θεὸς λόγου. Ἑρ-
μῆς κοινός. Animæ partes tres. Λογισμός.

— XVII. Δαίμονες γενέθλιοι diversi à
Diis

INDEX CAPITUM.

Diis γενεθλίοις. Θεοὶ πατῆροι. Item γενάρχαι. Dii genitales.

— XVIII. *Variae significationes vocis ἔγκ. Tryphiodorus, & Scholastes Apollonii Rhodii emendati. Item Theocritus. Φάμης Amor. Βεῖμα τέρα. Θεοὶ ἔγκιοι non privati tantum, sed & publici.*

— XIX. *Apollo Φάμης dictus. Item Sol. Stella Jovis Φαέθων. Auctor de Mundo emendatus. Eratosthenes notatus & correctus. Petronius explicatus.*

— XX. *Pedo Albinovanus illustratus. Rutilius vindicatus. Virtus Herculis. Orpheus tentatus. Videre, id est, audire.*

A D D E N D A.

P Ag. 7. linea 6, post *a Septentrione*
adde. Ita & *Silius XVII. 52.*

Tunc à sede Deum purumque per æthera
lapse

Armigeræ Jovis ante oculos cæpere vo-
lucres

Æquoreas monstrare vias, ac ducere
classem.

Et Servius ad *Virgilii II. Æneidos* : Si-
nistras autem (partes) *Septentrionales*
esse *Augurum disciplina* consentit, & ideo
ex ipsa parte significantiora esse fulmina,
quoniam altiora & viciniora domicilio Jo-
vis.

Pag. 9. lin. 8. cælum. *Homerus Il. 9. 439.*

Ζεύς δὲ πατὴρ Ἰδῆθεν εὐπροχὸν ἄρμα καὶ ἵππους
Ὀυλομπόνδε δίωκε, θεῶν δ' ἐξίκετο θώκας.

Jupiter vero pater ab Ida pulchras rotas
habentem currum & equos in Olympum im-
pulit, Deorum autem pervenit ad sedes.
Et versu 456.

A D D E N D A.

Οὐκ ἂν ἐφ' ὑμετέρων ὀρέων , πληγέντε κε-
ραυνᾷ ,

Α'Ψ ἐς Ο'λυμπον ἵκεσθαι , ἢ ἀθανάτων ἔδος
εἶναι.

*Non in vestris curribus , percussæ fulmine,
retro in Olympum rediissetis , ubi immor-
taliū sedes est. Item Odysſ. ζ. 41.*

Ἡ μὲν ἄρ' ὥς εἶπεσ' ἀπέβη γλαυκῶπις Ἀ-
θήνη

Οὐλομπόνδ' , ὅθι Φασὶ θεῶν ἔδω ἀσφαλὲς
αἰεὶ

Ἐμμυχή , ἔτ' ἀνέμοισι πνέσεται , ἔτε ποτ'
ὄμβρῳ

Δύεται , ἔτε χιῶν ὄπι πέλνεται. ἀλλὰ μάλ'
αἴθη

Πέπταται ἀνέφελ' , λευκὴ δ' ὄπιδέδρομ' αἴγλη.

*Ipsa quidem sic loquuta abiit cæſia Miner-
va ad Olympum , ubi inquiunt Deorum
sedem firmam semper esse , neque ventis
concutitur , neque unquam imbre rigatur ,
neque nix admovetur , sed potius serenitas
volat absque nube , lucidus vero circum-
fulget splendor. Pro ὄπιδέδρομ' apud Au-
cto-*

A D D E N D A.

Stoorem de *Mundo* cap. vi. & *Apulejum* legitur ἀναδέσσειν.

Pag. 10. lin. 4. *semper*. Pro ὅφρ' εἴη apud *Originem* ἐν φιλοσοφικαῖς, cap. ult. irrepsit ὅφρ' εἴη. Quod alius volens corrigere, substituit ὅφρα εἴη. *Stobæus* Ecl. Phys. I. 12. citat ὅς ῥ' εἴη.

Pag. 16. lin. 27. facit. Vide & *Plutarchum* in *Coriolano*, p. 225.

Pap. 20. lin. 10. *parerent*. Item capite 12: *Empedocles* autem multa alia peccans, in *Deorum* opinione turpissime labitur. Quatuor enim naturas, ex quibus omnia constare vult, divinas esse censet. Atqui præter illas quatuor Φιλίαν etiam & νεῖκος pro rerum principiis habuit.

Ζεὺς δὲ γῆς, Ἥρη τε Φερεσβίη, ἠδ' Ἀἰδωνεύς.

Νῆπις δ' ἡ δακρυόεις τέγγει κρῖνον βρότειον.

Νεῖκος τ' ἐλόμενον δίχα τῷ ἀτάλαντον ἀπάντη,

Καὶ φιλή μετα' τοῖσιν, ἴση μῆκος τε πλάττεται τε.

Jupiter candidus, Juno alma, & Pluto, ac Nestis, quæ lachrymis tingit humanas scatebras, & contentio perniciofa, quæ absque

A D D E N D A.

absque iis par est ubique, & Amicitia cum his, quæ æque longa ac lata est. Leguntur hi versus cum alibi, tum apud *Plutarchum* de Placitis Philosophorum lib. 1. c. 3. Nam quod ab eo nunc quidem duo posteriores exulant, flagitium librarium esse puto. Φιλία autem & νεῖκος *Empedoclis* sunt ἐπιδες *Hesiodi*, altera bona, altera vituperio digna, de quibus alibi.

Pag. 21. lin. 11 *aliquis.* Ita & *Homerus* *Odyss.* ε. 218.

Ἡ μὲν γὰρ βροτὸς ἐστὶ, σὺ δ' ἀθάνατος καὶ ἀγήρως.

Illa quidem mortalis est, tu vero immortalis & senii expers.

Pag. 26. lin. 15. *consideremus.* Obiter corrigendus *Apulejus* de Deo Socratis, p. 43. Deos *Plato* existimat naturas incorporales, neque sine ullo, neque exordio, sed prorsus ac retro æviternas, corporis contagione suapte natura remotas, ingenio ad summam beatitudinem perfectæ, nullius extrarii boni participatione, sed ex sese bonas, &c. Vulgo pro suapte natura legitur vel sua quidem natura, vel suaque natura, quod non est unius assis. Suapte natu-

A D D E N D A.

natura est ex sese , ut hac ipsa periodo loquitur. Infra p. 47. Si suapte natura tam spissæ ac graves forent (nubes) ut nulla illas vegetioris levitatis admixtio sublevaret , profecto non secus quam plumbi robur , & lapis , suapte nisu caducæ , terris illiderentur. Et sic Livius IV. 22. Dictator in locis , propter propinquitatem notis , ab aversa parte urbis maxime neglecta , quia suapte natura tutissima erat , agere in arcem cuniculum instituit.

Pag. 44. lin. 2. προτείνουσιν. Privatum Δία κτήσιον Menander apud Harpocratio-
nem in Κτησίῃς Διός.

Νῦν δ' εἰς γυναικωνίτιν εἰσίωνθ' ὅταν
ἴδω τοῦ Διόσιτον, τ' δὲ Δία τ' κτήσιον
ἔχοντα τὸ ταμῆιον ἔ κεκλεισμένον,
Ἄλλ' εἰστέχοντα πορνίδια.

Pag. 49. lin. 15. *absolvere.* An potius iisdem literis servatis scribendum , *instarent absolvere?*

Pag. 67. lin. 13. *noceant.* Plutarchus de Plac. Phil. I. 6. Εἰς δεύτερον δὲ καὶ τρίτον τόπον τὰς θεὰς διέλλον εἰς τε τὸ βλάπτον καὶ τὸ ὠφελεῖν. καὶ τὰς μὲν ὠφελεῖντας, Δία, Ἥραν. Ἑρμῆν, Δήμητραν, τὰς δὲ βλάπτοντας Ποινὰς,
L Egeu.

A D D E N D A

Ἐεινύας, Ἄγην, τέτρες ἀφοσιέμενοι χαλεπὸς ὄντας καὶ βιαίως. *Secundo & tertio loco Deos distinxerunt in damnosos & utiles. Et utiles quidem Jovem, Junonem, Mercurium, Cererem, damnosos vero, Diras, Furias, Martem, quos ut violentos & sævos placant sacris atque avertunt. Τὸ βλάπτοντας possis etiam vertere inutiles. Nam ita Augustinus de Civitate Dei III. 17. Ubi erant, (Dii) quando pestilentia maxima exorta, Dūs inutilibus sine remedio populus diu multumque fatigatus, nova lectisternia, quod nunquam antea fecerat, exhibenda arbitratus est? Utiles Dii occurrunt apud eundem l. x. c. 18.*

Pag. 71. lin. 25. *Lares.* Apulejus lib. 1. de Doctrina Platonica, p. 8. *Dæmones vero, quos Lares & Genios possumus nuncupare, ministros Deorum arbitratur, custodesque hominum & interpretes, si quid à Diis velint.*

Pag. 104. lin. pro *fit* lege *scit*.

Pag. 130. lin. 18. Inscr. 219, sed in primis, quæ citat Kusterus ad Suidam in Voce Φάιης.

A D D E N D A

Ἐειρηνάς, Ἄγην, τέτρες ἀφοσιέμενοι χαλεπὰς
 ὄντας καὶ βιαίως. *Secundo & tertio loco Deos di-*
stinxerunt in damnosos & utiles. Et utiles
quidem Jovem, Junonem, Mercurium, Ce-
rerem, damnosos vero, Diras, Furias,
Martem, quos ut violentos & sævos placant
sacris atque avertunt. Τὸ βλάπτοντας pos-
sis etiam vertere inutiles. Nam ita Au-
gustinus de Civitate Dei III. 17. Ubi erant,
(Dii) quando pestilentia maxima exorta,
Dius inutilibus sine remedio populus diu
multumque fatigatus, nova lectisternia,
quod nunquam antea fecerat, exhibenda
arbitratus est? Utiles Dii occurrunt apud
eundem l. x. c. 18.

Pag. 71. lin. 25. *Lares.* Apulejus lib. 1.
 de Doctrina Platonica, p. 8. *Dæmones ve-*
ro, quos Lares & Genios possumus nuncu-
pare, ministros Deorum arbitratur, cu-
stodesque hominum & interpretes, si quid
à Diis velint.

Pag. 104. lin. pro *fit* lege *scit*.

Pag. 130. lin. 18. Inscr. 219, sed in pri-
 mis, quæ citat Kusterus ad Suidam in Vo-
 ce Φάιης.